

přímo z řad dělnické třídy. Jakkoli je všem K. raným pracím společný zorný úhel přímého svědka, zaujímají přece jen rozdílné místo na škále mezi reportáží a beletrií. Publicistickou reportáží na bázi cestovního deníku je *Zakarpatsko*, v němž popisy bídy, revolucionizace rolnictva a perzekuční praxe státního aparátu ústí do odmítnutí „čechizace“ této periferie předmnichovské republiky. Sociologické svědectví o deklasovancích z velkoměstské periferie v časech hospodářské krize podávají knihy *Somráci a Pasáci, flinkové a tuláci*, tíhnoucí k drobným, povídkově komponovaným celkům osnovaným kolem jednotlivých lidských osudů. Za „opozděné“ reportáže možno považovat K. autobiografické retrospektivy válečného dětství (*Nenávidím*) a jinošství prožitého v polepšovně (*Dva roky v polepšovně*), jejichž autentičnost se vyjevuje zejména pádnými výčty případů sociálního bezpráví a buržoazního humanitářství. Do každé z těchto knih věnil K. partie proklamující komunistické řešení krizového stavu současného společenského řádu. Zážitek krutého mládí byl pro K. natolik traumatický, že se k němu ve své tvorbě vrátil dvojím přepracováním a zároveň románovým zcelením svých raných autobiografií (*Válkou narušení, Kluk z polepšovny*) a že se i ve své poválečné publicistice a publicistické próze silně zajímal o osudy a nápravu mravně narušené mládeže (*Cesty do života*). Ucelenou kapitolu v K. díle tvoří jeho črty a hlavně „výrobní“ hry (*Parta brusiče Karhana, Patroni bez svatozáře*) z let po únoru 1948, jež, situovány na autorovo bývalé tovární působiště, optimisticky ilustrovaly zrod tzv. socialistického vztahu k práci.

PŘÍSPĚVKY in: Haló noviny; Lit. noviny; Nár. osvobození; Nový život; sb. Oheň a růže (1961); Rudé právo (od 1930); Rudý večerník; Svět práce; Tramp; Tvorba (od 1931); Umělecký měsíčník. ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* Dva roky v polepšovně (P. 1930); *Pasáci, flinkové a tuláci* (PP 1931); *Somráci* (PP 1931); *Zakarpatsko* (Rp 1932); *Nenávidím* (P 1936); *Parta brusiče Karhana* (D 1949, i prem., upr. 1952); *Válkou narušení* (R 1951, přeprac. 1965 s tit. *Kluk z polepšovny*); *Patroni bez svatozáře* (D 1953, prem. 1952); *Byl jsem při tom* (RpRp 1954); *Cesty do života* (PP, RpRp 1964). ■

LITERATURA: L. Novomeský in V. K.: Dva roky v polepšovně (1930); ● ref. Dva roky v polepšovně: I. Olbracht, LitN 5, 1930/31, č. 3 → O umění a společnosti (1958); B. Václavek, RP 1. 2. 1931 ●; ● ref. *Pasáci*... lš. (L. Štoll), Levá fronta 1, 1930/31, č. 24; E. Urx, RP 17. 5. 1931 → Básník v zástupe (1961);

B. V. (Václavek), Tvorba 1931, s. 495; M. Bergmannová, Tvorba 1931, s. 574 ●; E. E. Kisch in V. K.: *Somráci* (1931); B. V. (Václavek): ref. *Somráci*, Index 1932, s. 23; ● ref. *Zakarpatsko*: b. v. (Václavek), Levá fronta 1931/32, č. 7; an.: Masová kritika K. knížky *Zakarpatsko*, Tvorba 1932, s. 156 ●; ● ref. *Nenávidím*: F. U. (Urban), RP 29. 2. 1936; G. Včelička, Tvorba 1936; zč., U 1936 ●; ● ref. *Parta brusiče Karhana*: E. F. Burian, Umělecký měsíčník 1948/49; J. Hájek, RP 26. 3. 1949; J. Tráber, Práce 26. 3. 1949; H. Budínová, Kult. politika 1949, č. 13; Z. Bláha, Tvorba 1949, s. 306 ●; ● ref. *Válkou narušení*: J. Pojar, NŽ 1951, s. 1278; B. Říha, LitN 1952, č. 11; J. Pilař, NŽ 1952, s. 731; Z. Pochop, NŽ 1953, s. 844 ●; ● ref. *Patroni bez svatozáře*: A. M. Brousil, LitN 1952, č. 26; E. Janský, Divadlo 1953, s. 981; F. Tetauer, Divadlo 1953, s. 997 ●; ● ref. *Byl jsem při tom*: Z. Pochop, LitN 1955, č. 11; A. Závodský, HD 1955, s. 365 ●; J. Petrmichl: *Padesátka V. K.*, NŽ 1955, s. 382; Z. Pochop: *Spisovatel současník*, LitN 1955, č. 17; J. Hájek in *Čas dramatu* (1957); J. Pilař in V. K.: *Cesty do života* (1964); ● ref. *Cesty do života*: V. Forst, RP 2. 11. 1964; H. Korecká, LitN 1964, č. 47 ●; V. Forst: *Šedesátka V. K.*, RP 23. 4. 1965; ● ref. *Kluk z polepšovny*: -p- (P. Buksa), LitN 1965, č. 45; J. Dvořák, *Pochodeň* 2. 12. 1965; h. h. (H. Hrzalová), *Več. Praha* 6. 1. 1966 ●; P. Janoušek: *Utkání s divákem* (*Poetika výrobního dramatu*), *Divad. revue* 1991, č. 2.

jo

Kancionál viz 4. díl (Dodatky)

Kancionál Franusův

1505

Rukopisný zpěvník královéhradeckého literátského bratrstva.

K. F. je nejstarší z dobové trojice dochovaných sborníků umělého chrámového zpěvu, kterou kromě něho tvoří ještě kolínský graduál Martina z Vyskytné (1512) a graduál chrudimský (1530). F. K. pořídil vlastním nákladem královéhradecký měšťan, soukeník Jan Franus, dlouholetý člen městské rady a 1503 purkmistr, který dal 1492 vybudovat v chrámu sv. Ducha Rejskovo sanktuárium a 1505 zde zřídil oltář Božího těla. Také kancionál, pocházející z téhož roku, určil utrakvistickému literátskému bra-

trstvu (pěvecké družině) při tomto hlavním hra-deckém chrámu. K. F. byl užíván (po Bílé hoře již jako majetek bratrstva katolického) až do 1785, kdy byla literátská bratrstva Josefem II. zrušena. Jako vzácná památka byl tehdy hra-deckými měšťany zachráněn vykoupením z ma-kulatury, pro niž byl určen. Dnes je uložen v královéhradeckém muzeu.

V dochované podobě má K. F. 367 pergame-nových listů, mezi iluminacemi zaujímá zvláštní místo úvodní vyobrazení pořizovatele. Text je provázen notací, obojí psáno toutéž rukou. Kromě latinských mešních chorálních zpěvů, zahrnujících jak neměnné části obřadu (ordina-rium), tak části proměnlivé (proprium), obsa-huje kancionál též vícehlasé chrámové skladby (moteta) a především jednohlasé písně latinské i české. Svým složením představuje K. F. sbor-ník shromažďující skladby různého původu i stáří. Některé z nich jsou známy již ze starších domácích sbírek (Jistebnický kancionál i gra-duál, Vyšehradský sborník), ale většina je zde dochována v nejstarším záznamu, nebo je za-chycena jenom zde. Mezi písněmi je zapsána poprvé vánoční Narodil se Kristus Pán a veli-konoční Vstalť jest této chvíle, v českém a latin-ském znění. Pramenná hodnota K. F. je o to vyšší, že svým přesným datováním do počátku 16. stol. nejen dokumentuje formy i rozsah užití umělého chrámového zpěvu a jeho úroveň v tehdejších utrakvistických městech, ale v řadě případů též umožňuje ve sbornících pozdějšího původu datačně rozlišit skladby pocházející ješ-tě z 15. stol. (zejména vícehlasé) a ještě starší od skladeb mladších.

EDICE: K. F. (1922, ed. D. Orel). ■

LITERATURA: D. Orel in K. F. (1922).

ep

Kancionál habrovanských

Asi 1530–1536

Tištěný zpěvník moravské náboženské obce tzv. hab-rovanských.

Kancionál si pořídila náboženská obec morav-ských přívrženců radikálního učení švýcarského reformátora H. Zwingliho (1484–1531), které už od pol. 20. let 16. stol. začalo do země pronikat z Podunají. Členové obce, pocházející z řad

utrakvistů, bratří i katolíků, byli nazýváni hab-rovanští podle jedné ze vsí na Vyškovsku, patřící-cích rytíři Janu Dubčanskému ze Zdenína, na jehož panství se soustřeďovali. Jejich nábožen-ská obec se ustavila jako zcela nezávislá 1528 po usilovném hledání ideálu dokonalé církve a po neúspěšných pokusech o získání bratrských i utrakvistických kněží pro vlastní učení. Zakla-datelem i ochráncem obce stal se sám Dubčan-ský a jeho zásluhou jí byli nakloněni i jiní před-stavitelé moravské šlechty. Ohniskem, z něhož se učení habrovanských šířilo, se stala tiskárna ve vsi Luleč (Lileč) na panství Dubčanského, kde byl vytištěn i jejich rozsáhlý kancionál.

Dochoval se v jediném exempláři neúplně, takže není znám jeho původní titul ani rok vydání. Torzo má 248 listů. Písně se dělí do tří skupin: první obsahuje skladby o Bohu a vy-koupení, druhá o církvi a základech křesťanské víry a etiky, třetí o životě z víry (na něj přijaté učení – vedle racionálního, ryze symbolického pojetí eucharistie – kladlo hlavní důraz). Ne-známí pořadatelé K. h. postupovali při jeho sestavování způsobem tehdy běžným. Kromě původních skladeb, zvl. těch, které jsou dogma-ticky přímo výrazem učení habrovanských a vytvářejí specifický ráz zpěvníku, pojali do něho v hojně míře též vyhovující skladby ze starších domácích písňových sbírek. Jako zdroj jim posloužil bratrský kancionál z 1501 a utrakvistické kancionály Miřinského z 1522 a 1531, čerpali však též z kancionálu vytištěné-ho 1530 rovněž v Lulči s tit. Písničky křesťanské ku cti a chvále boží z mnohých jiných sebrané, jež možno považovat za první pokus habrovan-ských o vlastní soubor duchovních písní, ale dogmaticky ještě nevýrazný. – K. h., jímž vyvr-cholila činnost jejich tiskárny, je nejvýznačnější literární památkou jejich působení. Malá nábo-ženská obec jeho vydáním záhy po svém vzniku stanula v oblasti kancionálové písně hned vedle starší a početnější Jednoty bratrské i většinové utrakvistické církve. Pořízení díla tak nákladné-ho svědčí o tom, jak habrovanští vysoce hodno-tili duchovní píseň pro její schopnost být nejen nástrojem náboženské výchovy a projevem zbožnosti, ale i průvodcem věřících v každo-denním životě.

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 3 725, 13 495. ■ LI-TERATURA: V. Brandl: Jan Dubčanský a bratří lulečtí, ČMM 1882; O. Odložilík: Jednota bratří hab-rovanských, ČČH 1923.

ep

Kánon ke cti sv. Václava

Kancionál jistebnický viz Jistebnický kancionál

Kancionál šamotulský viz Šamotulský kancionál

Kánon ke cti sv. Václava

Kolem 1000

Staroslověnská liturgická básnická skladba.

Mezi staroslověnskými literárními památkami čes. původu reprezentuje skladba složitý zpěvní útvar byzantské liturgie, nazývaný služba nebo (podle své typické a nejrozáhlejší části) kánon. Byl to útvar skládaný zpravidla k oslavě určitého světce jako součást společné pobožnosti duchovenstva, stanovené na jednotlivé svátky církevního roku. Václavský kánon, používaný v liturgii k výročnímu dni světce smrti (28. září), se už v průběhu 11. stol. dostal na Rus, kde se dochoval ve 3 rukopisech, z nichž nejstarší, Novgorodská služební minea, pochází z 1095 až 96. Čes. původ skladby je patrný z bohemismů i z genetické souvislosti s nejstarší latinskou václavskou legendou *Crescente fide* a s dalšími domácími památkami václavského tematického okruhu. Kromě toho dochovaná podoba skladby svědčí o tom, že určité její složky pocházejí z jiné, mladší, jinak neznámé skladby téhož druhu i původu, složené k památce Přenesení sv. Václava (4. března), slavené v Čechách, ale ne na Rusi, kde dochovaná podoba vznikla. Tyto složky byly do díla zřejmě pojaty proto, aby importovaná skladba, v novém prostředí liturgicky nepoužitelná jako celek, nepřišla nazmar.

Václavský kánon je nejstarší básnickou skladbou českého původu a zároveň, zejména vzhledem k časnému rukopisnému dochování, zaujímá klíčové postavení mezi domácími literárními památkami raného středověku. Styčné body se staroslověnským kánonem ke cti sv. Dimitrije Soluňského dokládají kontinuitu slovanské kultury přemyslovských Čech a Velké Moravy, a to i pokud jde o domácí liturgické zvláštnosti;

skutečnost, že václavský kánon vychází mj. z obou slovanských václavských legend, známých až z pozdních opisů, podpírá datování těchto legend do 10. stol. Vzhledem k souvislosti s latinskými památkami václavského okruhu dokumentuje dílo dobovou jednotu domácí slovanské a latinské kultury; jako zdroj, z něhož čerpal autor svatováclavské písně, představuje prostředkující článek mezi staroslověnskou a počínající českou literární tvorbou. Zároveň je prvořadým dokladem kulturních styků přemyslovských Čech a Kyjevské Rusi v 11. stol. i svědectvím o raném liturgickém kultu českého světce v ruském prostředí.

EDICE: in FRB 1 (1873, ed. J. Kolář); in J. Vajs: Sborník staroslověnských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile (1929, ed. J. Vašica). – *Překlady do češtiny*: in FRB 1 (1873, přel. J. Kolář); in J. Vajs: Sborník staroslověnských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile (1929, přel. J. Vašica); in sb. *Na úsvitu křesťanství* (1942, přel. J. Vašica); *Služba o sv. Václavu*, in *Staroslověnské legendy českého původu* (1976, přel. E. Bláhová, V. Konzal). ■

BIBLIOGRAFIE: Staroslověnské legendy českého původu (1976, edice a literatura). ■ LITERATURA: J. Vašica: Původní staroslověnský liturgický kánon o sv. Dimitriji Soluňském, *Slavia* 1966; E. Pražák: K otázkám původu a geneze slovanského václavského kánonu, *LF* 1972 + *Slovanský václavský kánon v českém kulturním kontextu raného středověku*, *Slavia* 1978 + *Poznámky k původu a dějinám textu svatováclavské písně*, *Slavia* 1983.

ep

Kanovník vyšehradský viz in **Pokračovatelé Kosmovi**

Václav Kaplický

* 28. 8. 1895 *Starý Tábor* (Sezimovo Ústí)
† 4. 10. 1982 *Praha*

Prozaik, jenž od satirických obrazů maloměstáků a autobiograficky založených svědectví dějinných událostí dospěl ke kronikářským románům z českých dějin, vyzdvihujícím roli lidových vrstev; autor próz pro mládež.

Jeho otec, zemědělec, brzy těžce onemocněl a rodinu, která se 1903 přestěhovala do Tábora,

živila matka vyšíváním a příležitostnými pracemi. Do obecné školy chodil K. v Měšicích u Tábora a v Táboře, kde po dvou třídách gymnázia a jedné třídě měšťanské školy vystudoval 1914 reálku. Krátce pracoval jako železniční dělník, 1915 byl odveden na haličskou frontu, v srpnu 1916 byl zajat; po pobytu v zajateckém táboře v ukrajinském Berdičevu se stal legionářem. 1918 byl jako delegát zakázaného vojenského sjezdu zatčen, vězněn mimo jiné na mysu Gornostaj u Vladivostoku a v prosinci 1919 poslán jako vězeň do Československa. Pracoval v Praze v sekretariátě socialistického Svazu čs. legionářů a jako úředník na min. národní obrany, 1922–50 v různých funkcích postupně v nakladatelstvích Čin, Pokrok, Družstevní práce, Melantrich, Novina a K. Synek, pak žil jako spisovatel z povolání. V mládí hodně cestoval po Čechách a Moravě, mezi válkami navštívil řadu evropských zemí. 1978 byl jmenován národním umělcem.

Ve svém prvním prozaickém údobí usiloval K. především o prohloubení tzv. lidové četby kritickým pohledem na soudobou sociální problematiku (*Zrádná obálka, Pozor, zlý člověk!*). Satirický obraz maloměstáků přechází, vystupňován do grotesknosti, i do humoristicky pojatých idyl (*Červen v Pučálkách, Něžný manžel*). Vyšší nároky si K. kladl v prózách čerpajících z autobiografických zážitků. Próza *Gornostaj*, pohybující se na pomezí reportáže a beletrie, rozrušuje oficiální legionářskou legendu sledováním přechodu od vlasteneckého idealismu přes zklamání mužstva až k jeho konfliktům s vedením. Věcnou hutností a názornou výmluvností patří k nejzdařilejším K. dílům, podobně jako román *Ještě nehřmí*, obraz maturitního roku na tábořské reálce v předvečer první světové války, v němž se osobní zážitky uplatňují i v lyrizující rovině. Snaha postihnout konkrétní dobovou situaci se plně rozvinula v historických prózách, jimž se K. od 50. let věnoval téměř výhradně. Kroniky protifeudálních selských povstání (*Čtveráci, Železná koruna, Zataťta pěst*) navazují ve volném vypravěčském tempu na jiráskovskou koncepci, ještě více však stavějí do popředí lidové hrdiny. Na prohloubeném studiu dobových pramenů je založen dramatický obraz čarodějnického procesu z konce 17. století *Kladivo na čarodějnice* a román *Táborská republika*, jímž umělecky vrcholí K. zájem o heroické a – jak román zdůrazňuje – bouřlivě rozporné období v dějinách jeho rod-

ného kraje. Zatímco v těchto široce pojatých románových kronikách je mozaikovitě sledováno několik dějových proudů s množstvím jednoznačně pojatých postav, historické prózy psané v 70. letech o předbělohorské a pobělohorské době (*Kdo z koho, Nalezeno právem*) a výjimečně také o počátcích dělnických bojů (*Kainovo znamení*) se soustřeďují kolem ústřední postavy či jediné dramatické události. K. prózy pro mládež těží látku opět z českých dějin (*O věrnosti a zradě, Královský souboj*) nebo přibližují život v přírodě (*Dobří přátelé, Ani tygři, ani lvi*). – Podle K. rukopisné hry Kovář z Řasnice a románu *Železná koruna* napsal J. Schmid hru Kovář Stelzing (1976, prem. 1975).

ŠIFRA: vk. ■ PŘÍSPĚVKY in: Brázda (1940); Čes. jih (Tábor, od 1914); Čtème (1941); Čin (1933); Hovory o knihách (1937–39); Index (1930); Jihočes. listy (Čes. Budějovice); Levá fronta (1931–32); Lit. noviny (1927 až 30); Lit. noviny (1956–67); Magazin DP (1933–37); Nár. osvobození (1926–37); Nár. politika (od 1914); Nár. práce (1940–41); Nový život; Obroda (1913); Panoráma (1931–35); Právo lidu (1931–38); Průlom; Přerod; Rovnost (Brno); Rozsévačka; Rudé právo (1922–37; 1927 román *Z ruky do ruky*); Světla a stíny, pokr. Světla (legionářský čas. v Rusku); Tribuna (1928); Tvorba (1932–34); U (1936–37); Var (1923–25); Venkov (1940–41); Zlatý máj; Žijeme (1931–33). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Princezna z Košíř (P b. d., 1927); Bomba v parlamentě (P 1933); Gornostaj (P 1936, upr. vyd. 1955); Zrádná obálka (P 1938); On a jeho stůl (P 1940); Pozor, zlý člověk! (R 1941); Červen v Pučálkách (P 1941); U tři lásek (P 1941); Ještě nehřmí (R 1942); Něžný manžel (P 1943); To bylo tenkrát (P 1943); Kraj kalicha (R 1945, přeprac. vyd. 1955); Panička (R 1946); Hvězda na východě (R 1946); Dáblem posedlí (P 1946); Květnové dni (P 1946); Čtveráci (R 1952); Železná koruna 1, 2 (R 1954); Smršť (R 1955); Rekruti (R 1956); Listy z kronik (PP 1958); Zataťta pěst (R 1959); O věrnosti a zradě (PP pro ml., 1959); Dobří přátelé (P pro ml., 1961); Kladivo na čarodějnice (R 1963); Ani tygři, ani lvi (P pro ml., 1966); Táborská republika (R 1969); Bandita, Pařara a spol. (P pro ml., 1969); Srdcová dáma (P pro ml., 1970); Královský souboj (R pro ml., 1971); Nalezeno právem (R 1971); Kainovo znamení (P 1975); Od města k městu (P pro ml., 1975); Škůdce zemský Jiří Kopidlanský (P 1976); Veliké theatrum (P 1977); Kdo z koho (P 1979); Život alchymistův (R 1980). – *Souborné vydání*: Dílo V. K. (Čs. spisovatel, 1955–61, 8 sv.). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Průlom (1922, č. 15 – 1923, č. 4–5), Literární noviny (1927–30), Panoráma (1933–35), Hovory o knihách (1937–39); *sborníky*: Památník 2. manifestačního sjezdu legionářského (1928, s J. Svatošem), Kalendář československého legionáře na r. 1923 (1922, s B. Příkrylem). ■

LITERATURA: J. Nejedlá: V. K. (1974); A. Řezníková: V. K. (1985, Okr. knihovna Ústí n. Orlicí). ■ -a (J. Hora): ref. Princezna z Košic, RP 4. 12. 1927; F. N. (Němec): ref. Bomba v parlamentě, RP 18. 3. 1933; J. Kratochvíl in V. K.: Gornostaj (1936); ● ref. Gornostaj: K. Sezima, Lumír 63, 1936/37, s. 535; B. V. (Václavek), U 1937, s. 207 → Kritické stati z třicátých let (1975); H. B. (Bonn), Rozhledy 1937 ↓ ●; B. Jedlička: ref. Zrádná obálka, LidN 13. 6. 1938; KZK (K. Z. Klíma): ref. Pozor, zlý člověk, LidN 5. 10. 1941; J. Linhart: ref. Kraj kalicha, KM 1946, s. 121; ● ref. Hvězda na východě: hr- (A. Hrubý), KM 1946, s. 372; vbk (V. Běhounek), Práce 9. 1. 1947 ●; as (A. Salava): ref. Ďáblem posedlí, Knihy a čtenáři 1947, s. 150; ● ref. Čtveráci: M. V. Kratochvíl, NŽ 1952; V. Tichý, LitN 1952, č. 37 ↓ ●●; ref. Železná koruna: M. Jungmann, RP 13. 9. 1954; Z. Tichá, HD 1954; J. Hájek in Literatura a život (1955, s. 239, též o Čtverácích) ●; F. Benhart: Lid a lidovost v díle V. K., NŽ 1954; M. Petříček: ref. Smršť, LitN 1955, č. 48; Č. Hruška: Na okraj knihy, která neměla vyjít (ref. Gornostaj, upr. vyd.), Obrana lidu 4. 5. 1956; ● polemiky s předchozím: J. Mareš, Obrana lidu 17. 5. 1956; M. Jariš, LitN 1956, č. 43 a č. 49; Č. Hruška, Obrana lidu 25. 5. 1956 a 18. 11. 1956; an., RP 5. 12. 1956; M. Majerová, LitN 1956, č. 50 ●●; ref. Rekruti: A. Linke, Květen 1957, s. 303; Z. Medek, Křesťanská revue 1957, č. 2 ●; M. Petříček: ref. Listy z kronik, LitN 1958, č. 34 + ref. Zafatá pěst, Plamen 1960; ● ref. O věrnosti a zradě: Z. Vavřík: Ve znamení Z. Wintra, LitN 1959, č. 37; M. Ivanov, ZM 1960 ●●; ref. Kladivo na čarodějnice: B. Balajka, LitN 1964, č. 14; J. Vaníček, Plamen 1964, č. 3 ●; J. Voráček: ref. Ani tygři..., Impuls 1967; jšr. (J. Šnobl): V. K. (o tvorbě pro děti), ZM 1967; F. Benhart in V. K.: Čtveráci (1969); M. Vachová in V. K.: Kladivo na čarodějnice (1970); ● ref. Táborská republika: M. Kaňák, Čes. zápas 1970, č. 52; F. Soldan, Tvorba 1970, č. 26 ●; I. Malá: ref. Královský souboj, ZM 1971; Š. Vlašín: ref. Nalezeno právem, Tvorba 1971, č. 29; J. Nejedlá: ref. Kainovo znamení, Lit. měsíčník 1975 + in V. K.: Smršť (1975) + in V. K.: Kladivo na čarodějnice (1977) + in V. K.: Veliké theatrum (1980) + in V. K.: Čtveráci (1984) + in V. K.: Táborská republika (1985); Š. Vlašín: Epik bojů za spravedlnost, Tvorba 1975, č. 36 → Ve škole života (1980); E. Lukeš: ref. Od města k městu, ZM 1976; J. Hrabák: ref. Škudce zemský Jiří Kopidlanský, Lit. měsíčník 1976; R. Šťastný: ref. Veliké theatrum, Lit. měsíčník 1978; D. Moldanová: ref. Kdo z koho, Lit. měsíčník 1979; B. Dokoupil: ref. Život alchymistův, Rovnost 11. 2. 1981; ● nekrology: H. Hrzalová, Práce 8. 10. 1982; ZM, Kostnické jiskry 1982, č. 35; J. Nejedlá, Lit. měsíčník 1983 ●.

pb

Karel Kapoun

* 31. 10. 1902 *Dubňany* u Hodonína† 10. 6. 1963 *Tišnov*

Lyrický básník píšíci též pro děti, jehož obraznost ve vtipných paradoxech zintimňuje svět.

Jeho otec byl soustružníkem dřeva. Obecnu školu vychodil K. v Lužicích, reálku v Hodoníně (mat. 1921) a abiturientský kurs pro vzdělání učitelů v Brně. Od 1921 učil na Hodonínsku v Mikulčicích, Lužicích a 1929–45 v Nové Vsi (zde se u něho 1940 skrýval B. Václavek). Po válce vedl K. krátkou dobu literární odd. v brněnském rozhlase, odkud odešel pro trvalé onemocnění do předčasného důchodu. Byl dvakrát ženat, jeho první ženou byla spisovatelka Růžena Lukášová (nar. 1906).

Základního postupu své poezie, který v detailu odhalí obecný dosah daného jevu, se K. dobral ve sbírce *Závrat*. Zde se už také objevuje motiv válečného ohrožení, který ovládl následující *Neviditelnou polnici*. Dobová politická situace zintenzívnila autorův životní pocit úzkosti: odhodlávání se k boji je tu odhodláváním se ke smrti. V poezii z 30. a 40. let svět v konkrétních jevech sice básníka okouzloval, ale zároveň ho v celkových souvislostech neustále ohrožoval; jeho bezbranná citovost se zachraňovala především v oáze milostných vztahů. Po delší odmlce zahajuje sbírka *Velké objetí* období, v němž si K. cit a hravá obraznost svět zcela podrobují. Metaforičnost lehce improvizovaných veršů je založena na paradoxech, které zdrobni velké nebo učiní malé prostředníkem velkého. Svět tak nabývá radostné a blízké podoby, jeho tragika je zlehčena prostou důvěrou v život. Motiv smrti se však stále vrací, až poslední sbírka *Jablko z dlaně nevydám* je rozhořem se ženou, která už není předmětem milostné touhy, ale nejbližší bytostí, jež básníka vydaného všanc smrti svazuje se životem. – Pomocí nápaditých paralel odhalil K. ve verších pro děti zajímavost věcí a zvláštnosti vzhledu i života zvířat.

PSEUDONYM: S. Kan. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. dělník (od 1941); Dětský svět (Nymburk, 1925–28, prózy); Host do domu; Index (od 1936); Krit. měsíčník (od 1938); Lid. noviny (od 1929); Listy (od 1937); Lit. noviny (od 1939); Lumír (od 1939); Nár. osvobození (od 1937); Nár. práce (od 1939); Nový život; Panoráma (od 1928); Plamen; Ranní noviny (1938); U (1938). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Albatros (BB 1930, pseud. S. Kan; výt. nezjišt.); Tep v těle (BB 1934);

Závrať (BB 1936); Neviditelná polnice (BB 1938); Potmě (BB 1939); Osvětlená okna (BB 1941); Ty a já (BB 1941); Socho, smím? (BB b. d., 1946); Nedobojuješ, nedosníš (B 1947); Byli tu (BB 1948); Noční jízda (B 1948); Velké objetí (BB 1956); Doma (BB 1958); Neodcházej (BB 1958); Obsadte všechny hvězdy (BB 1960); Pírko (BB pro ml., 1961); Ohnivá čára (BB 1961); Česaná větříčkem (BB 1962); Holubička (BB pro ml., 1962, hudba J. Tayerle); Model světa (BB 1962); Spí moře v české slze (BB 1962); Co mně vyprávěly (BB, PP pro ml., 1962); Kdyby tak šefík nevoněl (BB 1963); – posmrtně: Jablko z dlaně nevydám (BB 1965). – *Výbory*: Nedomilováno (1963, ed. J. Skácel); Velké objetí (1974, ed. M. Florián). ■

LITERATURA: H. B. (Bonn): ref. Tep v těle, Studentský časopis 14, 1934/35, s. 116; ● ref. Závrať: es (J. Strnadel), Čin 1936, s. 428; F. Götz, LitN 9, 1936/37, č. 11; F. N. (Nechvátal), U 1937, s. 108; V. H. (Hrbek, tj. Z. Kalista), Lumír 64, 1937/38, s. 42 ●● ref. Neviditelná polnice: L. Č. (Čivrný), RP 14. 6. 1938; -n (S. K. Neumann), Lid. kultura 1938, č. 12; V. Černý, KM 1938, s. 370; B. V. (Václavek), U 1938, s. 161 → Kritické stati z třicátých let (1975) ●● ref. Potmě: B. Václavek, LidN 27. 11. 1939; R. Černý, Akord 7, 1939/40, s. 166; B. Polan, KM 1940, s. 78 ●● ref. Osvětlená okna: J. Heyduk, LidN 7. 4. 1941; M. D. (Dvořák), Akord 9, 1941/42, s. 316 ●● ref. Ty a já: vbk (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1942, s. 117; J. Kopecký, KM 1942, s. 54 ●; jj (J. Janů); ref. Nedobojuješ, nedosníš, KM 1948, s. 182; jšk (J. Š. Kvapil): ref. Noční jízda, Naše doba 55, 1948/49, s. 138; ● ref. Velké objetí: J. Trefulka, HD 1956, s. 517; M. Kundera, NŽ 1957, s. 678 ↓●; M. Červenka: ref. Doma, LitN 1958, č. 29; ● ref. Neodcházej: M. Kundera, LitN 1958, č. 51–52; V. Karfik: Květen 1959, č. 1 ●● ref. Obsadte všechny hvězdy: M. Vacík, Tvorba 1960, s. 1134; mp (M. Petříček), Plamen 1960, č. 6 ●; J. Fried: ref. Ohnivá čára, Plamen 1961, č. 7; Z. Kožmín: Poezie prášku a moře, Plamen 1962, č. 10; F. Vrba: Vlnění světa (ref. Model světa, Spí moře v české slze), LitN 1962, č. 33; P. Blažíček: O optimismu (ref. Model světa, Česaná větříčkem, Spí moře v české slze), Kultura 1962, č. 30; F. Tenčík: ref. Pírko, Rovnost 9. 6. 1962; O. Chaloupka: ref. Holubička, Co mně vyprávěly, ZM 1963, s. 127; J. Skácel in K. K.: Nedomilováno (1963); ● nekrology: gf (G. Franc), LD 11. 6. 1963; J. Petrmichl, RP 12. 6. 1963; F. Vrba, LitN 1963, č. 24 ●; J. Skácel in K. K.: Jablko z dlaně nevydám (1965); O. Neversilová: K. K., Kult. polit. kalendář 1967 (1966); M. Florián in K. K.: Velké objetí (1974); M. Blahynka: ref. Velké objetí (nové vyd.), Tvorba 1975, č. 5 a Lit. měsíčník 1975, s. 104 + Poezie prudkého tepu in Pozemská poezie (1977).

pb

Siegfried Kapper

* 21. 3. 1820 *Smíchov* (Praha-S.)

† 7. 6. 1879 *Pisa* (Itálie)

Česky a německy píšící básník a překladatel poezie, prozaik, autor cestopisů, etnografických a historických pojednání. Českou literaturu obohatil zejm. básnickými parafrázemi srbské lidové poezie a prozaickým zpracováním dalmatských pohádek, německý svět seznamoval v překladech i statích s novou českou literaturou a folklórní slovesností jižních Slovanů. Jeden z prvních se zasazoval o to, aby se židé z Čech ztotožnili s českou kulturou.

Častý údaj o narození 1821 je chybný. Vl. jm. Salomon K., české práce ojediněle podepisoval také Sígfríd K. – Otec Josef Hermann K., mistr sklenářský a podomní obchodník, působil 1795–1816 jako učitel ve Švýcarsku, Alsasku a jižním Německu; vzděláním a svobodomyšlnými názory měl vliv na směr synova vývoje. S. K. chodil do triviální školy na Smíchově a do židovské školy, 1830–36 studoval v Praze na malostranském piaristickém gymnáziu, 1836 krátce pobyl ve Vídni, 1837–39 vystudoval na pražské univerzitě filozofii. Tehdy se sblížil se studentskou společností ovlivněnou literaturou a idejemi Mladého Německa (spolužáci A. Meissner, M. Hartmann, dáfe F. Bach, I. Heller, L. A. Frankl, K. Sabina a V. B. Nebeský, nejbližší přítel K.). Přechnodně se K. živil jako domácí učitel, studoval ruštinu, vykonal učitelské zkoušky, avšak jeho záměr odebrat se jako učitel do Ruska se neuskutečnil. Za studií medicíny ve Vídni (1841–46) se dostal do vídeňské lit. společnosti, sprátelil se s hudeb. skladatelem O. Nicolaiem, stýkal se s vídeňskými národnostně uvědomělými Slovy, zvl. podnětné bylo pro něho seznámení s V. S. Karadžičem a studium srbštiny a jihoslovanského slovesného folklóru. Po skončení studií (promoce leden 1847) působil v Karlovaci v Chorvatsku (styky s I. Mažuraničem aj., cesty po Bosně, Hercegovině, Dalmácii, pobyt v Benátkách), od února 1848 byl opět ve Vídni a na následném revolučním dění se horlivě podílel jako básník a publicista i ve veřejných funkcích. 1849–53 hodně cestoval (1850 a 1851 jihoslovanské země, 1852 a 1853 sev. Německo a Polsko), doplňoval si odborné vzdělání, snad se záměrem se specializovat (zkoušky z chirurgie a gynekologie), byl zaměstnán jako lékař (Karlovac, Frant. Lázně, Vídeň), pobýval i v Praze. Od léta 1853 se usadil

v Dobříši jako praktický lékař, 1854 se oženil se sestrou M. Hartmanna Annou. Za rakousko-sardinské války působil 1859 jako dobrovolný lékař ve vojen. nemocnici ve Veroně. Od podzimu 1860 provozoval lékařskou praxi v Ml. Boleslavi, účastnil se tam čes. společenského a kult. života, stal se členem městské rady. 1863 podnikl cestu do již. Německa a do Švýcar; jako lékař vojen. špitálu za války 1866 onemocněl cholerou (rekonvalescence v Liberci). Za působení v Praze (od 1867) se podílel na činnosti Umělecké besedy (přátelství s V. Hálkem). V pol. 70. let onemocněl plicní chorobou, v létě 1876 byl v Gorici a při léčebném pobytu 1879 v Itálii zemřel, pohřben byl v Pise. – Celoživotní K. úsilí o kult. asimilaci českých židů nacházelo četné odpůrce nejen v něm. orientované židovské Praze a Vídni, ale i v českém světě (Havličkovo odmítnutí ideové tendence K. Českých listů). Pro opravdovost a osobní důslednost v tomto úsilí se K. stal v pozdějším tzv. českožidovském hnutí (od 80. let 19. stol.) přímo symbolickou osobností.

Podle vlastního vyjádření psal K. německé verše ve stylu Schillerově ještě před vstupem do gymnázia a německy tvořil po celý život. Publikovat začal 1838 v pražském německém časopise Ost und West, který si kladl za úkol seznamovat německy mluvící svět s kulturou slovanských národů. Zde i v jiných periodikách otištěné překlady a parafráze slovenských, českých, moravských a jihoslovanských (ilyrských) lidových písní jsou základem jeho sbírky o 4 oddílech *Slawische Melodien* (Slovanské melodie). Překládal i lidovou poezii jiných slovanských národů (např. ukrajinské balady), jeho hlavní přínos německé literatuře spočívá v básnických travestiích srbské ústní slovesnosti. Knižně vyšla sbírka *Lazar, der Serbencar* (L., srbský car), která stmeluje lidové zpěvy vztahující se k bitvě u Kosova do souvislého epického tvaru a která se dokonce stala oblíbeným dílem srbské inteligence v 2. pol. 19. stol., a sbírka *Gesänge der Serben* (Srbské zpěvy); až posmrtně vyšly v úplnosti *Historische Volkslieder der Montenegriner* (Lidové historické zpěvy Černohorců). S kulturou, historií a s přítomným životem jihoslovanských národů seznamoval K. německé čtenáře i ve studiích a cestopisech (např. *Südslawische Wanderungen...* – Jihoslovanská putování). K. záměr z 1857 shrnout do knižního celku původní lyriku přírodní, reflexivní a politickou se neuskutečnil, samostatně vyšly jen

výzvy a poetické reakce na revoluční dění 1848 *Befreite Lieder* (Osvobozené písně). Některé K. prózy jsou situovány do židovského gheta nebo těží z autorových dětských zážitků a ze studentského života v předbřeznové Praze (např. román *Herzel und seine Freunde* – H. a jeho přátelé). Od konce 30. a ve 40. letech soustavně publikoval v časopisech a almanaších překlady soudobé české poezie, prózy a dramatu (mj. F. L. Čelakovský, B. Jablonský, V. K. Klicpera, K. H. Mácha, též první překlad celého Máje, 1844), psal informační stati o české literatuře, svými německými studiemi o Máchovi se podílel i na českém úsilí o patričné vysvětlení a zhodnocení jeho básnické osobnosti na počátku 40. let. Knižně vyšel K. překlad Rukopisů královédvorského a zelenohorského; sloučení překladů z nové české poezie do antologie Neuböhmische Poesien (Novočeské básně) se neuskutečnilo. – 1845 uveřejnil K. první českou báseň, v následujícím desetiletí jeho česká tvorba ustupuje do pozadí, ale od počátku 60. let a zvláště za pražského pobytu je ve středu jeho tvůrčích zájmů. Jediná česká sbírka původní lyriky *České listy* vnáší prvním z tří svých oddílů (*Synům kmene mého v Čechách*) nový tematický prvek do naší poezie, židovství, a to v podobě tří hlavních motivů: dřívější sláva židovstva, nynější ponižení a utlačování židů, přimknutí českých židů k českému vlastenectví. Uměleckou hodnotu básní snižují v deklarativní složce poetická klišé a v reflexivních a elegických skladbách, vycházejících z protikladného, v podstatě romantického nazírání, neadekvátní poetika vývojově staršího, předromantického typu, jmenovitě systém pojmenování (nikoliv versifikace – K. užívá jambu). V této poetice našel však K. prvotní východisko pro své volné překlady, parafráze a adaptace lidové jihoslovanské poezie. Jejich soubory korespondují sice s třemi hlavními K. soubory německými, avšak podstatně se liší pojetím tlumočnického úkolu: jejich vztah k slovnímu znění a textovému rozsahu originálu je mnohem volnější ve snaze prezentovat přebásněnou orální slovesnost jako součást dobové orientace české literatury. *Zpěvy lidu srbského* obsahují epické, z menší části i lyrické skladby utříděné do šesti tematických skupin; podkladem K. zpracování je sbírka V. S. Karadžiče, někdy i texty z vlastního sběru. *Gusle* seskupují černoorské epické zpěvy a dotvářejí je tak, aby splynuly ve dva nové básnické cykly, *Crnojevci* (s hist. látkou z 15. a 16. stol.)

a *Z doby obrany* (látky z poč. 18. stol). Ze sbírky *Knez Lazar* vyšla časopisecká ukázka 1874, velká část se dochovala v rukopise, avšak dílo asi nebylo dokončeno. Čtyři prózy drobné knížky *Pohádky přímořské* volně zpracovávají látky dalmatských pohádek a tradovaných vyprávění; dobová kritika oprávněně hodnotila jejich osobitý přínos české próze, spočívající ve vyprávěčské spontánnosti.

ŠIFRY: -frd., -gfr-, S. K., S-r. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Album der Erinnerungen (1855); Album oesterreichischer Dichter (Videň, 1850); Augsburgener Allgemeine Zeitung (1864); Blätter für literarische Unterhaltung (Lipsko, 1855); Bohemia (1848); Boleslavan (Ml. Boleslav, 1860–61); Camellien–Almanach (1840); Constitutionelles Blatt aus Böhmen (1848–49); Deutsche Rundschau (Berlín, 1876); Deutsches Dichteralbum (Videň, 1868); Deutsches Museum (Lipsko, 1853–57); Donau (Videň, 2. pol. 50. let); Freya (1866–67); Die Gartenlaube (Lipsko); Der Humorist (Videň, 1844–45); Illustriertes Familienbuch zur Unterhaltung und Belehrung (Terst, 60. léta); Jahrbuch deutscher Belletristik (1857–59); Köllner Zeitung (2. pol. 50. let); Korrespondenz (1869); Květy (1845, 1865–70); alm. Libussa (1842–60; 1844 překl. Máchova Máje); Lumír (1851–52, 1873–74); Nár. listy (1864–65); Ost und West (1839–48; 1839 překl. slovenských a českých nár. písní, 1840 překl. z Čelakovského Ohlasu písní českých, 1841 překl. Máchovy Marinky a Jablonského Písní milosti); Oesterreichische Blätter für Literatur und Kunst (Videň, 1845–46); Oesterreichische Morgenblatt (1839–41); Osvěta (1874); Politik (1863–74); Prager Zeitung (1858); Slawische Blätter (Videň, 1865); Sonntagsblätter für heimatliche Interessen (Videň, 1842–49; 1842 K. H. Mácha a die neuböhmische Literatur, 1845 Neučesische Poesie); Světozor (1868–75); Über Land und Meer (Stuttgart, 1866); Unsere Zeit (Lipsko, 1875); Vienac zabavi i pouci (Záhřeb, 1877); Westermann's Illustrierte deutsche Monatshefte (Brunšvik, 1855–59); Wiener Zeitschrift; – posmrtně: Českožidovské listy (1898). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie a cestopisy:* České listy (BB 1846); Befreite Lieder (BB Videň, 1848); Südslawische Wanderungen im Sommer 1850, 1, 2 (cestopis, Lipsko 1851, 1853; an.); Herzal und seine Freunde (R, Lipsko 1853); Falk (P, Desava 1853); Christen und Türken (cestopis, Lipsko 1854); Vorleben eines Künstlers (R, Lipsko 1855); Die böhmischen Bäder (cestopis, Lipsko 1857); Das Böhmerland (cestopis, 1865); Der Glockenstürmer von Komotau (R, Lipsko 1869); Pohádky přímořské (PP 1873). – *Básnické parafráze a překlady poezie:* Slawische Melodien (Lipsko 1844); Lazar, der Serbenar (Videň 1851, přeprac. s tit. Fürst Lazar, Lipsko 1853); Gesänge der Serben 1, 2 (Lipsko 1853); Die Handschriften von Grünberg und Köni-

ginhof (1859); Zpěvy lidu srbského 1, 2 (1872, 1874); Gusle. Ohlasy černohorské (1875); – posmrtně: Historische Volkslieder der Montenegriner, in J. Krejčí: Příspěvek k poznání básnické činnosti S. K. (1911). – *Ostatní práce:* Dissertatio inauguralis medico-practica de Fonte Constantino Gleichenbergensi... (Videň 1847); Die serbische Bewegung in Südungarn (Berlín 1851, an.). – *Výbor:* Výbor ze spisů S. K. (1921, ed. J. Krejčí). ■ **KORESPONDENCE:** in O. Donath: S. K. (M. Hartmannovi z 1867–68, J. N. Voglovi z 1856–58, I. Hubovi b. d., L. A. Franklovi z 1872 aj., a výňatky z dopisů R. Glaserovi z 1841–43 a M. Hartmannovi z 1854–67; 1934); J. Štěpánková-Weingartová: Dopisy českých a slovenských spisovatelů v dosud nevydané korespondenci Vuka Stefanoviče Karadžice (z 1852), Slavia 1958. ■ **REDIGOVAL sborník:** Jahrbuch deutscher Belletristik (Praha, nakl. K. Bellmann, 1857–59). ■

BIBLIOGRAFIE: in O. Donath: S. K.'s Leben und Wirken (1909, dílo) + S. K. (1934, literatura). ■ **LITERATURA:** O. Donath: S. K.'s Leben und Wirken (Berlín 1909) ← Archiv für slawische Philologie 30, 1908/09; J. Krejčí: Příspěvek k poznání básnické činnosti S. K. (1911) + S. K. (1919); O. Donath: S. K. (1934) ← Ročenka Společnosti pro dějiny židů v ČSR 1934. ■ V. N. (V. B. Nebeský): ref. Slawische Melodien, Květy 1844, s. 28; ● ref. České listy: K. Havlíček, Čes. včela 6., 17. a 20. 11. 1846 → O literatuře (1955); E. Vocel, ČČM 1847, s. 98 ●; an.: Dr. S. K., Květy 1870; ● ref. Gusle: J. Neruda, NL 2. 7. 1875 → Literatura 2 (1961); J. H. (Holeček), Lumír 1875, s. 423 ●; E. Krásnohorská: Obraz novějšího básnictví českého, ČČM 1877; ● nekrology: J. Neruda, NL 18. a 19. 6. 1879 → Literatura 3 (1966); J. J. T. (Toužimský), Květy 1879, sv. 2, s. 114; F. Schulz, Osvěta 1879, s. 696 ●; J. Neruda: S. K., Humorist. listy 21. 6. 1879 → Podobizny 1 (1951); J. Malý in Naše znovuzrození (1880); V. Zirkl: S. K., Kal. českožidovský na r. 1881/82; F. Český: V. B. Nebeský (též vztah N. k S. K.), Osvěta 1883; K. Fischer: Za S. Kapprem, Kal. českožidovský na r. 1886/87; J. Hanuš: Ze snah V. B. Nebeského o povznesení českého národa a literatury (též přátelství s S. K.), Lumír 1893 + in V. B. Nebeský (1896); J. Kamper: S. K., Kal. českožidovský na r. 1904/05; M. Čurčín in Das serbische Volkslied in der deutschen Literatur (1905); J. Malina: S. K. v Umělecké besedě, Kal. českožidovský na r. 1913/14; J. Krejčí: K. Knez Lazar, Sb. filologický 1913 + Z rukopisné pozůstalosti S. K., Z dějin české literatury, sb. věnovaný J. Vlčkově (1920) + S. K. 1821–1921, Kal. českožidovský na r. 1920/21; R. Illový: S. K., PL 22. 3. 1921; J. H. (Hora): Literární poznámky, RP 20. 3. 1921; O. Donath in Židé a židovství v české literatuře 19. a 20. stol. 1 (1923); V. Salač: Vzpomínka na dra S. K. (pobyt v Dobříši), Kal. českožidovský na r. 1924/25; O. Donath: S. K. osmačtyřicátníkem, Čes. revue 1925; J. Rokycana: S. K. Odpověď spolku Eintracht, Kal. českožidovský na r. 1925/26; O. Donath: Vzpomínka na S. K.,

Kal. českožidovský na r. 1926/27; F. Strejček in Jak se probouzela Mladá Boleslav (1929); J. Krejčí: K padesátému výročí úmrtí S. K., Kal. českožidovský na r. 1929/30; O. Donath: Úřední relace o S. K., Měsíčník velkolóže B'nai B'rith pro čl. stát 1933; J. Rokycana: Neznámá autobiografie S. K., Kal. českožidovský na r. 1933/34; K. Polák: Překlady z K. H. Máchy do cizích jazyků, sb. Věčný Mácha (1940); V. Lederer: Jubilejní rozjímání. K 70. výročí založení Akad. spolku Kapper, Věstník Židovské obce náboženské v Praze 1946, s. 110, 132, 140 a 1947, s. 15, nedokončeno; P. Eisner: S. K., Věstník Židovské obce náboženské v Praze 1949, s. 266; M. Jaehnichen in Zwischen Diffamierung und Widerhall. Tschechische Poesie im deutschen Sprachgebiet 1815–1867 (Berlín 1967); L. Nezdařil in Česká poezie v německých překladech (1981).

mo

Ferdinand Karafiát

* 1. 9. 1870 *Štěpánov* (Horní Š.) u Jevíčka
† 13. 4. 1928 *Konice* u Prostějova

Autor drobných, namnoze meditativních próz, vyrůstajících hlavně ze zážitků venkovského lékaře na začátku 20. století, veršů, literárních statí a zdravotnických popularizačních prací.

Pocházel z učitelské rodiny. Vystudoval české gymnázium v Brně (mat. 1889) a medicínu na české univerzitě v Praze. Po promoci (1896) zůstal krátce na chirurgické klinice v Praze, od začátku 1897 byl sekundářem nemocnice v Prostějově, 1898 se natrvalo usadil v blízké Konici jako praktický a pokladenský lékař, od 1914 byl lékařem obvodním. Zůstal neženat a věnoval se plně svému povolání, v němž získal pověst lidumila, i veřejné práci. Stál v čele místního národního, politického a kulturního života, pracoval v četných kulturních spolcích, přednášel o literatuře, historii, zdravotnictví a rodině, byl zakladatelem (1901) a prvním starostou i vzdělavatelem konického Sokola. Kromě cesty na zotavenou do Alp (1908) neopouštěl svůj kraj. Sbíral starohorácké kroje a lidové malby na skle, amatérsky pěstoval hudbu. Byl členem Moravského kola spisovatelů. K jeho přátelům patřili F. Drobný, O. Příkryl, V. Martínek, J. F. Karas, J. Svítíl-Karník i J. Vrchlický, jemuž se obdivoval a který mu 1908 připsal sbírku *Zaváté stezky*. Vyčerpání z doby války (pracoval ještě za čtyři narukovanší lékaře), osobní potíže,

roztrpčení z poválečných poměrů v působišti a otrěs z loupežného přepadení v lednu 1922, při němž byl zraněn na hlavě, vyvolaly u něho nervovou chorobu, která se projevila dvouletou hlubokou apatií a trvalou nedůvěrou k lidem. Pohřben byl v Konici.

K. literární dílo vznikalo jako intimní zpověď člověka, trpícího vlastní osamocností i lidskou bolestí, s níž se ve svém povolání setkával. V této subjektivní poloze rozcitlivělosti se uplatnil i literární vliv pozdně lumírovské a dekadentní tvorby stejně jako společensky motivovaný smutek z nerovnoprávného postavení národa. K. debutoval souborem převážně teskných nálad, dojmů a snů, jejichž podobenství plná lásky a soucítu vyrůstala z paralel života přírody (květín, stromů, ptáků, zvířat i žvlů) a člověka. Základem dalších knih byly dokumentární obrázky z práce lékaře v chudém prostředí Dražanské vrchoviny, které byly provázeny výpisky z četby a komentáři k nim, eticky zaměřenými úvahami o životě a smrti i o poslání lékaře a stále častěji též vzrušenou lyricko-meditativní prózou, svědčící o trýznivém hledání absolutna; K. psal i vzpomínkové, cestovní a krajinné črty a melancholické básně lumírovsko-symbolistického východiska. Intenzívně prožíval utrpení a bídu svých pacientů, zvláště tragédie dětí a matek; zachycoval však i mateřství bez lásky, nevděk mladých hospodářů k dožívajícím rodičům a jiné projevy tvrdosti v lidských vztazích; popisoval i neutěšené sociální a hygienické podmínky chudých rodin. Od K. beletristických prací nejsou příkře odděleny jeho zdravotně výchovné brožury, v nichž usiloval o názornost uváděním příkladů ze své praxe a nevyhýbal se humánnímu a vlasteneckému patosu. V literárních statích a referátech byl K. zaujatým vykladačem poezie i krásné prózy, nikoli kritickým analytikem.

PŘÍSPĚVKY in: *Hlasy z Hané* (Prostějov, od 1908); *Malá Haná* (Boskovice); *Mor. orlice* (Brno, 1912 výběr z korespondence s Vrchlickým); *Stráž na Hané* (Prostějov); *Z literárních luhů* (Třebenice, 1910). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie a práce o literatuře*: *Vánky a vichřice* (PP, B 1910); *Z deníku lékařova* (PP 1911); *Hoře duše lékařovy* (PP, B b. d., 1912); *Vrchlického víra v předtuchu a osud. Vrchlického předtuchy smrti* (statí, b. d., 1912); *Čím srdce lékařovo plakalo a rostlo...* (PP, B 1914); *Z tajemství lékařových* (PP, BB 1925). – *Ostatní práce*: *O utrpení nervovém* (1914); *O úplavici a choleře a jak se jich chrániti* (1914); *Válka a některé utajené nemoci* (1917); *Úplavice na Koniku* (1919); *Souboje s neviditelným* (1921); *Tři řeči*

o 28. říjnu (b. d., 1922). ■ KORESPONDENCE: in Vrchlický v dopisech (J. Vrchlickému z 1908; 1955, ed. A. Pražák). ■

LITERATURA: ● ref. Vánky a vichřice: A. M. (Macek), Akademie 14, 1909/10, s. 239; dr. V., Z literárních luhů 1910 ●; an. (F. X. Šalda): ref. čas. Z literárních luhů 1910, č. 7/8 (i o K. studii o E. z Lešehradu), Novina 4, 1910/11 → KP 8 (1955); ● ref. Z deníku lékařova: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 12, 1911/12, s. 45; Dr. D. P. (Panýrek), Máj 10, 1911/12 ●; J. L. Kühn: Kulturní Morava I. MUDr. F. K., Pozor 24. 12. 1912; M. (V. Martíněk): Hoře duše lékařovy, MSIR 9, 1912/13, s. 266; A. Klášterský: Dopisy J. Vrchlického dr. F. Karafiátovi, Sborník Společnosti J. Vrchlického 1916; ● k 50. nar.: an., Hlasy z Hané 28. 8. 1920 a 11. 9. 1920 (s básní V. Martínka); -pa- (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20 ●; W. Ethen (Š. Kožušnický): Konicko a jeho duševní vůdce, in Portréty a siluety I (1926); ● nekrology: ne (A. Novák), LidN 16. 4. 1928, ranní vyd.; B. Kraus, Hlasy z Hané 21. 4. 1928; ip (J. Cipr), Pískle v trní 1928, č. 4/5; J. Skála, Vlastivěd. sborník pro mládež župy olomoucké 6, 1927/28; an., Zvon 28, 1927/28 ●; B. Slavík: Památce F. K., LidN 1. 9. 1940; F. Továrek: Básník lidumil, Litovelsko 1948, č. 8; V. Zapletal: MUDr. F. K., moravský lékař-literát, Lékařské listy 1954; M. Slavětínský: MUDr. F. K., konický lékař literát, Zprávy Vlastivěd. muzea v Prostějově 1967 + Lékař literát, Štafeta 1978, č. 2; P. Pešta: F. K., Jubilejní ročenka gymnázia na třídě kapitána Jaroše v Brně (1987).

pp

Jan Karafiát

* 4. 1. 1846 *Jimramov*

† 31. 1. 1929 *Praha*

Prozaik a básník; především autor Broučků, pohádkového příběhu pro děti, v němž na životě svatojánských mužek vyjádřil svou ideální představu člověka a vztahů mezi lidmi. Autor odborných teologických prací.

Pocházel ze staré evangelické písmácké rodiny. Jeho strýc Václav K. (1794–1874), evangelický kněz, byl autorem dobově populárních Ranních a večerních modliteb pro evangelické křesťany (1843), nazývaných Karafiátky. Pro potřeby českých evangelíků přeložil oblíbenou dějepřevu toleranční doby Vybrané historie ze Starého i Nového zákona podle Hybnera (1833) a podle Elsnerovy berlínské edice zpracoval Kancionál (1850). Z řečtiny přeložil Kebésa Thebánského tabule, to jest vtipné a užitečné vyobrazení pra-

vé moudrosti a šťastného života (1824). – J. K. byl devátým z desíti dětí dvou matčinyých manželství; rodiče se věnovali rolnictví a lnářství. Navštěvoval církevní školu v rodišti, 1857–62 studoval v Litomyšli na něm. piaristickém gymnáziu. Vyšší třídy absolvoval na evangelickém gymnáziu v Güterslohe ve Vestfálsku (mat. 1866). 1866–67 studoval na bohoslovecké fakultě v Berlíně, 1867–68 v Bonnu, studia uzavřel 1868–69 ve Vídni. Po bohoslovecké zkoušce (jaro 1869) působil v Telecim u Poličky a v Krabčicích u Roudnice n. L. Od října 1869 byl vychovatelem v rodině velkoobchodníka Langena v Kolině nad Rýnem. 1870 se vrátil domů, 1870–71 krátce působil jako duchovní v Roudnici. V témže roce přijal pozvání k návštěvě Skotska jako host Svobodné církve. V Edinburghu se sblížil se skotskou šlechtičnou J. Dennistoum Buchanan of Auchentorlie, která pak až do své smrti byla jeho rádkyní, ochránkyní a hmotnou podporovatelkou. Po návratu ze Skotska 1872 a po krátkodobých zaměstnáních (Roudnice aj.) přijal místo správce evangelického učitelského semináře v Čáslavi (tehdy vznikla podstatná část Broučků). Pro spory s nadřízenými přijal místo faráře v Hrubé Lhotě na Valašsku (zvolen v listopadu 1874, nastoupil v dubnu 1875). 1895 svůj úřad složil a odstěhoval se do Prahy, kde působil (Vinohrady, Bubeněč) jako nezávislý misionář. Volný čas věnoval studiu Kralické bible a vydávání časopisu Reformované listy, který sám vyplňoval. Pro práce na revizi bible odmítl nabídky k působení v Amsterdamu, v Americe a ve Vídni. Pohřben byl na vinohradském hřbitově.

K. literární činnost byla příležitostí zálibou na okraji jeho činnosti evangelického kněze reformované (helvetské) církve a biblického badatele. Nebyla proto soustavná a s výjimkou Broučků také nepředstavovala výraznější vklad do české literatury. Kniha o Broučcích v době prvního vydání v 70. letech (vlastním nákladem) zůstala bez jakéhokoli ohlasu, teprve od 90. let (upozornil na ni v Herbenově Času G. Jaroš-Gamma) se stala jednou z nejčtenějších a nejvydávanějších původních prací pro děti. Byla ilustrována četnými malíři (V. Preisig, O. Sekora, J. Trnka aj.), zpracována pro divadlo, rozhlas i televizi a několikrát zhudebněna, měla ohlas i v zahraničí. V Broučcích se odrazil výchovný zřetel nábožensky citícího autora. Za hrdiny zvolil K. světlušky, které svou nepatrností a činorodostí vybízely k alegorické-

mu vyjádření představy dobře prožitého lidského života. K. jim dal lidské vlastnosti, vědomí povinnosti a přísných mravních závazků, vybavil je pokorou, poslušností a odevzdaností do vůle boží. Vedle tohoto výchovného zřetele se však v knize odrazily i K. citlivá vnímavost pro krásu přírody, zvláště rodné Českomoravské vysočiny, vzpomínky na pohodu a klid rodinného prostředí, v němž rostl, a zejména znalost dětské mentality a představitosti. Dětský fantazijský svět se v knize stále prolíná s každodenní realitou prostého života a obojí je prosvětleno úsměvným humorem, láskou a pochopením. Svěží jazyk díla čerpá ze zdrojů lidové hovorové mluvy i Kralické bible, se zvláštním zřetelem na zvukovou stránku. Hlavní postava knihy, Brouček, jehož životní pouť od útlého dětství až k stáří a smrti tvoří dějovou osu díla, je živě vykreslen jako chlapec vybavený kladnými i zápornými vlastnostmi, který teprve zkušenostmi dospívá k ukázněnému plnění životních povinností. Moudrým rádcem je mu přítom svět dospělých, zejm. teta Janinka, jejímiž ústy vyslovil K. i své myšlenky a v jejíž postavě zachytil rysy sestry diakonky Marie; do postavy Broučkovy maminky pak promítl některé vlastnosti své matky. Kniha vycházela až do 10. vydání (1912) anonymně, stejně jako ostatní K. literární práce: tragicky vyznívající povídka *Kamarádi* z vesnického prostředí s konfliktem mezi náboženským svědomím a penězi a dvoudílný soubor 30 pohádek a veršů *Písničky svobodného*, souhrnně nazvaný *Broučkova pozůstalost*. K. pohádky mají charakter drobných, často zcela věcných příběhů ze života lidí i zvířat bez tradičních pohádkových motivů a postav. K. v nich formou alegorie, podobenství, bajky nebo pomoci pointy, kterou zpravidla dodává k příběhům vypravěč (dospělý Brouček vyprávějící je svým dětem), poukazuje na lidskou pošetilost, malichernost, nesnášenlivost a pýchu. Písničky svobodného zahrnují veškeré autorovy verše z různých životních období. Raný oddíl *Ze studií* tvoří intelektuálně břitké verše a epigramatické polemiky literární a filozofické, psané z vyhraněné náboženského stanoviska (Kant, Fichte, Hegel, Lessing). Vyznačují se popěvkovým rázem, humorem, ironií i sebeironií a nevyhýbají se ani hře se zvukovou složkou slova. Novější básně v oddíle *Ze života* obsahují malá, často s humorem podaná didaktická naučení týkající se lidské morálky nebo náboženské víry a v závěru i Kollárem inspirovaná elegická

disticha. Vlastní život od dětských let na Českomoravské vysočině až po pražské působení, literární práci a životní usilování zaznamenávají pětidílné *Paměti spisovatele Broučků*, dokumentující především autorovo zaujetí kněžským posláním.

PŘÍSPĚVKY in: *Besedy Času* (1901); *Čes. rodina* (od 1879); *Evangelické listy* (Roudnice, od 1870); *Hlasy ze Siona* (od 1867); *Reformované listy* (1896–1905).

■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie a práce o literatuře:* *Mistr Jan Hus* (studie, 1872); *Kamarádi* (P 1873); *Broučci* (P 1876); *Rozbor kralického Nového zákona co do řeči a překladu* (studie, 1878); *Broučkova pozůstalost* 1, 2 (1. 30 pohádek, 2. Písničky svobodného, obojí 1900); *Paměti spisovatele Broučků* 1–5 (1. Doba imramovská, 1919; 2. Na školách středních a vysokých, 1921; 3. Na školách ještě vyšších, 1922; 4. Doba práce A. Dvacet let na Valašsku, 1923; 5. Doba práce B. Přes třicet let v Praze, 1928). – *Ostatní práce:* *Křesťanské učení* (1876, od 1923 s tit. *Katechismus J. K.*); *Šestnáctero pražských kázání* (1905, ed. K. Vilím); – posmrtně: *Kázání J. K.* (1941, ed. A. Novotný). – *Výbory:* *Karafiátova čítanka* (1924, ed. F. Kučera); *Broučkovy pohádky a písničky* (z Broučkovy pozůstalosti, 1947); *Broučci* (1967, ed. J. Novák).

■ **KORESPONDENCE:** Z dopisů spisovatele Broučků J. K. (sestře a švagroví A. a J. Svobodovým a 1 dopis matce, z 1869–99; 1934, ed. J. Nešpor); an.: *Dopis J. K. (příteli Z. z 1877, výňatky)*, *Český bratr* 1971, č. 3; an.: *J. K. a svěcení chrámu v Nosislavi* (F. Císařovi z 1876), *Kostnické jiskry* 13. 10. 1976; ds.: *Tři dopisy J. K., Český bratr* 1979, č. 5. ■ **REDIGOVAL časopis:** *Reformované listy* (1896–1905). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** *Reformovaný zpěvník* (1876); *Kritické vydání Bible kralické z roku 1613* (1887); *Text kralický z roku 1613 podle původních textů opravený* (1915). ■

BIBLIOGRAFIE: in J. L. Hromádka: *J. K.* (1925, znovu 1946). ■ **LITERATURA:** J. L. Hromádka: *J. K.* (1925, znovu 1946); sb. *Nad K. Broučky* (k 50. vyd. Broučků, 1941, red. L. Balcar). ■ an. (G. Jaroš): *Broučci*, *Čas* 2. a 9. 9. 1893; ● ref. *Broučci*: -ská, *Máj* 1, 1902/03; R. K. (Rožek), *Srdce* 1902/03, s. 2, 122 ●; an. (G. Jaroš): *Nové umělecké publikace*, *Čas* 10. 12. 1912; J. B. Čapek: *Osobnost J. K.*, *RA* 4, 1928/29; ● nekrology: P. Váša: *J. K. zemřel a J. K. doma*, *LidN* 1. 2. 1929; L. Balcar, *Studentský časopis* 8, 1928/29, s. 196; V. F. Suk, *Úhor*, s. 25 ●; M. M. (Majerová): ref. *Broučkova pozůstalost*, *Čin* 4, 1932/33, s. 399 + *Nové knihy pro děti* (o 45. vyd. Broučků), *LidN* 28. 11. 1940; J. Freundová-Mozolová: *Spisovatel Broučků na Valašsku*, *Naše Valašsko* 1939; J. B. Čapek: *Dva synové Vysočiny*, *Naše doba* 1942 → *Záření ducha a slova* (1948); P. Váša: *K. síla*, *Kostnické jiskry* 24. 1. 1946; Z. Nejedlý in J. K.: *Světlačky* (rus. vyd. Broučků, 1947); F. M. Bartoš: *J. K. proti F. Palackému*, in *Knihy a zápasy* (1948);

F. Kavka: Spisovatel Broučků v jubilejním roce, Český bratr 1948 + K. životní dílo, Český bratr 1948; R. Řičan: J. K., Křesťanská revue 1949; A. Pludek, O. Sirovátka: Jak je to vlastně s Broučkou, LitN 1957, č. 28; V. Čapek: Kralická 1613 a J. K., Český bratr 1963; J. Skácel: Kniha, která si odpočala, in J. K.: Broučci (výbor z díla, 1967); V. Pánek: Kde vznikli K. Broučci, Svoboda 19. 2. 1967; J. Svátek: Přírodovědec a fyzik prof. S. J. Kötlich (vliv na K.), sb. Jižní Morava 4 (1968); M. Flégl: M. J. Hus, J. K. a dnešek, Kostnické jiskry 3. 7. 1968 + Hus v pojetí Palackého a K., Křesťanská revue 1968; E. J. Havlíček: Příspěvky J. K. k české literární historii, Jednota bratrská 1969; M. Flégl: Tábor a J. K., Kostnické jiskry 15. 4. 1970 + Žižka a K., Kostnické jiskry 1. 1. 1971 + Husitská revoluce v díle J. K., Teolog. revue Čs. církve 1971; J. Dus: F. Žilka a J. K., Křesťanská revue 1971; V. Smetáček: Podobnost jazyka ve vybraných knihách pro děti, ZM 1972, s. 173; J. Niebauer: K. Broučci – 100 let, Jednota bratrská 1974; J. Výborný: V. K., Kostnické jiskry 1. 1. 1974; A. Havránek: K. rozbor jazyka Kralické bible, Kostnické jiskry 19. a 26. 9., 3., 10., 17. a 24. 10. 1979; E. J. Havlíček: O spisovateli Broučků kriticky a s úctou, Čes. zápas 1979, č. 5 a 6; P. Filipi: J. K. a Heidelberský katechismus, Kostnické jiskry 24. 1. 1979 + J. K. po padesáti letech, Křesťanská revue 1980, č. 3/4; A. Havránek: J. K. + Doktor bez doktorátu + Český bratr v reformovaném rouše + Broučci + I knihy mají své osudy + Pedagogický odkaz Broučků, vše Kostnické jiskry 16. 1., 30. 1., 23. 4., 16. 7., 30. 7. a 13. 8. 1980; M. Berka: Syn svého století, Křesťanská revue 1981, č. 3/4.

hp, mu

Václav Karafiát viz in Jan Karafiát

Josef František Karas

* 4. 12. 1876 Tišnov

† 19. 2. 1931 Dluhonic u Přerova

Prozaik píšící i pro mládež, dramatik, básník a fejetonista; plodný autor beletrie čerpající z moravské historie 9. až 19. století i ze současnosti.

Otec, soukenický mistr a majitel zelinářského obchůdku, pocházel z tkalcovského rodu z Nedvědice, matka z tišnovské měšťan. rodiny. Ještě před vstupem do školy (1883) byla K. zálibou četba dobrodružných románů; lásku k pokrokovým národním tradicím v něm probudil

učitel dějepisu na tišnovské měšťan. škole A. Červinka. 1889–91 navštěvoval K. gymnázium v Brně, pak do 1901 byly jeho osudy pestré: učil se zámečnickem a knihařem, od 1893 byl stavitelským úředníkem v Praze, 1896 pracoval v advokátní kanceláři v Tišnově; v krátké době utratil dědictví po matce; pokoušel se o hereckou dráhu u kočovné společnosti; 1898 byl jako měšťáky pobuřující element vyhoštěn z Tišnova a odešel do Nedvědice, kde pracoval v mramorových lomech. 1901 se s otcem a se svou životní družkou F. Nasadilovou odstěhoval do Brna, kde žil několik let bez stálého zaměstnání. Od 1904 byl redaktorem Pokroku, od 1907 v Ostravě redaktorem Ostravských listů (přátelství s V. Martínkem a F. Sokolem-Tůmou), 1910 v Olomouci tajemníkem Národní jednoty východomoravské, od 1911 redaktorem týdeníku Palacký ve Val. Meziříčí. Všude se zúčastňoval i práce kulturní, osvětové a národně uvědomovací. 1914 se s rodinou odstěhoval do Hutiska u Rožnova p. Radh., kde žil jako spisovatel z povolání. Po válce se vrátil k žurnalistice: 1919–20 redigoval ve Val. Meziříčí časopis Palacký, od 1920 byl redaktorem čas. Haná v Kroměříži a od 1923 Obzoru v Přerově. Často se vyslovoval publicisticky k otázkám veřejného a politického života: bojoval proti klerikalismu, kritizoval sociální poměry v republice a podceňování německé expanzivnosti, v Jiráskově duchu vyzvedal potřebu učít se z národní minulosti. Od 1926 žil samotářsky v Dluhonicích u Přerova. Pohřben byl v Přerově.

K. dílo je neobyčejně rozsáhlé, žánrově i tematicky různorodé a umělecky nevyrovnané. Jeho největší část tvoří historické romány a povídky, v nichž systematicky zpracovával dějiny Moravy a Slezska, dřívějšími historickými beletristy opomíjené. Volil zejména náměty z Valašska (*Božec Adam, Pod kosou*), z Ostravska (*Ondra Foltýn, Polský čert*), z Brna a okolí (*Švédové u Brna, Mezi dvěma vrchy*); umisťoval-li děj mimo Moravu, byl Moravan alespoň mezi hlavními postavami (*Archa proti arše, Černá rota*). Časově postihuje K. období od starověku po revoluční rok 1848; nejvíce je zastoupena doba husitská a pobělohorská, jejichž líčením mohl K. ve čtenářích nejlépe probouzet národní cítění a úctu k pokrokovým tradicím. Výchovnou tendencí i důkladným studiem doby navazoval na jiráskovskou linii; ve snaze o poutavý obraz historie volil barvitě rozvíjený dobrodružný děj (vlivy W. Scotta, A. Dumase a H. Sienkiewiczze).

I když většinu knih poznamenal chvat, s nímž byly psány, podávají některé povídky, zejména ze Slezska a Valašska (*Portášské historie, Z temných dob, V soumraku*), i některé větší práce (zejm. mládeži určené prózy z doby husitské *Na Žižkově válečném voze, Žižkovo pole*) vzrušující a zajímavý obraz popisované doby. V beletrii ze současnosti, odehrávající se hlavně na Tišnovsku (*Píseň vítězná, Vichři*) a v Brně (*Píseň Jabotova, Zátoka mrtvých*), čerpal z vlastních trpkých zážitků a líčil většinou osudy vyděděnců žijících na dně společnosti. Na okraji K. díla stojí básně, nenáročné divadelní hry pro venkovské ochotnické soubory a nacionálně i sociálně zaměřené fejetony, dokreslující K. plebejský profil.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Kappa, K. Tišnovský; J. F. K. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Černá země (Ostrava, od 1924); Českobratrské hlasy (Vsetín, 1918); Evangelické hlasy (Vsetín, 1914); Haná (Kroměříž, od 1921); Jas (1927); Lid. noviny (1919); Mladá Morava (od 1910); Mor. orlice (Brno, od 1905); Mor. ilustrované noviny (Brno, od 1905); Mor. noviny (Brno, 1921); Moravskoslez. besedy (Ostrava, od 1921); Moravskoslez. deník (Ostrava, od 1918); Mor. kraj (od 1905); Mor. sever (Zábřeh, 1914); Mor. venkov (od 1910); Nár. noviny (od 1926); Naše žně (Přerov, od 1905); 1905–06 R Stříbrná Heda); Neděle (Brno, od 1904); Niva (Brno, od 1912); Nové ilustrované listy (Brno, od 1904); 1910 R Nebezpečný ostrov, 1917–18 R Adam a Eva); Nový lid (Brno, od 1913); Obzor (Přerov, 1922–31); Ostravské listy (od 1907); Ostravský deník (od 1907); Palacký (Val. Meziříčí, od 1911); Pozor (od 1910); Pravda (Brno, 1911); Přerovský obzor (od 1916); Radhošť (Val. Meziříčí, 1924); Ruch (1925, příl. Nedělní besedy); Selské listy (Olomouc—Přerov, od 1910); Stráž českého severu (Ostrava, od 1907); Stráž Moravy (Olomouc, od 1927); Svoboda (Brno, od 1919); Svobodná Morava (Brno, 1907); Vídeňský deník (od 1906); Vůle lidu (Ostrava, 1906); Zemědělské družstevní listy (příl. P rástky, 1928); Zvířena (1919). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Káňata (R b. d., 1905); Píseň Jabotova (R 1905); Pohádka duše (R 1905); Dolorosa (R b. d., 1906, 1921 přeprac. s tit. Mladá láska, 1939 s tit. Bolestný život); Návrat z Ameriky (P b. d., 1906); Švédové u Brna (R b. d., 1907); Divoký muž (P 1908); Druhý prosinec (D 1911); Hořké časy (R 1911); Na dně (R b. d., 1911); Slezské melodie (BB b. d., 1911); Bulharsko vítězí (D b. d., 1912); Její srdce (D b. d., 1912); Kosové (D 1912); Nepřítel člověk (D 1912); Přetržená niť (BB 1912); Různé verše (1912); Zátoka mrtvých (R 1912); Zpěv, smích a pláč (BB 1912); Na rodné hroudě (D 1913); Ondra Foltýn (R 1913); Politikův zápisník (BB 1913); Roztoulané (PP b. d., 1913); Červená sedma (D b. d., 1914); Krvavé krupěje (PP b. d., 1914, 1925 in

V soumraku); Do čtyř artikulů (R 1915); Paní snů (P b. d., 1915); V plamenech (R b. d., 1916); Zakletý princ (D pro ml., b. d., 1916); Na vlnách Adriie (R. Videň 1917, 1931 s tit. Krev na moři); V pustinách (P pro ml., b. d., 1917); Valašská vojna (P b. d., 1918, 1923 in Čeští otroci, s tit. Selská vojna); Veřelec (P pro ml., b. d., 1917); Kamení (PP b. d., 1918); Kostnické plameny (D b. d., 1918); Krásný dábel (P 1918); Olšovec (R 1918); Píseň vítězná (R 1918); Dáblova bařina a jiné povídky (b. d., 1919); Hněv i žal (BB b. d., 1919); Na Žižkově válečném voze (P pro ml., b. d., 1919); Oheň Hospodinův (P b. d., 1919, 1923 in Z temných dob); Rudý kalich (PP b. d., 1919); Vpřed a jiné povídky (1919); Záplava (R 1919); Bělohorská mračna (D 1920); Božec Adam (P 1920, 1925 in Zlatá láska); Dvě humoresky (1920; obs. J. F. K.: Staročeský duch, V. Šilhavý: Půjčte mi pilku); Mezi dvěma ohni (R 1920); Po letech a jiné povídky (1920); S králem dobrodruhem (P pro ml., 1920); Smutná planina a jiné povídky (b. d., 1920; obs. jen tit. povídku); Starosvětská lovcí (R 1920); Hrabě da Rhone (D b. d., 1921); Mučedník brixenský (D b. d., 1921); Zelení hájové (D b. d., 1921); Archa proti arše (R 1922); Tajemná hlubina (R 1922, 1. díl trilogie Bitva); Svědomí gladiátorovo (R 1922, 2. díl trilogie); Halali (R 1922, 3. díl trilogie); Ke staroměstskému lešení (R pro ml., b. d., 1922); Librova nevěsta (D b. d., 1922); Neukojené srdce a jiné povídky (b. d., 1922); Petrovští (P pro ml., b. d., 1922); Smil Klát, rytíř bez bázně i hany (R b. d., 1922); Zelený vrch (R 1922); Ztracenci (D b. d., 1922); Čeští otroci (PP 1923); Dolinečko moja... (PP 1923); Mračno (R 1923); Valdštýnův tábor (R 1923); Z temných dob (PP 1923); Žena Uriášova (D 1923); Žižkovo pole (R pro ml., 1923); A báseň život je... (D 1924); Boženčini ženiši (D 1924); Když labuť zpívá... (D b. d., 1924); Krásný život a jiné povídky (1924); Na harcích s Janem Žižkou z Trocnova (P pro ml., 1924); Náš pan Franc (D b. d., 1924); Otec božího lidu (D 1924); Pod kosou (R 1924); Polský čert (PP 1924); Hasnoucí pŕlměsíc (R 1925); Kainovo znamení a jiné povídky (1925); Kalich na Sioně (P 1925); Mezi dvěma vrchy (R 1925); Na Běhání (R pro ml., 1925); Na hodslavské škole (D b. d., 1925); Očarovaný mlýn (D b. d., 1925); Sázavina louka (D pro ml., b. d., 1925); Spartakus (R 1925); Strašidla (R 1925); Tonoucí hvězda mořská 1, 2 (R 1925); Tylova cesta (D b. d., 1925); V soumraku (PP 1925); Vichři (R 1925); Albigenští (D b. d., 1926); Lešenské plameny (P pro ml., 1926); Nástrahy (R 1926); O kalich a národ (R 1926); Portášské historie (PP 1926); Suchý Čert a Divoký Sokol (R b. d., 1926); Škola u Palackých (P pro ml., 1926); Z časů krále Holce (P pro ml., 1926); Z velké doby (PP 1926); Zahradna ctností (D b. d., 1926); Zlatá láska (PP 1926); Černá rota (R 1927); Dům v mlze (R 1927); Kantorovy trampoty (R pro ml., 1927); Kozel zahradníkem a jiné črty (1927); Medvědí údolí (R 1927); Turecká brána (P pro ml., b. d., 1927); Výstřel do tmy (R 1927, pův. čas. s tit. Adam a Eva); Zelenavý dábel (R 1927); Hrdina Al-

muž (R pro ml., 1928); Kdo zabil... (R 1928); Křižáci u Domažlic (P pro ml., b. d., 1928); Země sta překvapení (R 1928); Štramberská růže (R 1929); Automobilový princ (D b. d., 1931); – posmrtně: Bitva u Moháče (R 1931); In memoriam J. F. Karase (úryvek z rkp. paměti Květnice, 1931); Červení kopiníci (R 1932); Dábel v ráji (P 1932); Pro jazyk a víru (R 1933); Když se mrtví vracejí (R 1936); Velká Morava (R 1947); Tišnov mého dětství a mládí (výňatek z rkp. paměti Květnice, 1981, ed. V. Šanderová). – *Ostatní práce*: Dělnickým ženám! (1906); Do práce! (1907); Metoděj Dobiáš před porotou novojičínskou r. 1909 (1909); Kapitoly o menšinách (1911); Novojičká menšina (b. d., 1912); Před Husem a po Husovi (1914); Česká vojna. 1618–1620 (b. d., 1918); Habsburkové a český národ (b. d., 1918); Odkud pošlo zlo. Spor o Karla IV. (1918); Stručná kronika československá (1919); Za českou národní církev (1919); Zrušení roboty v l. 1848–1849 (1919); Problém národní obrany (1920); Stručná kronika světová (1920); Stručné dějiny Ruska (1920); Okolo Bílé hory (b. d., 1921); O Karlu Havlíčku Borovském (1921); Luďáci (b. d., 1922); Milíč Kroměřížský (1924). – *Souborné vydání*: Sběrka historických povídek a románů J. F. K. (nakl. B. Kočí, 1922–27, 20 sv.). ■ **REDIGOVAL časopisy**: Palacký (Val. Meziříčí, 1911–14; 1919–20), Haná (Kroměříž, 1920–22). ■

BIBLIOGRAFIE: K. Nosovský: Bibliografie díla J. F. K., Lit. rozhledy 11, 1926/27. ■ **LITERATURA**: sb. J. F. K. (1941); přisp. M. Volková, B. Sedlák, B. Slavík + úryvek z rkp. paměti Květnice; Na dobrodružných stezkách historie (1972, Knihovna města Ostravy); V. Šanderová: Návrat do města pod Květnicí (Tišnov 1976). ■ V. O. (O. Viglic): ref. Píseň Jabotova a Pohádka duše, Revue moravskoslezská 2, 1905/06, s. 15; Ant. Veselý: ref. Zpěv, smích a pláč, Čes. revue 5, 1911/12, s. 250; I. Olbracht: ref. Různé verše, Děln. listy 9. 10. 1912 → O umění a společnosti (1958); M. (V. Martínek): ref. Na dně + ref. Zátoka mrtvých, MSIR 1913, s. 39 a 207; F. V. Vykoukal: ref. Krvavé krupěje, Osvěta 1914, s. 787; Promyk. (H. Sedláček): ref. Zakletý princ, Úhor 1916, s. 139; V. Brtník: ref. Kamení, Lípa 1, 1917/18, s. 800; J. Folprecht: ref. V plamenech a Na Žižkově válečném voze, Čes. revue 13, 1919/20, s. 158; -vh- (M. Hýsek): ref. Záplava, Kmen 3, 1919/20, s. 109; V. Martínek: ref. Píseň vítězná + ref. Záplava, Moravskoslez. sborník 1919/20, s. 66 a 268 + ref. Mezi dvěma ohni, Moravskoslez. deník 24. 6. 1920; J. Staněk: ref. Božec Adam, Hrabě da Rhone a Mučedník brixenský, Niva 1921, č. 8 (obálka) + ref. Neukožené srdce..., LidN 15. 12. 1922; V. Martínek: ref. Neukožené srdce..., Moravskoslez. deník 30. 7. 1922 + ref. Petrovští a Smil Klát..., tamtéž 17. 2. 1923 + ref. V soumraku, tamtéž 26. 5. 1925 + ref. Vichři, tamtéž 2. 9. 1926; F. A. Soukup: ref. Žižkovo pole, Úhor 1924, s. 25; J. Staněk: ref. Vichři, LidN 13. 12. 1925 + ref. Spartakus, LidN 3. 6. 1926; ● k padesátinám: J. Šimánek, Lit. rozhledy 11, 1926/27; drb. (J. Borecký), Zvon 27,

1926/27 ●; V. Martínek: ref. Dům v mlze, Zelenavý dábel, Kantorovy trampoty a Černá rota, Moravskoslez. deník 20. 8. 1927; F. Homolka: ref. Na Běhání, Úhor 1927, s. 19; J. Staněk: ref. Dům v mlze, LidN 21. 6. 1927 + ref. Štramberská růže, LidN 18. 5. 1929; V. F. S. (Suk): ref. Kalich na Sioně, Úhor 1928, s. 181; Fr. Homolka: ref. Hrdina Almuž, Úhor 1928, s. 179; ● nekrology: sh, LidN 21. 2. 1931; an., PL 21. 2. 1931; F. Dlouhán, Lit. rozhledy 15, 1930/31; ip., Kolo 1931, s. 43; V. F. S. (Suk), Úhor 1931, s. 79 ●; V. Martínek: J. F. K., Černá země 1931 → Živně zdroje (1972) + J. F. K., Naše Valaško 1931 + J. F. K., Moravskoslez. deník 4. 12. 1936; V. Volková-Karasová: Vzpomínky na otce, spisovatele J. F. K., Moravskoslez. deník 10. 7. 1938; J. Marcha: Ze vzpomínek na J. F. K., Kolo 1937 → Z okna pokojného domu (1940); zsl (A. Novák): Počátky J. F. K., LidN 8. 8. 1938; B. Sedlák: Počátky J. F. K., LidN 13. 8. 1938; Obzor 19. 2. 1941 (jubil. číslo k 10. výročí úmrtí); B. Slavík: J. F. K., LidN 19. 2. 1941; V. Martínek: O J. F. K., Moravskoslez. deník 19. 2. 1941 + J. F. K., Naše Valaško 14, 1942/43 + in J. F. K.: Velká Morava (1947); J. Marcha in Potopený svět (1949); V. Martínek: Vzpomínáme na J. F. K., Naše Valaško 1951; O. Rafaj: J. F. K., spisovatel moravské minulosti, Nová svoboda 2. 12. 1956 → Portréty (1979); B. Četyna: Časová dumka nad J. F. K., Červený květ 1961; J. Krystýnek in Z dějin polsko-českých literárních vztahů (1966); Dr. M. B. (M. Baláš): J. F. K. (o red. působení ve Val. Meziříčí), Kult. zpravodaj (Val. Meziříčí) 1972, č. 5; I. Dorovský in České země a Balkán (1974); J. Svoboda in J. F. K.: Ondra Foltýn a jiné prózy (1985).

bd

Matěj Karas

* 23. 1. 1839 *Třebesko* (Střepesko) u Příbrami
† 17. 10. 1898 *Praha*

Prozaik, autor dobrodružných a historických povídek, určených zejména mládeži.

Základní vzdělání získal v rodišti a ve škole u Matky boží Vítězné v Praze. Po maturitě na staroměstském gymnáziu (1862) a učitelském kursu pro nižší reálné školy se 1865 stal učitelem na vyšší dívčí škole v Karlíně, 1866 auskultantem při obecných školách v Praze (vyučoval na Hrádku a u Nejsvětější Trojice), 1867 učitelem na škole u Matky boží Vítězné, 1875 na dívčí škole u Maltánů; poté působil na pražské pokračovací škole živnostenské až do smrti. 1869 se K. zasloužil o založení časopisu *Beseda* učitelská; byl členem jeho redakčního odboru

a 1874–76 časopis, do něhož přispíval úvahami, články a recenzemi, spoluredigoval.

K. beletristika, zaměřená hlavně k mladému čtenáři, má převážně výchovnou tendenci a spíše než umělecké záměry sleduje poučné cíle. K. zpracovával především dobrodružné příběhy lidí z různých sociálních skupin, žijících v zemích pro Středoevropana exotických – v Americe, Austrálii a Africe (*Zlaté ložisko na řece Gile, Otroci v Texasu, V území Zulukafrů, V zemi Eskymáků*). Charakterizuje je napínavý děj, typologické odstínění postav a zřetel k přírodní scénérii; mimořádnou pozornost věnoval K. osudům českých vystěhovalců (*Čeští osadníci v Americe, Český vystěhovalec v Austrálii*). Druhou součástí K. prózy jsou historické povídky, inspirované českými nebo francouzskými dějinami a vyznačující se široce rozvinutou a dramaticky vyhrcovanou fabulí (*Skončení třicetileté války čili Obležení Prahy od Švédů, Henry Morgan, Nešťastná rodina královská*).

PŘÍSPĚVKY in: Beseda učitelská (od 1869); Historický blokový kalendář na r. 1883 (Videň). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie:* Skončení třicetileté války čili Obležení Prahy od Švédů (P 1877); Čeští osadníci v Americe (P b. d., 1879); Moheleda, dcera pouště (P b. d., 1879); Rybářský chlapec (P b. d., 1879); Český vystěhovalec v Austrálii (P b. d., 1880); Daniel Boone, první osadník kentucký (P b. d., 1880); Dobrodružné příhody v dalekých krajinách (1880); Henry Morgan (P b. d., 1880); Kouzelná svítilna (P b. d., 1880); Na Špicberkách (P b. d., 1880); Sto povídek naší milé mládeži (1880); Šťastné shledání (P b. d., 1880); Zlaté ložisko na řece Gile (P b. d., 1880); Lovecké obrázky z cizích krajin (b. d., 1881); Odměna zrádce (P b. d., 1882); Pobřežní strážce (P b. d., 1882); Smrt na pustině (P b. d., 1882); Vzbouření Indiánů (P b. d., 1882); Dvojzubec, náčelník Ploskohlavců (P b. d., 1885); Na ostrovech Přátelských (P b. d., 1885); Na otrokářském korábu (P b. d., 1885); Nešťastná rodina královská (P b. d., 1885, podle A. M. Lamartina); Otroci v Texasu (P b. d., 1885); Plavba v Tichém oceánu (P b. d., 1885); Pytláci (P b. d., 1885); Toník, vzorný řemeslník (P b. d., 1885); Dobrodružství v Africe (P b. d., 1885); Bezhlavý jezdec (P b. d., 1888); Český plavec na severu (P b. d., 1888); Dcera otrokářova (P b. d., 1888); Divý muž (P b. d., 1888); Dobrodružství v Indii (P b. d., 1888); Muzurk, náčelník Ostáků (P b. d., 1888); Na ostrově Fríském (P b. d., 1888); Na Skalných horách (P b. d., 1888); Neohrožená dcera českého farmera (P b. d., 1888); Odvážlivý kapitán (P b. d., 1888); Strážný duch na prérii (P b. d., 1888); V území Zulukafrů (P b. d., 1888); V zemi Eskymáků (P b. d., 1888); V zemi Namaův (P b. d., 1888); Ve vodách čínských (P b. d., 1888); Mezi obyvateli Senegambie (P b. d., 1889); Dobrodružství českého lovce

v Americe (P b. d., 1889); Mohykánův totém (P b. d., 1890); Náčelník Siouxův (P b. d., 1890); Únos kněžcův (P b. d., 1890); Záhuba otrokářova (P b. d., 1890); Ze Singapore do Batavie (P b. d., 1890); Jitřenka, česká Indiánka (P b. d., 1892); Český náčelník Indiánův (P b. d., 1893); Klenotnice Inkova (P b. d., 1893); Na březích Uruguaye (P b. d., 1893); Syn guvernérův (P b. d., 1893); Česká osada v Brazílii (P b. d.); Čeští lovci na prérii (P b. d.). ■ **REDIGOVAL časopis:** Beseda učitelská (1874–76, s jinými); *sborník:* Věvec Chmelenského (b. d., s jinými). ■

LITERATURA: an.: nekrolog, Beseda učitelská 1898, s. 607.

vp

Josef Karásek

* 2. 6. 1868 *Miletín* u Hořic

† 2. 7. 1916 *Videň* (Rakousko)

Historik slovanských literatur a též kulturního života české menšiny ve Vídni. Autor memoárových črt, překladatel české literatury do němčiny a vydavatel českých a charvátských literárních památek.

Byl synem obchodníka s lihovinami. Po obecné škole ve svém rodišti navštěvoval gymnázium v Jičíně, kde ho latinu, češtinu a němčinu učil literární historik A. Truhlář; brzy se začal učit i rusky. V mládí onemocněl kloubovým revmatismem a 1886 se léčil v Teplicích. Zapsal se na filoz. fakultu v Praze, po roce odešel studovat slavistiku na vídeňskou univerzitu (od 1892 byl knihovníkem Jagičova slavistického semináře). Přednášel ve vídeňském českém Akademickém spolku, do něhož se zapsal 1889, a 1891 byl jeho starostou. Vyučoval češtinu v slechtických rodinách Harrachů, Windischgrätzů, Thun-Hohensteinů, Khevenhüllerů-Metsche aj. a působil v českém krajanském hnutí. Dal podnět k Sborníku Čechů dolnorakouských a naléhal, aby byly převezeny ostatky J. Kollára z Vídně do Prahy (uskutečněno až 1904). Podnikl několik studijních cest: 1892 Slovensko a Polsko, 1893 Lužice, 1894 Srbsko a Bulharsko. 1893 obhájil disertační práci *Hodnocení Dobrovského Lehrgebäude se zvláštním zřetelem na mluvnice Pelclovu a Nejedlého*. 1894 se stal vládním novinářem ve Wiener Zeitung, 1895 knihovním pomocníkem knihovny ministerstva vnitra, 1896 po sňatku odešel do Prahy jako redaktor vládních Pražských novin. 1897 onemocněl tuberkulózou, a proto pak často pobýval na jihu

nebo na venkově: 1897 studoval místní dialekt na ostrově Lošinj, příští zimu strávil v Rivě v Itálii, na zpáteční cestě se zdržel v Benátkách, a proto byl uvolněn ze státní služby. 1899 se definitivně odstěhoval z Prahy do Vídně, kde byla jeho žena učitelkou, zimu 1899–1900 strávil v Dubrovniku a na Malém Lošinu, další v jižních Tyrolích (při návratu do Vídně v Brixenu hledal stopy internace K. Havlíčka Borovského). Soustavně přispíval zvl. do Čes. revue a do Mor. orlice, v níž publikoval nejvíce příspěvků. – Pohřben byl na hřbitově v Baumgarten ve Vídni.

Publikovat začal K. články o ruské literatuře, hl. v Slovenských pohľadech, a záhy též články o autorech lužickosrbských a slovinských v časopisech českých. Ještě jako student vydal dvousvazkový výbor ze spisů P. Chelčického (pomáhal tehdy V. Jagičovi dokončit vydání Chelčického spisů, připravované původně J. S. Anněnkovem). K. literární zájmy byly pod vlivem V. Jagiče velmi široké, např. sbíral zápisy her lidového divadla, z nichž otiskl *Komedii o Františce, dceři krále anglického* (Český lid 1893), napsal pojednání o černohorském prvotisku Cetyňský oktoich (Zlatá Praha 1894). Psal cestopisné a vzpomínkové črty, nejobsáhlejší byly *Vzpomínky a dojmy ze severní Itálie*, které celý rok (od září 1899) tiskla Česká revue. Srbsky vyšel jeho přehled nejnovější české literatury *Česka literatura u novije doba* (Letopis Matice srpske 1902), z oblasti české literatury je i práce *Polská dedikace Paprockého Vilémovi z Rosenberka* (ČMM 1903). Z K. edicí jsou cenná *Kollárova dobrozdání a nástin životopisný z roku 1849*. Až 1913 se mu podařilo s dvěma finančními podporami vydat *Dubrovnické legendy* (charv.), které před léty zapsal za své cesty do Dubrovniku, s připojením jednoho textu z opisu F. Fanceva. Pro firmu Göschen zpracoval populární přehled slovanských literatur, mimo literaturu ruskou, *Slavische Literaturgeschichte*. Přes tehdejší nedostatek pramenů ve Vídni byly tyto dějiny na svou dobu pozoruhodným podnikem, protože poprvé srovnávaly významné jevy slovanských literatur. Dílo bylo přeloženo do polštiny a s autorovými opravami a doplňky do ruštiny. Do časopisů (hlavně Moravská orlice) nebo v úvodech k vydáním překladů psal zvláště o L. N. Tolstém, M. Konopnické, V. G. Bělinském, N. V. Gogolovi, I. Cankarovi, F. Prešerenovi, D. Obradovićovi aj. Výsledkem K. zájmu o českou literaturu je výklad

Našich J. Holečka *Příspěvek k psychologii českého lidu* (Moravská orlice 1907). V Ročenkách Vídeňské matice otiskl cenné články o vídeňské menšině: *Česká Vídeň před půl stoletím* (sb. Ze staré a nové Vídně, 1912), *Literární ovzduší české ve Vídni do let 1890* (sb. J. S. Macharovi, 1914). V posledních letech života připravoval vydání korespondence K. J. Erbeny, nestačil však zpracovat materiál k tisku; napsal o Erbenovi jen „obrázek životopisný a literární“ K. J. Erben a vydal ukázky a parafráze některých jeho dopisů a několik článků o něm. Do historie nejnovější české literatury výrazně zasáhl krátce před svou smrtí 1915 znaleckým posudkem pro vojenský soud ve Vídni, v němž prokázal, že verše ve francouzském protirakouském odbojovém časopise L'Indépendance Tchèque, přisuzované P. Bezručovi, jsou podvrhy.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Nejmenovaný, St. Gawal, Strýček, Václav Břečtan; -á- (Mor. orlice), -ará-, dr. J. K., dr. K., dr. K-k, J. K. (Čes. revue, Naše doba), K. (Čes. revue), Kk. (Čes. revue), K + R, Kara-Mela, -R-, -tuj. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach Akademického spolku 1868–1908 (Videň 1909); Anzeiger der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse (1900); Archiv für slavische Philologie (1902, 1905, 1909); Besedy Času (1911); sb. Božena Němcová (1912); Čas (1891–1908); ČČM (1891–1913); Časopis Matice mor. (1903, 1912); Čes. revue (1899–1902, 1915–16); Čes. lid (1893, 1897, 1902–03); sb. Gogol mládeži (b. d.); Hlasy od Blánika (Benešov, 1901); Jičínský obzor (1892–93); Krakonoš (Jičín, 1889); Letopis Matice srpske (Novi Sad, 1902); Lit. listy (1891); Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft (1892–94); Mor. orlice (1889, 1906–10, 1912–14); Moravskoslez. revue (1908–13); Nár. listy (1889–1911); Národop. věstník československý (1916); Naše doba (1903–09); Obzor (Zagreb, 1910); Österreichisch-ungarische Revue (1903); Österreichisches Allgemeines Literaturblatt (1893–94); Osvěta (1915–16); Pokroková revue (1912); Pražské noviny (1896–98); Přehled (1909–12, 1915); Ročenka Vídeňské Matice za rok 1912, 1913 (1913–14); Rozhledy (1902, 1905); Sborník Čechů dolnorakouských (Videň, 1895); Slovan. přehled (1902, 1904, 1905); Sloven. pohľady (1890–91); Světozor (1894); Topičův sborník (1916); Věstník Ústředního spolku čes. profesorů (Videň, 1902–03); Vídeňský deník (1915); Vídeňský národní kalendář (1911); Wiener Zeitung (12. 6. 1909); Zbornik u slavu V. Jagiča (Berlín, 1908); Zlatá Praha (1894–96); Zvon (1912–14); Ženské listy (1891). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Mihailo Hórnik (Bělehrad b. d.); Slavische Literaturgeschichte 1, 2 (Lipsko 1906: 1. Ältere Literatur bis zur Wiedergeburt; 2. Das neunzehnte Jahrhundert; – polský pře-

klad I. dílu Varšava 1911, ruský překlad s autorovými doplňky a opravami s tit. Istorija slavjanských literatur, Petrohrad 1910); Maria Konopnická (1910); K. J. Erben (1911); – posmrtně: Příspěvek k dějinám bible boskovské a kostela boskovského (1918). ■ REDIGOVAL noviny: Pražské noviny (1896–98); *sborník*: Sborník Čechů dolnorakouských (1895). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: P. Chelčický: Menší spisy 1, 2 (1891, 1892); Kollárova dobrozdání a nástin životopisný z roku 1849 (1903); Dubrovačke legende (1913). ■

BIBLIOGRAFIE: in J. K. Doležal: Dr. J. K. (Videň 1926); M. Karásková: Dodatky k soupisu prací dra J. K., Dunaj 1934. ■ LITERATURA: J. K. Doležal: Dr. J. K. (Videň 1926). ■ ● ref. Češka literatura u novije doba: J. Z. Raušar, Plzeňské listy 6. 6. 1903; Č. Zibrť, ČČM 1903, s. 416; A. Č. (Černý), Slovanský přehled 7, 1904/05 ●; O-r (O. Wagner): Kollárova dobrozdání a nástin životopisný z r. 1849, Slovanský přehled 6, 1903/04; ● ref. Slavische Literaturgeschichte: J. Z. Raušar, Plzeňské noviny 7. 4. 1906; J. B., Hlasy z Hané 9. 5. 1906; Vbk (J. Voborník), NL 19. 5. 1906; Č. (A. Černý), Slovanský přehled 8, 1905/06; M. Václavěk, Komenský 1906; F. V. Vykoukal, Osvěta 1906, s. 461; A. Novák, Přehled 5, 1906/07; V. Kol. (Červinka), Zvon 7, 1906/07; I. Grafenauer, D. Prohaska, J. Sutnar, Archiv für slav. Philologie 1907 ●; ● ref. rus. vyd. téhož: E. Saudek, Dělnické listy 30. 10. 1910; K. V. H. (Havránek), Zvon 11, 1910/11, s. 284; J. Z. Raušar, Plzeňské listy 11. 1. 1911 ●; L. Kostić: Vzpomínky a myšlenky Dr. J. K., NL 11. 6. 1911; ● ref. K. J. Erben: Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 191; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 12, 1911/12, s. 207 ●; ● ref. Dubrovačke legende: M. Weingart, ČMF 1913, s. 179; J. Horák, LF 1913 ●; ● nekrology: an., Čes. deník (Plzeň) 5. 7. 1916; an., Ostravský deník 5. 7. 1916 (příloha); -n- (F. Sekanina), Zvon 16, 1915/16; an., ČČH 1916; F. V. Vykoukal, Osvěta 1916, s. 575; J. H. (Horák), Národop. věstník českoslovanský 1916; V. Jagić, Archiv für slavische Philologie 1920 ●; an.: J. K. a Chorvati, Venkov 20. 7. 1916; an.: Uznání čs. spisovatele v Jugoslávii, Hlasy Republiky (Olomouc, Přerov) 15. 7. 1916; A. Novák: ref. Příspěvek k dějinám bible boskovské ..., Národ 14. 7. 1918; ● k 10. výr. úmrtí: an., NL 22. 6. 1926; M. Hýsek, NL 2. 7. 1926; J. Voborník, Nár. politika 27. 7. 1926 ●; A. Pražák: Dr. J. K. v mých vzpomínkách, Videňský deník 3. 7. 1926; A. N. (Novák): Slavista J. K., LidN 29. 8. 1926; J. Kabelík: O K. korespondenci K. J. Erbena, Časopis Vlastivěd. spolku muzejního v Olomouci 1928; M. Karásková: Ještě několik slov o K. korespondenci K. J. Erbena, Časopis Vlastivěd. spolku muzejního v Olomouci 1929; J. Heyer: V. Jagić a J. K., Dunaj (Videň) 1928, 1932; M. Karásková: Styky mezi lužickým buditelem Mukou a drem K., Videňský deník 19. a 20. 10. 1932; J. Z. Raušar: Slavista dr. J. K. a Lužičané, Lužickosrbský věstník 1934 + Z mých vzpomínek, NL 26. 2. (več. vyd.) a 1. 7. 1936; O. Králík in Bezručův proces (1962, 2. vyd. 1964).

Jiří Karásek ze Lvovic

* 24. 1. 1871 *Smíchov* (Praha-S.)

† 5. 3. 1951 *Praha*

Básník, prozaik, literární a výtvarný kritik, autor divadelních her, překladatel. Výlučným aristokratismem a protiměšťáckou orientací na kuriózní a morbidní jevy jeden z nejtypičtějších představitelů české dekadence; stoupenec pojetí kritiky jako uměleckého žánru, vyjadřujícího kritickou subjektivitu. Sběratel výtvarných a literárních děl, propagátor bibliofilských snah.

Vl. jm. Josef Karásek. Při vstupu do literatury si začal přepisovat šlechtický přídomek, který odvozoval od hvězdáře a matematika ze 16. století Cypriána Lvovického ze Lvovic. 1941 zpochybnul matriční záznam o datu svého narození tvrzením, že se narodil v dubnu. – Pocházel z nezámožné měšťanské rodiny. Studoval v Praze na malostránském gymnáziu (mat. 1889) a necelé dva roky na bohoslovecké fakultě, pak žil rok v Bavorsku (1891). Po návratu do Prahy se stal poštovním úředníkem, později ředitelem knihovny ministerstva pošt a ředitelem Poštovního muzea a archivu. Spolu s A. Procházkou založil 1894 časopis literární dekadence Moderní revue. Žil staromládenecky uzavřeným životem; takřka neopouštěl Prahu a cele se věnoval literární tvorbě a sběratelství výtvarného umění a knih. Vybuďoval jednu z nejvýznamnějších soukromých sbírek v Evropě (tzv. Karáskova galerie), jež obsahovala 40 000 výtvarných sbírkových jednotek, knihovnu (okolo 50 000 svazků) a archiv dokumentů. 1922 věnoval sbírku Čs. obci sokolské s podmínkou, že ji bude do konce života spravovat sám. K. galerie byla umístěna v Tyršově domě (palác Michnů z Vacínova v Praze na Malé Straně), od 1954 je součástí Památníku nár. písemnictví. – K. byl pohřben na hřbitově na Malvazinkách v Praze.

Ve sbírkách z 90. let (*Zazděná okna, Sodoma, Kniha aristokratická, Sexus necans*) chtěl K. zobrazit úděl dekadentního tvůrce, jenž je „raněn životem“ a jemuž se hnuší jakákoli všední měšťácká skutečnost. Vypjatý individualismus a aristokratismus má i při dekadentní stylizaci protiměšťácký charakter, projevující se zejména orientací k látkám, jež soudobá společnost tabuizovala (morbidní erotika, pocity zmaru a agónie). K. poezie jednak oslavuje nietzscheovský silného jedince a pohanskou smyslovost (množství antických motivů), jednak je přitaho-

vb

vána nábožensko-mystickými prožitky a aristokratickou překultivovaností. Formální vytríbenost K. veršů vychází z tradic lumírovské poezie, zejména pokud jde o tradiční strofické útvary (především sonet). V pozdějších sbírkách (*Endymion, Ostrov vyhnanců, Písňe tulákovy o životě a smrti*) opustil K. provokativní dekadentní stylizaci a posílil meditativní složku, zamýšleje se nad marností lidské existence a osamělostí tvůrce v měšťácké společnosti. K. prozaik usiloval o vytvoření silně lyrizované prózy (*Mimo život*), v níž by byl zachycen především stav duše. Epickou linii omezil na minimum a soustředil se na psychologickou analýzu výjimečného a rozvráceného jedince (zde na K. působil psychický naturalismus S. Przybyszewského). Aby překonal staticčnost a monotónnost takto bezdějově koncipované prózy, začal klást důraz na evokaci bizarního prostředí (*Gotická duše*). V další prozaické tvorbě vytvářel novoromantické romány přeplněné fantaskním a dobrodružným dějem, jenž se povětšinou odehrává v kulisách paláců, chrámů, klášterů a hřbitovů staré Prahy (*Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*). Podobný charakter má i K. tvorba novelistická a povídková. Ze stejných tematických okruhů vyrůstala i K. dramata, jež mají vesměs knižní podobu a scénicky byla realizována výjimečně. K. publicistické dílo obsahuje kritické studie, eseje, recenze a úvahy. Kritiku považoval K. za svébytnou uměleckou činnost, která je především výrazem kritikova tvůrčího subjektu. Od 1892 se podílel na kritickém nástupu generace 90. let, kdy se spolu s A. Procházkou stal nejvášnivějším propagátorem symbolismu a dekadence. Bojoval proti tendenčnosti, realismu a společenské roli umění; umělecký ideál shledával v tzv. čistém umění, které by svou individualistickou výlučností promlouvalo pouze k „zasvěceným duším“. Ve svém dalším kritickém vývoji byl K. ovlivněn postupy tzv. kritiky diletantní (vzorem mu byl A. France), jež interpretovala umělecké dílo jako průsečík subjektivních nálad, které kritik, spolutvůrce díla, sugeruje čtenáři. I přes vypjatý subjektivismus prokázal K. mnohdy značnou citlivost a porozumění zejména pro moderní básnickou tvorbu. Svě kritiky shrnul do několika knižních souborů (*Renesanční touhy v umění, Impresionisté a ironikové, Umění jako kritika života* aj.).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Antonín Frankl, Jiří Tiller, J. Lvovský (Okultní a spiritualistická revue 1923),

M. H. Marvan (Akce mladých); -ek (Okult. a spiritual. revue 1923), J. K., J. L., K., L. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Akce mladých (1911); Almanach na rok MCM (1900); Almanach secese (1896); Co měsíc dal (1905); Čas. Beletristická příloha k polit. týdeníku (1896); Čes. bibliofil; Čtete (1939–40); Dílo (1910); Fronta (1933–34); sb. Hana Kvapilová (1907); Hollar (1925–26); Horácké listy (Nové Město na Mor., 1927); sb. In memoriam. K. Hlaváček 1898 (1928); Jitřenka (1891–93); Kalendář paní a dívek českých (1910); Knihomol (1926–27); Květy (1909); Lit. listy (1891–99); Lit. listy (1923); Lit. noviny (1940); Lit. rozhledy (1923–30); Lumír (1907–37); Marginálie; sb. Moderne Dichtung (1890); Moderní revue (1894–1925); Moderní život (1903); Nár. politika; Nár. práce; Niva (1892–97); Nová scéna (1929–30); Nový hlas (1932); Nový kult (1898–1901); Obzor literární a umělecký (1902); Okultní a spiritualistická revue (1923–24); Osvěta (1911–13); Osvěta (1944); Panoráma (1931–32); Pochodeň Slovanstva (1938); Polední list, příl. Nedělní list (6. 4. 1941 o datu narození); sb. Pozdravy Petru Bezručovi (1938); Právo lidu (1910); Příboj (1934); Rozhledy (1894–1902); Rozpravy Aventina (1925–34); Samostatnost (1910); Sever a východ (1930); Slovenské smery (1936); Srdce (1901–02); Světozor (1929); sb. Tanec smrti (1917); Tribuna (1928); sb. Tryzna za básníkem K. Hlaváčkem (1930); Týn (1918–21); Venkov (1936); Vesna (1891–95); Věstník Družstva přátel studia (1921); Výtvarná kronika; sb. Vzpomínky na Petra Bezruče (1947); Ženský svět (1925). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie a práce o literatuře a umění:* Bezcestí (R 1893); Zazděná okna (BB 1894); Sodoma (BB 1895, konfiskováno; znovu 1905); Stojaté vody (P 1895); Kniha aristokratická (BB 1896); Sexus necans (BB 1897); Mimo život (P 1897); Legenda o melancholickém princí (P 1897); Ideje zítřku (EE 1898); Hořící duše (D 1899, i prem.); Gotická duše (R 1900); Renesanční touhy v umění (EE 1902); Impresionisté a ironikové (EE 1903); Lásky absurdné (PP 1904); Hovory se smrtí (BB 1904); Apollonius z Tyany (D 1905); Chimérické výpravy (EE 1906); Umění jako kritika života (EE 1906); Sen o říši krásy (D 1907); Román Manfreda Macmillena (1907); Cesare Borgia (D 1908, prem. 1913); Scarabeus (R 1908); Endymion (BB 1909); Anonymní dopisy čili Aféra „pěti spisovatelův“. Odpověď J. K. (polemika, 1910); Posvátné ohně (PP 1911); Jan Neruda (studie, 1911); Ostrov vyhnanců (BB 1912); Král Rudolf (D 1915, prem. 1918); Zlatý triptych (PP 1919); Obrácení Raymunda Lulla (P 1919); Legenda o Sodomovi (P 1920); Legenda o ctihodné Marii Elektě z Ježíše (P 1922); Barokové oltáře (PP 1922); Zastřený obraz (R 1923); Nad obrazem Marie Magdaleny v Hradčanské Loretě (B 1925); Ganymedes (R 1925); Dafnino hoře (P 1926); Háj Mylittin (P 1926); Tvůrčové a epigoni (EE 1927); Boží převozník (P 1928); Genenda (P 1928); Žena a bůh (operní libreto, 1928, podle dramatu Apollonius z Tyany; hudba K. B. Ji-

Karásek ze Lvovic

rák; prem. 1928); Písně tulákovy o životě a smrti (BB 1930); Cesta mystická (EE 1932); Malostranský bibliofil (P 1933); J. S. Machar (E 1934); Dilo Frant. Bílka (E 1935); Platon Dějev (E 1936); Ztracený ráj (R 1938); Pražské Jezulátko (PP 1939); Hvězdy nad Prahou (BB 1939); Památce Konstantina Buška (E 1940); Loretánské meditace (BB 1943, doprovod ke graf. listům V. Kubašty); Melancholie Strahova (BB 1944, doprovod ke graf. listům V. Kubašty); Poslední vino-braní (BB 1946); Zlověstná madona (P 1947). – *Překlady*: Convivium. Výbor z nejmladší lyriky francouzské (1900, s E. Lešehradem, S. K. Neumannem, A. Procházkou); G. de Maupassant: Král růží paní Hussonové (1911). – *Ostatní práce*: Česko-německé a německo-české odborné poštovní, telegrafní a telefonní provozní názvosloví (1925, s J. Alešem). – *Výbory*: Océuny noci (1984, ed. J. Med); Gotická duše a jiné prózy (1991, ed. J. Med). – *Souborné vydání*: Spisy J. K. (nakl. H. Kosterka, 1902–12, 17 sv.); Sebrané spisy J. K. (Aventinum, 1921–32, 19 sv.). ■ **KORESPONDENCE**: Vrchlický v dopisech (J. Vrchlickému z 1905–08; 1955, ed. A. Pražák); L. Kuchař: Dopisy J. K. ze L. O. Březinovi, SPFF Brno 29, řada lit. věd., 1980, s. 155. ■ **REDIGOVAL časopisy**: Moderní revue (1894–1925, s A. Procházkou), Týn (1917–21, s X. Dvořákem), Okultní a spiritualistická revue (1923–24), Český bibliofil (1929), Nový hlas (1932–34, s jinými); *sborníky*: In memoriam Karel Hlaváček 1898 (1928), Tryzna za básníkem Karlem Hlaváčkem (1930); *knižníci*: Čeští beletristé (nakl. Sfinx, s M. B. Böhnelem). ■ **USPORÁDAL A VYDAL**: Básně K. Sabiny (1911); Spisy J. Arbesa (1934, 1 sv., nedokončeno); J. J. Kolár: Pekla zplození (1940); K. H. Mácha: Máj (1940); J. Arbes: Romaneta (1941). ■

BIBLIOGRAFIE: an. in sb. A chceš-li, vyslov jméno mé... (1971). ■ **LITERATURA**: V. Pihertová: Praha J. K. ze L. (1923); J. Lipanský: J. K. ze L. (1929); F. Soldan: J. K. ze L. (1941); J. Kirschnero-va: Sbíрка korespondence a rukopisů Karáskovy galerie (edice inventářů, LA PNP 1969); sb. A chceš-li, vyslov jméno mé... (1971, red. J. Kostková). ■ ● ref. Bezcestí: A. Procházka, Lit. listy 1894; Kj (F. V. Krejčí), Rozhledy 4, 1894/95, s. 279; in, Niva 4, 1893/94, s. 47 ●; ● ref. Zazděná okna: A. Procházka, Lit. listy 1894 a MR sv. 1, 1894/95, s. 23; Kj (F. V. Krejčí), Rozhledy 4, 1894/95, s. 34 ●; F. Zákrejs: Nová světla, Osvěta 1894, s. 1130; F. V. Krejčí: Nové proudy a dekadence, Rozhledy 4, 1894/95, s. 12; F. X. Šalda: ref. Stojaté vody, Rozhledy 4, 1894/95, s. 944 → KP 2 (1950); ● ref. Sexus necans: an. (J. Kvapil), Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 22; F. X. Šalda, Lit. listy 1898, s. 112 → KP 4 (1951); Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 7, 1897/98, s. 228 ●; ● ref. Hořící duše: F. X. Šalda, Lumír 27, 1899, s. 202 → KP 4 (1951); S., Akademie 3, 1898/99, s. 240 ●; ● ref. Gotická duše: O. Šimek, Lumír 28, 1899/1900, s. 360; F. V. Krejčí, Rozhledy 9, 1899/1900, s. 971 ●; F. V. Krejčí in Deset let mladé literatury, Rozhledy 12, 1901/02; ● ref. Renesanční

touhy v umění: M. Marten, Čes. revue 6, 1902/03, s. 161; F. V. Krejčí, Rozhledy 13, 1902/03, s. 139; Vbk (J. Voborník), NL 8. 11. 1902 ●; E. Lešehrad in Ideje a profily (1903); ● ref. Impresionisté a ironikové: V. Dyk, Přehled 2, 1903/04, s. 67; J. Hilbert, MR 1903/04, sv. 15, s. 156; A. Novák, LF 1905, s. 308 ●; ● ref. Hovory se smrtí: M. Marten, MR 1903/04, sv. 15, s. 235; V. Dyk, Přehled 2, 1903/04, s. 222; E. Sokol (K. Elgart), Rozhledy 14, 1903/04, s. 778 ●; ● ref. Sodoma: an. (A. Procházka), MR 1904/05, sv. 16, s. 247; K. Z. Klíma, Rozhledy 15, 1904/05, s. 759 ●; J. Hilbert: J. K. ze L., Nová čes. revue 2, 1904/05, s. 255; ● ref. Endymion: A. M. (Macek), Akademie 13, 1908/09, s. 335; M. Marten, MR 1908/09, sv. 21, s. 415; A. N. (Novák), Přehled 8, 1909/10, s. 278 ↓ ●; ● ref. Posvátné ohně: F. X. Šalda, Novina 5, 1911/12, s. 214 → KP 9 (1954); A. Novák, Přehled 10, 1911/12, s. 321; J. Čapek, Umělecký měsíčník 1, 1911/12, s. 143 ●; A. Procházka in České kritiky (1912); R. Medek: Endymion nostalgický a hořký, MR 1912/13, sv. 26, s. 5; E. Tauszig: Cesare Borgia, Scéna 1913, s. 72; A. Novák in Kritika literární (1916); ● ref. Král Rudolf: O. Fischer, Čes. revue 11, 1917/18, s. 512; B. B-ová (Benešová), Lípa 1, 1917/18, s. 494; H. Jelínek, Lumír 46, 1917/18, s. 284; jv (Vodák), LidN 16. 4. 1918; J. Krecar, MR 1918, sv. 33, s. 125; F. Pujman, Kmen 2, 1918/19, s. 75 ●; M. Rutte: J. K. ze L., Cesta 3, 1920/21, s. 490; J. Krecar: Básník niterné samoty, MR 1922/23, sv. 38; J. Maria: J. K. ze L., Lit. listy 1, 1923/24, s. 140; J. Máchal in Boje o nové směry v české literatuře (1926); K. Sezima: Psychické dobrodružství, in Podobizny a reliéfy (1927); P. Fraenkl: Problém osobnosti, Host 7, 1927/28, s. 295; ● ref. Tvůrcové a epigoni: G. (F. Götz), NO 1. 4. 1928 a Literární svět 1, 1927/28, s. 6; AMP. (A. M. Piša), PL 20. 5. 1928; an., LitN 1928, č. 10; S., Kmen 2, 1928/29, s. 19; A. Pražák, Naše věda 10, 1928/29, s. 11 ●; ● ref. Písně tulákovy...: A. N. (Novák), LidN 16. 11. 1930; G. (F. Götz), NO 16. 11. 1930; AMP. (A. M. Piša), PL 25. 1. 1931; J. B. Čapek, Naše doba 1931, s. 244 ●; amp. (A. M. Piša), J. K. ze L., PL 25. 4. 1931; F. X. Šalda: O lyrice J. K., ŠZáp 3, 1930/31, s. 307; F. Götz: Úsilí o překonání baroka v české poezii, in Básnický dnešek (1931); P. Fraenkl: K bojům o mlado literaturu v letech 90., RA 6, 1930/31; F. Soldan in Tři generace (1940); K. Sezima in Z mého života (1945–48); F. Pražák in Paměti českých spisovatelů z dětství (1946); ● k 75. nar.: od., Svob. noviny 22. 1. 1946; J. Pilař, Zeměd. noviny 24. 1. 1946; an., Práce 21. 1. 1946 ●; bs (B. Slavík); Osmdesátiny J. K., LD 21. 1. 1951; ● nekrology: P. Toman ml., Marginálie 1951, s. 126; an., LidN 8. 3. 1951; s. (B. Slavík), LD 8. 3. 1951; E. Jurčinová: Vzpomínka na básníka J. K., LD 11. 3. 1951 ●; J. Brabec in Poezie na přelomu doby (1964); V. Janovic: Zazděná okna, Plamen 1965, č. 1; J. Janáčková in Český román na sklonku 19. století (1967); L. Lantová in Hledání hodnot (1969); K. Ma-konj: Sen o možnosti snu, Čs. loutkář 1972, č. 8, 9;

L. Kuchař: Glosa k dramátům J. K. ze L. Apolloniuse z Tyany a Král Rudolf, sb. Na křižovatce umění (1973); E. Stehlíková: K. Dafnino hoře, Zprávy Jednoty klas. filologů 1974, s. 38; Z. Niedziela in Kierunki rozwojowe czeskiej poezji modernistycznej schyłku XIX. wieku (Krakov 1974) + „Naga dusza“ Przybyszewskiego i Gotycka dusza K., sb. Słowianie w świecie antynorm S. Przybyszewskiego (1981); M. Svatoš: „Ať potírá mne má doba“, Zprávy Spolku čes. bibliofilů 1982, č. 1; J. Med in J. K.: Océny noci (1984) a Gotická duše... (1991); J. Dvořák: Další ze zapomenutých, Tvorba (příl. Kmen), 1984, č. 43.

jm

Marie Karásková-Kojecká viz Marie Kojecská-Karásková

Jiřina Karasová

* 19. 4. 1898 *Pardubice*

† 9. 9. 1943 *Lipník nad Bečvou*

Lyrická básnířka, propagátorka balkánských kultur.

Podepisovala se též Jirka Karasová. – Pocházela z rodiny technického finančního asistenta, od školních let žila v Praze. 1909–15 studovala dívčí lyceum na Král. Vinohradech, 1915–17 reálnou gymnaziální školu pokračovací tamtéž (mat. 1917), od 1917 češtinu a klasickou filologii na filoz. fakultě UK (abs. 1923). Od 1924 do své smrti byla zaměstnána v knihovně Nár. muzea, nejprve jako asistentka, od 1925 jako knihovnice, od 1938 jako vrchní komisařka. Podlehla plicní chorobě a byla pohřbena v Týnu u Lipníka n. Bečvou.

V časopisech a novinách (zejména v Ženském světě a později Venkově) uveřejňovala K. poezii, literárněkritické referáty a přehledy, fejetony, kulturní informace a překlady. V experimentálním ideovém dramatu-mystériu *V mozku*, jehož dramatickými osobami jsou prvky duševního života, zpracovala mesianisticky nastolený problém vykoupení hříchů v tradici křesťanské a novoromantické. I později byla nositelkou tradice novoromantismu z 10. a 20. let (jejím spolupracovníkem v knihovně Nár. muzea a hodnotitelem její poezie byl J. Krecar), jak

dokládají též literární a kulturní reminiscence v její poezii, její autoanalytičnost a časté auto-stylizační básně, napovídající intimní dramata krásné, ale nemocné, neprovdané a bezdětné ženy. Dvě básnické sbírky, pro jejichž melodičnost a osobně naléhavou etičnost byla K. přiřazována k wolkrovskému básnickému typu, obsahují kultivovanou lyriku osobních reflexí o životě a smrti. *Písně ze života* spadají svou poetikou do 20. let (vlivy apollinairovské, unanimistické, poetistické), ve sbírce *Tichá neděle* převažuje z básněná konkrétní metafyzika života a smrti: střetávání iluzí s racionální antiiluzivností a touhy s věděním, samota a vynaňování ze samoty, baladičnost a meditativnost. – K. se též věnovala propagaci kultur balkánských národů, zejména bulharské a jihoslovanských, soustavně překládala zejm. poezii svého přítele K. Christova, lektora bulharštiny na UK, částečně ve spolupráci s jeho pozdější ženou N. Molnárovou (1900–1978). Ke konci života se intenzivně zabývala osobnostmi Jiřího a Hynka z Poděbrad a jejich dobou, věnovala jim též básně a esejistickou prózu, další své literární plány s touto tematikou stačila zřejmě realizovat jen částečně.

PSEUDONYMY: Jitka Karasová, Julie Karasová (ojediněle v Ženském světě). ■ PŘÍSPĚVKY in: Československo-bulharská vzájemnost; Čes. svět (od 1916); Čtete; 20. století (encyklopedie, sv. 7, 1934; kap. Jihoslovanská literatura ve 20. století); sb. Kiril Christov (Sofia 1938); Nár. listy (26. 7. 1936 překl. úryvku ze hry K. Christova Mistr a čert); Nár. politika; Nár. sjednocení; Rozhledy (1933); Slovan. přehled; Ta krásná země... Čechy v zrcadle světové poezie (antologie, 1941, ed. V. Schwarz; překl. 4 básní K. Christova, mylně uvedeno Karásková); Venkov (15. 6. 1941 E Poděbradská labuť, k 450. výr. úmrtí Hynka z Poděbrad); Zvon (1939–40); Ženský svět (1918–30). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: V mozku (D 1925, podp. Jirka Karasová); *Písně ze života* (BB 1933); *Tichá neděle* (BB 1937). – *Překlad*: K. Christov: Výbor z básní a prózy (1935, s N. Molnárovou). ■ REDIGOVALA časopis: Ženský svět (1925–26, s jinými; 1927 rubriku Literatura). ■

LITERATURA: ● ref. *Písně ze života*: J. V. P. (Pleva), Index 1934, s. 89; A. Černík, Čin 1934, s. 730; V. H. (Z. Kalista), Lumír 61, 1934/35, s. 56 ●; J. Heidenreich: Slovanské literatury v encyklopedii 20. století, LidN 2. 9. 1934; ● ref. překl. K. Christov: Dr. E. V. (Valenta), Lit. kruh 1936, s. 13; A. Veselý, NL 27. 8. 1936 (srovnání s překl. V. Šaka); A. F. (Frinta), Slovan. přehled 1936, s. 363 ●● nekrology: an., Polední list 14. 9. 1943 (též zpráva o rkp. hry o Hynkovi z Poděbrad); J. Krecar: Zmařený květ,

Nár. politika 16. 9. 1943 (též zpráva o rkp. operního libreta Paleček); J. Š., ČNM 1946, oddíl duchovnědný, s. 87 ●; Z. Urban in Kiril Christov v Čechách (1978).

jku

Karel IV.

* 14. 5. 1316 *Praha*
† 29. 11. 1378 *Praha*

Český král a římský císař, zakladatel pražské univerzity, budovatel mnoha světských a sakrálních staveb; do literárního dění zasáhl jako iniciátor, pořadatel a autor řady latinských politicky motivovaných děl z oblasti práva, morálky, dějepisectví a hagiografie.

Syn českého krále Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny, 1323–30 vychováván na francouzském královském dvoře (pův. jm. Václav změněno na Karel, které obdržel při břimování a dále užíval), 1328 se stal jeho učitelem a rádcem obratný diplomat P. de Rosières, pozdější avignonský papež Kliment VI. (1342–52), jehož zásluhou si K. osvojil evropský rozhled a realistické politické myšlení. Povolán otcem do severní Itálie k účasti na zřízení nového rodového panství, působil tam 1331–33 v bojích i jednáních. Po neúspěchu tohoto záměru byl poslán do Čech, aby se jako otčův zástupce stal vládařem (od 1334 s tit. moravského markraběte) v dědičných zemích, kde pak cílevědomě a s úspěchem usiloval o obnovu oslabené panovnické moci, a to přes četná diplomatická a vojenská zaneprázdnění za hranicemi ve službách lucemburské dynastické politiky, ve 40. letech spolu s otcem též jako spojenec kurie v jejím zápasu s císařem Ludvíkem Bavorcem. Proti němu také byl K. 1346 působením kurie zvolen za římského krále. T. r., když otec padl v bitvě u Kresčaku, se stal i českým králem, 1347 byl korunován, po brzké smrti Ludvíka Bavora dosáhl 1349 obecného uznání v říši a 1355 v Římě císařské koruny. Veden politickým realismem nesplnil tehdy ani později naděje italských stoupenců císařství, třebaže k tomu byl v listech i osobně nabádán (Cola di Rienzo, Petrarca), a nepřikročil v Itálii k obnově někdejších císařských práv. Zlatou bulou 1356 se však pokusil upravit politické a právní poměry aspoň na zaalpském území říše, zejména v Německu, a zároveň zvýhodnit postavení svých dědičných zemí jako rodové mocenské základny. O její

územní rozšíření K. usiloval celou svou politikou. Tě měla sloužit i jeho podpora zájmů kurie, jako bylo opětné přesídlení papežů z Avignonu do Říma; s tím souvisela K. druhá římská jízda 1368. Ve snaze pojistit svému rodu získané postavení v říši dosáhl K. významného úspěchu, když se mu 1376 podařilo prosadit zvolení patnáctiletého syna Václava římským králem. Ještě v posledním roce života, v zimě 1377–78, podnikl již vážně nemocný K. cestu do Francie s cílem zabránit církevnímu schizmatu, které však přesto nedlouho před jeho smrtí propuklo. – Léta K. vlády přinesla českým zemím spolu s domácím mírem a hospodářskou prosperitou též vzrůst mezinárodní prestiže a díky K. iniciativě nebyvalý kulturní vzestup. Již jako vladař v dědičných zemích dosáhl K. v součinnosti s otcem 1344 svolení kurie k povýšení pražského biskupství na arcibiskupství a tím zřízení samostatné církevní organizace, brzy po svém nastoupení založil 1348 pražskou univerzitu a zasloužil se tak o vznik domácí vědy, svou sídelní metropoli rozšířil založením pražského Nového Města. K. zakladatelská a budovatelská aktivita se projevila v řadě staveb světských, jako pražský kamenný most, Karlštejn a další královské hrady, a četných chrámů, především Svatovítské katedrály; tím byl podnícen i následující rozvoj domácího malířství a sochařství, takže se české země staly jedním z ohnisek evropského výtvarného umění. K literárnímu dění své doby přispěl K. nejen vlastním dílem, ale též jako iniciátor zejména v oblasti aktuálně zaměřeného dějepisectví. Dal podnět ke kronikářské práci B. Krabice z Veitmile a italského minority Marignoly († asi 1358), sám se pak podílel na kronice P. Pulkavy z Radenína. V souvislosti s K. péčí o náboženskou výchovu laiků vznikla snad i česká verze Pasionálu a Života Krista Pána. Hlavním projevem této péče bylo povolání kazatele K. Waldhausera do Prahy (1363), jehož činnost vyvolala vystoupení Milíče z Kroměříže a spolu s ním připravovala cestu domácímu hnutí za nápravu církve a společnosti. Prostřednictvím K. a jeho dvora vešly české země i do prvního styku s raným italským humanismem, především v osobě jeho hlavního představitele F. Petrarky, jehož K. poznal v Itálii a který 1356 navštívil Prahu; s ním si K. též dopisoval. – K. nevlastní bratr Václav (1337–1383), vévoda lucemburský a brabantský, oddaný podporovatel politiky svého bratra i jeho syna Václava, přispěl pozdní francouzské

kurtoazní poezii jako autor mnoha desítek lyrických skladeb (edice Netoužím po ráji, 1975, přel. G. Franc) a jako mecenáš básníků.

K. podle vlastních slov dovedl mluvit, psát a číst nejen česky, ale i francouzsky, italsky, německy a latinsky, ale spisy, které zanechal, a ostatní jeho literární projevy jsou výhradně latinské. Nejstarším K. literárním projevem je *Ordo ad coronandum regem Bohemorum* (Řád korunování českého krále), sestavený před jeho vlastní korunovaci 1347; představuje novou redakci nedochovaného přemyslovského korunovačního řádu, doplněnou některými prvky francouzskými. Z počátků K. vlády (asi 1351–53) pochází též jeho návrh zemského zákoníku, uspořádaného za pomoci znalců domácího práva a právních vzdělanců z jeho nejbližšího okruhu, později nazvaný *Majestas Carolina* (K. majestát); je výrazem K. politického úsilí o nastolení trvalé zákonnosti v zemi, třebaže pro odpor šlechty k psanému právu nevstoupil v platnost. Rovněž s politickým zřetelem, a to k upevnění vážnosti vlastní dynastie zdůrazněním její kontinuity s přemyslovskými předky, sepsal K. svou václavskou legendu *Historia nova de sancto Wenceslao* (Nová historie o sv. Václavu, asi 1358), v níž světece vylíčil jako ideálního panovníka; legenda, členěná tak, aby mohla plnit liturgickou funkci, pojatá do Pulkavovy kroniky a v překladu do českého Pasionálu, je posledním článkem předhusitské václavské hagiografie. Nejvýznamnějším K. literárním dílem je vlastní životopis *Vita Caroli* (K. život, asi kolem 1371), ve 14 kapitolách dovedený do 1340, ve zbývajících 6 kapitolách, již z pera jiného autora, do K. volby římským králem 1346. Dílo, proložené náboženskými úvahami, bylo určeno K. synům, aby se z otcových osudů a skutků, úspěšných i chybných, naučili náležitě a bohabojně orientaci při plnění panovnického poslání; celé bylo převyprávěno a doplněno v kronice B. Krabice z Veitmile. Na úvahové složky vlastního životopisu navazuje K. pozdní dílo nazývané *Moralitates* (Mravní naučení), utříděný soubor sentencí a duchovních výkladů různého původu, nabádajících k mravnímu prohloubení křesťanského života. Také tzv. *Knížecí zrcadlo* (asi 1377), K. přičítané, je výkladem o žádoucích ctnostech a povinnostech úspěšného vladaře, vycházejícím kromě bible i ze spisů anticých autorů (Cicero, Seneca, Suetonius, Ovidius) a Petrarkey; výklad je podán ve formě listu, jímž otec-císař odpovídá na list syna-dědice žá-

dajícího o poučení, takže určení spisu K. synu Václavovi je nepochybné. – Nejdůležitější z K. literárních projevů (Korunovační řád, Majestas, václavská legenda, vlastní životopis) byly záhy přeloženy do češtiny, v předbělohorském století byl vlastní životopis a Korunovační řád vydán česky i tiskem, v originále byl tištěn v cizině vlastní životopis a Majestas; je to svědectvím, že tyto K. spisy byly známy nejen mezi latinskými vzdělanci, ale i v pozdější době zůstávaly součástí kulturního povědomí. Od osvícenství se K. dílo, jeho život a působení staly předmětem trvalého zájmu domácí i zahraniční vědy.

EDICE. *Jednotlivá díla*: (*Ordo ad coronandum...*) in J. Cibulka: Český korunovační řád a jeho původ (1934); (*Majestas Carolina*): *Majestas Carolina sive Constitutiones Caroli IV.* (Hanau 1617, ed. P. Ješín); in *Archiv český* 3 (1844, ed. F. Palacký, podle Ješínova vyd., se stč. překladem); in *Codex juris Bohemici* 2, 2 (1870, ed. H. Jireček); (*Historia nova de sancto Wenceslao*) *Die St.-Wenzelslegende Kaiser Karls IV.* (1934, ed. A. Blaschka); (*Vita Caroli*): in R. Reineccius: *Chronicon Hierosolymitanum* 2 (Helmstedt 1584); in *FRB* 3 (1882, ed. J. Emler, se stč. překladem); *Karoli IV. imperatoris Romanorum Vita ab eo ipso conscripta* (Heidelberg 1950, ed. K. Pfisterer, W. Bulst); *K. IV. Vlastní životopis* (1978, další vyd. 1979, ed. B. Ryba); (*Moralitates*) in K. Wotke: *Moralitates Caroli IV. imperatoris*, *Zeitschrift des Vereins für die Geschichte Mährens und Schlesiens* 1897 + *Zu den Moralitates Caroli IV. imperatoris*, tamtéž 1898, 1899 (dodatky); (*Knížecí zrcadlo*) *Ein Fürstenspiegel Karls IV.* (1925, ed. S. Steinherz). – *Překlady do češtiny*: (*Ordo ad coronandum*) *Korunovační řád českých králů* (1941, přel. K. Doskočil); (*Historia nova de sancto Wenceslao*): in J. Vilikovský: *Próza z doby K. IV.* (1938, další vyd. 1948, upravený stč. text); *K. IV. Legenda o sv. Václavu* (1971, přel. J. Ludvíkovský); (*Vita Caroli*): *Život císaře K. Čtvrtého...* (Olomouc 1555, ed. Ambrož z Ottersdorfu; 1791 pře-tištěno s tit. *Život K. IV., krále českého*, ed. F. J. Tomsa, F. F. Procházka); *Císař K. IV. Vlastní životopis* (b. d., 1910, přel. Z. V. Tobolka); *K. IV. Vlastní životopis* (1911, přel. K. Hrdina); *Vlastní životopis K. IV.* (1940, další vyd. 1946, přel. J. Pavel); *K. IV. Lucemburský: Vlastní životopis* (1970, přel. J. Pavel); *K. IV. Vlastní životopis* (1978, další vyd. 1979, přel. J. Pavel). – *Souborné vydání*: *Spisovné císaře K. IV.* (1878, ed. J. Emler, stč. překlady mimo *Majestas Carolina*). – *Ukázky*: in *Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu* (1957); in *Čtení o K. IV. a jeho době* (1958, usp. a přel. F. Heřmanský). ■ **KORESPONDENCE**: *Briefwechsel des Cola di Rienzo in: Vom Mittelalter zur Reformation* 2, 3 (Berlín 1912, ed. K. Burdach, P. Piur); *Petrarcas Briefwechsel mit deutschen Zeitgenossen in: Von Mittelalter zur Reformation* 7 (Berlín 1933, ed. K. Burdach, P. Piur). ■

Karel IV.

BIBLIOGRAFIE: J. Spěváček: K. IV. Život a dílo (1979, soupis vyd. pramenů a literatury). ■ LITERATURA: F. M. Pelzel: Kaiser Karl IV., König in Böhmen 1, 2 (1780, 1781); E. Werunsky: Geschichte Kaiser Karls IV. und seiner Zeit 1–3 (4 sv., Innsbruck 1880, 1882, 1886, 1892); J. Hobzek: Majestas Carolina a římské právo (1931); J. Šusta: K. IV. Otec a syn (1946) + K. IV. Za císařskou korunou (1948); A. Blaschka: Kaiser Karls IV. Jugendleben und St. Wenzelslegende (Výmar 1956); Z. Kalista: Karel IV. (1971); sb. Kaiser Karl IV. Staatsmann und Mäzen (Mnichov 1978, red. F. Seibt); J. Spěváček: K. IV. Život a dílo (1979); sb. Carolus Quartus (1984, red. V. Vaněček). ■ K. Neumann: Über Kaiser Karl IV. als Schriftsteller, Neues Lausitzisches Magazin 1849; J. Loserth: Studien zu böhmischen Geschichtsquellen 1. Die Vita Karoli IV. imperatoris, Archiv für österreichische Geschichte 1875; E. Werunsky: Die Majestas Carolina, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte 1888; J. Straka: Výklady císaře K. IV. na evangelium Matouše 13, 44–52, LF 1924; J. B. Novák: Steinherzovo Zrcadlo knížecí K. IV., ČČH 1925; S. Steinherz: Zum Fürstenspiegel Karls IV., Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 1926; J. B. Novák: Patriotismus K. IV., ČČH 1926; J. Cibulka in Český korunovační řád a jeho původ (1934); K. Titz: O latině vlastního životopisu K. IV., LF 1940; V. Chaloupecký in Vlastní životopis K. IV. (1940, další vyd. 1946); J. Veselý: Majestas Carolina a Ordo iudicii terrae, Sborník věd právních a státních (1948); Z. Fiala: O vzájemném poměru kroniky Beneše Krabice z Veitmile a vlastního životopisu K. IV., ČsČH 1969; V. Kyas: Stáří dvou staročeských překladů Životopisu K. IV., LF 1970; J. Pavel in K. IV. Lucemburský: Vlastní životopis (1970); J. Ludvíkovský in Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, E 18–19, 1973–74; V. Dvořáková: Dvorská legenda doby K. IV. z hlediska vzájemných vztahů literatury a malířství, sb. Strahovská knihovna 1974; J. Ludvíkovský: Anonymní zrcadlo knížecí, přičítané K. IV., Studie o rukopisech 1975; J. Spěváček: Myšlenkové zdroje státo-tvorného úsilí K. IV., Lit. měsíčník 1978; J. Spěváček, J. Krása in K. IV.: Vlastní životopis (1978, další vyd. 1979); J. Hrabák: Význam K. IV. pro rozvoj české literatury, ČLit 1978, s. 481 → Jedenáct století (1982).

ep

Miloš Kareš

* 12. 11. 1891 *Karlín* (Praha-K.)

† 2. 2. 1944 *Praha*

Autor rozhlasových her, pásem a adaptací, dramatik a libretista, též prozaik, překladatel, novinář, hudební a divadelní kritik.

Vl. jm. Miloslav K. – Pocházel z rodiny inženýra. Po absolvování gymnázia v Příbrami a na Král. Vinohradech (mat. 1911) studoval na pražské filoz. fakultě (1911–15, 1922 doktorát prací *Česká komická zpěvohra*). Pracoval nejprve jako středoškolský učitel, novinář (1919–22) a redaktor tiskového odboru předsednictva min. rady v Praze (1923–27), potom byl zaměstnán v pražském rozhlasu: stál dlouho v čele jeho slovesného a zpravodajského odboru, mimoto zastával i funkce režiséra, dramaturga a v pomnichovské době intendanta. V březnu 1942 byl donucen pracovní poměr ukončit.

Svou mnohostrannou tvůrčí aktivitu zahájil K. 1919 psaním hudebních a divadelních recenzí pro list *Tribuna*. Od poloviny 20. let se prosadil jako operní libretista a zejména jako rozhlasový autor. Pro pražský *Radiojournal*, s nímž spolupracoval od ledna 1925 (zprvu jako překladatel), vytvořil 1926 naše první rozhlasové hry (*Staropražský večer*, *Přástky*, *Český Betlém*). Po nich napsal ještě další hry, výtěžené vesměs z historie (*Potulky starou Prahou*, *Na svatého Matěje*, *Fidlovačka*, *Svatojanský večer*, *Pytlák*, *Na Petřině*, *Příběh letního večera*, *Cesta národa*, *Zpěv století*). Dále uvedl do rozhlasu desítky literárních a dramatických děl našich i světových autorů; ve své poněkud konzervativní dramaturgické koncepci dával přednost literatuře a dramatu 19. století a klasickým hodnotám, a tak předmětem jeho adaptací a dramatisací byly např. práce V. K. Klicpery, J. K. Tyla, J. Nerudy (Večerní šplechty), J. Vrchlického (Noc na Karlštejně), J. Zeyera (Neklan), I. Herrmanna, L. Stroupežnického, A. Jirásky (F. L. Věk), z cizích autorů pak Sofokla (*Antigona*), W. Shakespeara (Kupec benátský, *Hamlet*, *Macbeth*, *Zimní pohádka*), E. Rostanda (*Cyranos de Bergeraku*), Molièra (*Šibalství Scapinova*), Ch. Dickense (Píseň vánoční), R. B. Sheridanova (*Škola pomluv*), J. Verna (*Cesta kolem světa*), J. W. Goetha (*Faust*), N. V. Gogola (*Revizor*, *Smutno je na tom světě*), Ch. D. Grabbeho (*Napoleon*), I. Madácha (*Tragédie člověka*), H. Kysera (*Proces Sokratův*, *Sokratova smrt*, *Kongres tančí*). Zasáhl také do oblasti rozhlasové zábavy (oblíbené rozhovory pana důchodního s panem berním, kabaretní pořady), byl autorem různých scének a hudebně literárních pásem (*Jak se za starodávna slavival masopust*, *Velikonoce*, *Na dovolené*, *Noční Prahou*, *To naše staré Podskallí*, *Vltava*, *Tři sta let*, *Básníci soucitu a vzdoru*), překládal cizí hry (mj. H. Mühle-

nová, H. F. Weitz, O. Pick), organizoval rozhlasové přednášky významných kulturních osobností atd. Ve 30. letech se věnoval rovněž dramatické tvorbě. Po hře *Probuzení* (v rozhlasu se vysílala pod tit. *Kde domov můj*), evokující život českého maloměsta ve 40. letech 19. století a zčásti inspirované Tylovou arabeskou *Marie* (z 1845), a adaptaci Davisovy veselohry *Katakomby* (*Mušketýři z katakomb*) napsal pro V. Buriana úspěšné komedie *Ryba a host třetí den... a Ruce vzhůru!*; první pojednává o penzionovaném úředníku, který se vydává za spolužáka majitele krachujícího obchodního podniku, druhá rozvíjí motiv umělého člověka v prostředí fiktivního jihoamerického státu. Na počátku 40. let začal K. překládat poezii J. W. Goetha a R. M. Rilka, z jehož rané sbírky *Larenopfer* (Obětina lárům) uspořádal výběr básní věnovaných Praze, českým dějinám a sprízněným básníkům (Můj domov). Tehdy také přepracoval humoristický román K. Sabiny *Věčný ženich*, který doprovodil zasvěceným doslovem. Pokusil se i o vlastní prozaickou tvorbu. Pod Arbesovým vlivem napsal romaneta *Kouzelné zrcadlo a Dáma z obrazu*, situovaná do doby Rudolfa II. s hlavními hrdiny Šimonem Lomnickým z Budče a Mikulášem Dačickým z Heslova; pojal je jako milostné příběhy, k nimž vytvořil méně zdařilé současné paralely, aby demonstroval neměnnost lidských citů a vášní.

PSEUDONYM: Olim. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. dělník (1941); Čtème (1941); Divadlo (1939–40); Groš (1937); Hudba (1920); Lid. noviny (od 1930); Lit. noviny (1931); Nár. divadlo (1933); Nová svoboda (1924); Právo lidu (1932); Ranní noviny (1935); Tribuna (od 1919); Venkov (1941–42); Věstník Radiojournalu (od 1926). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Švanda dudák (libreto k opeře J. Weinbergra, 1928, prem. 1927, podle J. K. Tyla); *Probuzení* (D 1930, prem. 1929); *Mušketýři z katakomb* (D 1935, i prem., podle G. Davise); *Ryba a host třetí den...* (D 1936, prem. 1935); *Ruce vzhůru!* (D 1936, i prem., s H. R. Nackem); *Pouť do Betléma* (BB, P pro ml., b. d., 1936); *Věčný ženich* (R 1941, přeprac. text K. Sabiny); *Kouzelné zrcadlo* (PP 1942, obs. i *Dáma z obrazu*). – *Překlad*: R. M. Rilke: *Můj domov* (výbor, 1941). ■ SCÉNIK-KY. *Operní a operetní libreta*: Letní noc (1930, k rozhl. opeře R. Kubína); *Lidé z Pokerflatu* (1932, k opeře J. Weinbergra podle F. Bret Harta); *Cirkus života* (1933, k operetě R. Kubína); *Valdštejn* (Videň 1937, k opeře J. Weinbergra, v něm. překl. M. Broda). ■ REDIGOVANÉ *časopisy*: Věstník Radiojournalu (od 1927), Radio Korespondencija (1937–38). ■

LITERATURA: A. J. Patzaková in *Prvních deset let Československého rozhlasu* (1935); ● ref. *Mušketýři*

z katakomb: *Ot. F. (Fischer)*, LidN 3. 3. 1935; *If. (I. J. Fischerová)*, NO 3. 3. 1935; -s. (J. Seifert), PL 3. 3. 1935; *F. Zavřel*, Venkov 6. 3. 1935 ●; ● ref. *Ryba a host třetí den...* -á- (J. Rybák), Haló noviny 27. 10. 1935; *A. M. Brousil*, Venkov 27. 10. 1935; *Ot. F. (Fischer)*, LidN 27. 10. 1935; *If. (I. J. Fischerová)*, NO 27. 10. 1935; *jr. (V. Hanno)*, NL 27. 10. 1935; -s. (J. Seifert), PL 27. 10. 1935; *A. S. (Skoumal)*, Rozhledy 1936, s. 42; = (J. Vodák), Čes. slovo 2. 11. 1935 ●; ● ref. *Ruce vzhůru!*: *m. n. (M. Novotný)*, LidN 30. 8. 1936; -á- (J. Rybák), RP 30. 8. 1936; = (J. Vodák), Čes. slovo 30. 8. 1936; AMP. (A. M. Piša), PL 30. 8. 1936; *If. (I. J. Fischerová)*, NO 30. 8. 1936; -s. (J. Seifert), Ranní noviny 1. 9. 1936; *pt. (J. Petr)*, Čs. divadlo 1936, s. 154 ●; ● ref. *překl. R. M. Rilke: Můj domov*: *l. (B. Novák)*, LidN 5. 5. 1941; *V. T. (Tichý)*, NP 22. 8. 1942 ●; *lnz. (L. N. Zvěřina)*: ref. *Kouzelné zrcadlo*, Čtème 1943, s. 58; ● ref. *rozhlasové adaptace*: *vr. (V. Ryba)*: *Proces Sokratův a Sokratova smrt*, PL 4. 11. 1932; *B. Kosiner*: *Muži v ofsajdu*, LidN 11. 3. 1933 + *Hamlet*, LidN 25. 3. 1933 + *Kongres tančí*, LidN 11. 11. 1933; *an.*: *Večerní šplechty*, PL 12. 8. 1934; *Ren.*: *Napoleon*, PL 28. 10. 1934; *M. Havel*: *Mirgorod*, NO 9. 6. 1934; *rk*: *Zimní pohádka*, LidN 3. 1. 1935; *vo*: *Šibalství Scapinova*, LidN 16. 2. 1935 + *Piseň vánoční*, LidN 28. 12. 1935; *pi. (F. Pišek)*: *Škola pomluv*, LidN 27. 2. 1937 ●; *V. Hánek*: *K padesátce dr. M. K.*, Venkov 12. 11. 1941; ● *nekrology*: *g.*, LidN 3. 2. 1944; *čt.*, Venkov 4. 2. 1944; *K. Votava*: *Dr. M. K. a rozhlas*, Venkov 5. 2. 1944; *an.*, *Divadlo* 1944, s. 31 ●; *J. Hrbas*: *Rozhlasové vzpomínání. Kapitoly z dějin Československého rozhlasu* 2 (1964).

jp

Václav Kareš viz in Vojtěch Kareš

Vojtěch Kareš

* 12. 4. 1777 *Neveklov*
† 25. 8. 1824 *Vlachovo Březí*

Překladatel náboženských spisů, realizující v této oblasti jungmannovskou tendenci zvýšit obsahovou i jazykovou úroveň české psané literatury.

Syn kožešnického mistra. Gymnázium studoval v Litomyšli, teologii v Praze, na kněze byl vysvěcen 21. 9. 1800. Do konce 1809 byl kaplanem v Budyni n. Ohří (seznámení s J. Jungmannem), 1810–12 administrátorem v Předslavicích u Volyně, 1812 krátce v téže funkci ve Vlachově

Břeží a tam od 1812 do konce života farářem. Byl v přátelských stycích hlavně s J. Jungmannem (excerpční a sběrová pomoc při Slovníku česko-německém) a s F. J. Slámou (tehdy kaplanem v Prachaticích). Založil ve Vlachově Břeží chudobinec, pečoval o české ochotnické divadlo (jeho dočasným spolupracovníkem byl i J. V. Plánek). Zemřel na plicní chorobu, byl pohřben ve Vlachově Břeží. – Jeho mladší bratr Václav K. (1790–1851), kaplan na různých místech v okolí Prahy, nakonec farář v Arnoštovicích na Berounsku, otiskl drobné příspěvky v Hýblově Jindy a nyní a samostatně kázání *Truchlořeč přednesená u hrobu správce klecanského...* (1827, výt. nezjišť.).

K. napsal několik básní, hlavně se věnoval překládání náboženské literatury (prózou i veršem); přeložil dílo B. Galury z oboru dogmatiky a nábožensky vzdělávací spis s modlitbami od F. L. Stolberga. Tím, že uvedl do češtiny díla, která jsou svým předmětem i podáním daleko náročnější, než byla běžná česká produkce tohoto druhu na počátku 20. let 19. stol., vnášel také do sféry náboženského písemnictví jungmannovské úsilí o jazykové a obsahové zvyšování úrovně českých knih. O vydání K. překladů v Praze pečoval J. Jungmann, snad do nich i jazykově zasahoval.

KNIŽNĚ. *Překlady*: B. Galura: Čest stolu Páně nebo Nejpravější smysl o nejsvětější svátosti oltářní (1820); F. L. Stolberg: Knižečka o lásce (1823). ■ KORESPONDENCE: in F. Rezková: V. K. (J. Jungmannovi z 1815 a 1822), *Vlast* 42, 1925/26. ■

LITERATURA: V. Zárecký: Jungmannův přítel, *Pokrok* 6. 2. 1881; J. M. Černý: J. Jungmanna listy k V. K. aj., *ČČM* 1890; J. Brož: Stánek umění ve stájkách, *Otavan* 4, 1919/20, č. 11–12; F. Rezková: V. K., *Vlast* 42, 1925/26; F. Pátek: Životopis buditele V. K. (popis studie F. Rezkové z Vlasti), *Otavan* 10, 1926/27, č. 9–10.

mo

Karikatury

1909–1914

Satirický a humoristický časopis protirakouské, protiklerikální a antimilitaristické orientace.

Podtitul: 1911 (roč. 3), sudá čísla do č. 36 Satirický týdeník; 1911, č. 36–1914 (roč. 3–6) Satirický čtrnáctideník. – *Redaktor*: 1909–10 (roč. 1–2) blíže neurčený

redakční kruh, do č. 16 odp. red. J. Stříbrný; 1910–12 (roč. 2, č. 17 – roč. 4, č. 20) J. Lada; 1912–14 (roč. 4, č. 21 – roč. 6) V. Šlecht. – *Vydavatel*: 1909–10 (roč. 1–2) Knihotiskárna národně sociálního dělnictva v Praze; 1911–12 (roč. 3–4, č. 20) Knihotiskárna národně sociální Melantrich v Praze; 1912–13 (roč. 4, č. 21 – roč. 5) J. Sajdl; 1914 (roč. 6) Tiskový výbor strany nár. socialistické (J. Sajdl). – *Periodicita*: 1909 (roč. 1) čtrnáctidenně jako příloha čas. Lid (jeden týden vycházel Lid, druhý Karikatury), od konce prosince 1908 (1. č. bez data, 2. č. 6. 1. 1909) do 30. 9. 1909 21 čísel; 1909–10 (roč. 2–3, č. 35) jako samostatný čas. jednou týdně, přičemž roč. 2 obsahl od 4. 10. 1909 do 20. 12. 1910 62 čísel (č. 7 však bylo zabaveno a č. 60 nevyšlo pro stěhování tiskárny), 1911 (roč. 3 od 31. 12. 1910 do 29. 12. 1911) 44 čísel: lichá čísla měla větší formát a barevné ilustrace (tzv. velké vydání, velké Karikatury), sudá čísla měla malý formát a byla tištěna černobíle na rotačkovém papíru (tzv. malé vydání, malé Karikatury), od č. 36 roč. 3 (5. 9. 1911) vycházelo pouze malé vydání; 1912–14 (roč. 4–6) čtrnáctideník: roč. 4 od 15. 1. 1912 do 23. 12. 1912 23 čísla, roč. 5 od 10. 1. 1913 do 17. 12. 1913 25 čísel, roč. 6 od 6. 1. 1914 do 20. 7. 1914 15 čísel. – Po vyhlášení války Srbsku byly K. zastaveny. Řada čísel vyšla jako druhé, po konfiskaci opravené vydání.

Národně sociální K. byly vedle sociálně demokratických *Kopřiv* nejprůbojnějším českým satirickým časopisem krátce před první světovou válkou. Soustřeďovaly se (zvl. výrazně v prvních třech ročnících) na aktuální politický a národní boj. Od konce 3. roč. K. zmenšily rozsah a ztrácely významné přispěvatele, cílevědomá satira ustoupila zábavnosti, básně a prózy anekdotám; až do zániku se alespoň někdy objevovaly ostré satirické šlehy.

K. útočily proti sociální demokracii, klerikálům, církvi a kněžím, dále proti agrárikům, mladočechům a lhotejným českým měšťákům. Nejvýznamnější byl však jejich boj proti silicím militarismu, výsměch rakouské byrokracii, soudnictví a policii i činům vídeňské vlády (anexe Bosny a Hercegoviny, tzv. velezrádné procesy proti Jihoslovanům aj.). V tomto směru vynikaly příspěvky J. Haška, který byl pod svým jménem i pod desítkami pseudonymů (Ladislav Čížek, Dr. Vilém Stanko, Antonín Kočka, Josef Pexider, Leopold Čížek, Hofbauer Kamizola, Emil Ritter, Karel Ježek aj.) hlavní autorem časopisu a v prvních třech ročnících vyplňoval někdy většinu čísla sám; 1911 zde publikoval (od č. 21) první povídky s postavou dobrého vojáka Švejka. Většinou verši přispívaly pseudonymy Beppo a Ch. Corday, verše publikovali dále J. Červenka, F. Gellner, R. Hašek, C. Kaz-

da, J. Mach, J. Stříbrný (šifra □), O. W. Wunsch, ojediněle K. Toman, F. Šrámek aj., převážně prózy kromě J. Haška také J. Houžvíc (vl. jm. Jos. Houžvička), P. Johannes (vl. jm. Jos. Hašek), A. Trýb, K. Vika aj. Příležitostně se objevovaly překlady (A. T. Averčenko, A. P. Čechov, V. Doroševič, A. France, F. Bret Harte, H. Heine, Mark Twain, Roda-Roda, L. Thoma aj.), na nichž se podíleli V. Hlasivec, J. Mach (Heine), B. Pflieger, K. Toman (O. Mirbeau, C. Mauclair), K. Vondráček aj. Mnoho příspěvků vyšlo anonymně nebo pod neprůhlednými pseudonymy a šiframi. Výraznými karikaturisty byli F. Gellner, Z. Kratochvíl (i jako T. R. Chvojka), J. Lada, F. X. Naske, B. Nehasil, K. Rélink, F. Tratník.

pp

Leo Karmín

* 10. 3. 1873 *Perštejnice* (Kutná Hora-Perštejnec)

† 22. 4. 1952 *Praha*

Básník tendenční poezie motivované sociálním postavením proletáře, sociálně demokratický žurnalista a funkcionář.

Vl. jm. Antonín Pánek; nemanželský syn služebné. Byl nějaký čas řádovým mnichem (1913 vystoupil z katol. církve a zůstal bez vyznání), od 10. let je doložena jeho účast v dělnickém hnutí. Pracoval v Ml. Boleslavi jako úředník okresní nemocenské pokladny a zároveň spolupracoval se sociálně demokratickým časopisem *Stráž Pojizeří* (později *Rudá stráž*). Za první svět. války sloužil u proviantního oddílu v Mostě, po ní působil dále v Ml. Boleslavi. V červnu 1920 byl zvolen důvěrníkem Čs. sociálně demokratické strany dělnické a po zářijovém sjezdu se stal členem výkonného výboru IV. (mladoboleslavské) župy sociálně demokratické levice. Po ustavujícím sjezdu KSČ zůstal v sociálně demokratické straně, od 1922 zastával místo ředitele družstva Důvěra, založeného jako konkurenční podnik konzumního družstva vedeného komunisty. Byl také činný v odborech (Odborové sdružení československé) ve funkci důvěrníka místní odborové rady. Z Ml. Boleslavi přešel do Teplic, kde 1925–34 pracoval v redakci Severočeského dělníka (1925–26 redak-

tor, 1927–34 odpovědný redaktor). 1935 odešel do důchodu.

Ve svých verších z období 1906–10, soustředěných do prvotiny *Pod dojmem nálad*, usiloval K. spojit osobní vyznání s vyjádřením obecného údělu proletáře. Chtěl být hlasem dělnických zástupů, psal o společných bolestech i nadějích a vystupoval jako „rudý rebel“, burcující své druhy do boje a útočící proti politice buržoazních stran i proti klerikalismu; žurnalistické proklamace, obrázky sociální bídy a drobné cykly epigramů (jejich ostří se však láme o neumělý výraz) se zde občas střídají s prostými slokami intimního ladění, zrcadlicími prchavé chvíle milostného štěstí i smutek z nenaplněných životních tužeb a snů. V rámci konvenčního romantického příběhu vyslovila K. druhá básnická knížka (*Mnich*) reflexe o smyslu života jako o stálém zápase za ideál. Politické verše psal K. až do 30. let a publikoval je v sociálně demokratickém tisku.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Leo Karmi, Leokar; ap. ■ PŘÍSPĚVKY in: Koprivý; sb. Nelson 1934 (1979, báseň 144); *Právo lidu* (1919); Severočeský dělník (1925–34); *Stráž Pojizeří*, pokr. *Rudá stráž*. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Pod dojmem nálad (BB b. d., 1912); *Mnich* (B b. d., 1920). ■ REDIGOVAL list: Severočeský dělník (1927–34). ■

LITERATURA: ● ref. Pod dojmem nálad: an. (I. Olbracht), *Dělnické listy* 9. 10. 1912 → O umění a společnosti (1958); a., PL 2. 3. 1913 ●; J. H. (Hora): ref. *Mnich*, PL 6. 6. 1920.

et

František Kárník

* 2. 12. 1897 *Nepoměřice* u Kutné Hory

† 31. 10. 1961 *Kutná Hora*

Autor a upravovatel pohádek pro nejmladší čtenáře.

Pocházel z rolnické rodiny. Po maturitě na učitel. ústavu v Kutné Hoře 1917 působil jako učitel na několika školách: 1923–27 ve Zbraslavicích u Kutné Hory, 1928 v Uhlířských Janovicích a od 1929 na obecné a měšťan. dívčí škole v Úpici (1941–45 ředitel). Po válce učil v Kutné Hoře.

K. se ve své tvorbě zaměřil na tradiční pohádkové látky, jež převyprávěl se zřetelem k představovému světu mladších dětí (zmírnění drastických motivů, preferování pohádek o zvířa-

Kárník

tech, silná didaktizující tendence). Mnohé z pohádek zařadil s nepatrnými úpravami do svých sbírek několikrát. Převážně nejmladším čtenářům určoval výběry z pohádek našich klasiků (K. J. Erben, B. Němcová, B. M. Kulda aj.), při jejichž úpravách se snažil respektovat originály. Vydal a upravil vybrané slohové práce svých žáků (Pohádky o Dobré matičce, Veselý pramínek).

PSEUDONYM: K. Bílá. ■ PŘÍSPĚVKY in: Brouček (Brno, 1947–49); Lípa (1932, 1934); Malý čtenář (1923); Nár. osvobození (1928); Právo lidu (1925, 1926, 1938); Radost (1931); Sedmihlásek (1947); Slezským dětem (Orlová, 1932); Slniečko (Martin, 1932); Srdíčko (1935); Studánka (1948); Úhor (1929, 1931); Zlatá brána (1925–31, 1934). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Pohádky pro Jarunku a všechny malé děti (1929, 1935 s tit. Pohádky pro nejmladší čtenáře); Z lásky (PP b. d., 1930); Kytička milých pohádek (1934, 1948 s tit. Pohádky mladých let); Milá knížka pohádek (b. d., 1937); Pověsti z českého Podkrkonoší (b. d., 1939); Zrcátko a pentlička (pohádky, 1944); Na matčině klíně (pohádky, 1947); Tři kohouti (pohádky, 1955, rozšíř. vyd. 1957). – *Překlady a úpravy*: J. Cíger Hronský: Hašík a Pašík na vandru (b. d., 1937); P. Dobsinský, S. Czambel: O Peciválkovi a jiné národní pohádky (1940). ■ USPOŘÁDAL A UPRAVIL: Pohádky o Dobré matičce (b. d., 1934); Deset pohádek Boženy Němcové (1936); Pohádky Karla Jaromíra Erbena (1937); Veselý pramínek (1938); B. M. Kulda: Moravské národní pohádky (1938); Naše národní pohádky (1939); V. Beneš Třebízský: Pohádky (b. d., 1939); První pohádky (1941); B. Němcová, K. J. Erben, K. Fischerová-Kvěčková: Pohádky pro maličké (1940, 1946 s autorstvím B. Němcová a jiní; pseud. K. Bílá). ■

LITERATURA: ● ref. Pohádky pro Jarunku...: Hs. (H. Sedláček), NO 19. 12. 1928; V. M. (Marek), Úhor 1929, s. 53; S. (P. Sula), NO 3. 4. 1929 ●; Promyk (H. Sedláček): ref. Pohádky pro nejmladší čtenáře, Školské reformy 17, 1935/36, s. 36; ● ref. Milá knížka pohádek: J. Hloušek, Úhor 1937, s. 179; -non-, Rozhledy 1937, s. 287 ●; ● ref. O Peciválkovi...: ten (F. Tenčík), LidN 14. 8. 1940; O. Pospíšil, Úhor 1940, s. 158 ●.

ik

Jan Karník

* 16. 8. 1870 *Nové Město na Moravě*
† 27. 12. 1958 *Nové Město na Moravě*

Básník, prozaik, esejista, překladatel z polštiny, propagátor česko-slovenských a česko-polských styků a regionální kulturní pracovník. Jeho dílo rostlo ideo-

vě z ortodoxního katolictví, v jehož duchu oslavoval rodný kraj, slovanskou vzájemnost a tradiční křesťanské hodnoty.

VI. jm. Josef Svítíl, pseudonym si vytvořil sloučením křesťanského jména a příjmení dvou příbuzných z matčiny strany (používal i formy Kárník a podepisoval se též Jan Jiří K. a Josef Svítíl-K.). – Studoval gymnázium v Brně a Němčicích (Havlíčkově) Brodě (mat. 1890), pak medicínu střídavě v Praze a ve Vídni (promoval v Praze 1897). Po jednoroční vojen. službě působil jako praktický lékař: od 1899 ve Velkých Opatovicích u Jevíčka (t. r. se oženil), od 1906 trvale v Novém Městě na M., s výjimkou první svět. války, kterou prožil jako vojen. lékař především v Polsku (tehdy se naučil polsky a získal celoživotní zájem o polskou kulturu). V rodišti a okolí působil jako všestranný kulturně osvětový pracovník (mj. byl iniciátorem slavnosti M. J. Sychry na Zelené Hoře ve Žďáru n. Sáz., zasazení pamětních desek na domě G. Pflagra Moravského v Karasině, bratří Mrštíků v Jimramově apod.); od 1919 byl členem Družiny literární a umělecké. Z častých cest do Polska a na Slovensko si přivážel podněty pro své programové prohlubování česko-polské a česko-slovenské vzájemnosti. Byl strýcem hudebního skladatele J. Kříčky a básníka P. Kříčky, k jeho nejintimnějším přátelům patřil A. Novák. Jako lékař se silným sociálně charitativním cítěním byl neobyčejně oblíben v Novém Městě na M. i okolí, v regionálním tisku také intenzivně popularizoval zásady zdravotnické osvěty; 1940 byl jmenován čestným občanem rodného města; zde byl i pohřben.

J. K. vstoupil do literatury (*Chudobná žeň*) jako příslušník Katolické moderny, jejíž ortodoxní katolictví a tradicionalismus natrvalo ovlivnily celé jeho dílo. K. básnická tvorba, a to jak lyrická, tak epická, navazuje svou písňovou formou na poezii J. V. Sládka. Stále jsou v ní obměňovány tři základní tematické okruhy: láska k rodině, oslava národa a rodného kraje, důvěra v boží prozřetelnost. I v umělecky nejvzrálějších sbírkách (*Závětrí, Srdce z pouťi*) se objevuje idealizace starosvětského života na rodném Horácku a adorace rodinného života. Jeho vlastenecká lyrika, včetně epigramů (*Červená a bílá, Vosí hnízdo*), se většinou soustřeďuje na patetickou oslavu národa a vlasti. I když napsal pouze jediný román (*Soumrak rodu Jamborova*), představuje tato realistická kronika

úpadku jednoho selského rodu z Horácka autorovo umělecky nejživotnější dílo. K. publicista se svého hlavního úkolu, propagace česko-slovenské a česko-polské vzájemnosti, zhošťoval zejména literárně životopisnými a informativními statěmi o slovenské (*Duch Slovenska*) a polské literatuře (*Pod perutí bílého orla*). K. překladatelská aktivita z polštiny byla významná zejména objevným uváděním klasické i soudobé nábožensky orientované poezie do českého literárního kontextu (*Z polského Parnasu, Poezie svobodné Polsky*). Jako překladatel kladl K. až příliš velký důraz na co nejvěrnější převod, což mu často bránilo v tom, aby pochopil specifické básnické rysy překládaného díla.

PSEUDONYMY: Josef Mydlářský, Sigma. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akord (1928–30); Archa; Cesta (1918 až 25); Čes. svět (1917–18); sb. Jdeme dál! (1935); Lid. listy; Lid. noviny (1919–40); Lípa (1917–18); Lumír (1923–39); Máj (1902–11); Nár. politika; Náš domov; Niva (1891–96); Nový obzor (1912–13); Nový život; Rozpravy Aventina (1932–33); Rozhledy (1895–98); Samostatnost (1937–38); Světozor (1929–30); Tak; Topičův sborník (1916–17); Vlast (1903–07); Zvon (1915–41). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Chudobná žeň (BB 1904); Moravská symfonie a jiné básně (1919); Soumrak rodu Jamborova (R 1921); Večery u krbu (BB 1922); Červená a bílá (BB 1923); Sladké s hořkým (PP, FF 1925); Listy z kroniky (vzpomínky a FF, 1926); Pod perutí bílého orla (úvahy, 1926); Závěťří (BB 1928); Duch Slovenska (úvahy, 1929); Vosí hnízdo (BB 1932); Srdce z pouti (BB 1938); Dooráno (BB 1940); Srdce a obrázky z pouti (vzpomínky, 1944). – *Překlady*: J. Kochanowski: Trény a frašky (1928); Z polského Parnasu (antologie poezie, 1930); S. Wyspiański: Kazimír Veliký (1931); E. Żegadłowicz: Budějovické louky (1934); Poezie svobodné Polsky (antologie, 1937). – *Ostatní práce*: Eduard Albert (1941, pod vl. jm.). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: S. H. Vajanský: Herodes a jiné básně (1912, pod vl. jm.); M. Kukučín: Dvě povídky ze Slovenska (1918, pod vl. jm.); viz též KNIŽNĚ. *Překlady*. ■

LITERATURA: Sb. J. K.–Dr. J. S. 1870–1930 (1930, red. P. Kříčková). ■ ● ref. Chudobná žeň: V. Kol., Zvon 5, 1904/05; E. J. S., Osvěta 1905, sv. 1 ●● ref. Moravská symfonie... Š. Jež, Cesta 1, 1918/19, s. 1 442; L. N. Z. (Zvěřina), Lípa 2, 1918/19; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19 ●● ref. Soumrak rodu Jamborova: -btk- (Brtník), Zvon 22, 1921/22; Št. J. (Jež), Lumír 1922; Prof. H., Pramen 1922, č. 3 ●● ref. Večery u krbu: -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 10, 1922/23, s. 473; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 23, 1922/23; A. N. (Novák), LidN 3. 2. 1923 ●● ref. Červená a bílá: -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 11, 1923/24, s. 134; Sk (F. Skácelík),

Lumír 1924 ●; J. Hronek in Katolická literatura česká přítomné doby (1924); A. N. (Novák): ref. Sladké s hořkým, LidN 20. 9. 1925; J. Heidenreich (Dolanský): ref. Pod perutí bílého orla, LidN 18. 9. 1926; ● ref. Listy z kroniky: A. N. (Novák), LidN 22. 10. 1926; Sk. (F. Skácelík), Lumír 53, 1926/27 ●; F. Sekanina: Vzácný a poctivý spisovatel, Lit. rozhledy 11, 1926/27; -pa- (F. S. Procházka): ref. Závěťří, Zvon 29, 1928/29; A. G. (Gregor): ref. Duch Slovenska, LidN 18. 5. 1929; ● ref. překl. Z polského Parnasu: J. B. Čapek, Naše doba 37, 1929/30; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 30, 1929/30; A. N. (Novák), LidN 8. 6. 1930 ●● k šedesátinám: A. N. (Novák), LidN 16. 8. 1930; -btk (V. Brtník), Zvon 30, 1929/30; R., Lumír 56, 1929/30, s. 558 ●; -ne (A. Novák): ref. Vosí hnízdo, LidN 9. 3. 1933; A. Novák in Duch a národ (1936); ● ref. překl. Poezie svobodné Polsky: K. Krejčí, LidN 14. 6. 1937; A. Novák, Lumír 64, 1937/38 ●● k sedmdesátinám: jhch (J. Heidenreich-Dolanský), LidN 16. 8. 1940; B. Slavík, LidN 16. 8. 1940; -btk (V. Brtník), Zvon 41, 1940/41 ●● ref. Dooráno: B. Slavík, LidN 22. 8. 1940; J. B. (Borecký), Zvon 41, 1940/41 ●; -bs (B. Slavík): Jubileum J. K., Vysočina 1946 + Vyšehrad 1, 1945/46, č. 2; F. Dohnal: MUDr. J. S.–J. K., Archa 1947; P. Kříčková: Medailónky novoměstských žen a dívek v díle básníka J. K., Naše Horácko 1947, č. 20, 21; F. Továrek: J. K. a Malá Haná, Moravskotřebovský kraj 1947, č. 52; F. (G. Francel): nekrolog, LD 28. 12. 1958.

jm

František Jan Kastránek

Působnost 1816–1872

Jičínská tiskárna, nakladatelství a knihkupectví.

F. J. K. (psán i J. F. K.; * 1790, † 28. 4. 1872 Jičín) se přistěhoval do Jičína 1815 a založil zde tiskárnu, později nakladatelství, knihkupectví a kamenotiskárnu. Profesionální činností i občanskou aktivitou se snažil přispět ke kulturnímu a národnostnímu rozvoji kraje. Patřil k vlasteneckému kroužku vedenému profesorem jičínského gymnázia, spisovatelem F. Šírem, byl členem Matice české a místní odbočky Lípy slovenské, která otevřela v Jičíně čítárnu časopisů a knihovnu. 1848 vstoupil spolu se svými syny do národní gardy, t. r. byl zvolen do obecního zastupitelstva, od prosince 1850 do 1861 byl starostou města. – Po 1855 vedl tiskárnu a nakladatelství především jeho syn František Xaver (Josef) K., zatímco F. J. K. pracoval jako společník firmy. Druhý syn Karel se stal

v 60. letech tiskařem a nakladatelem v Novém Bydžově. – Podnik F. J. K. byl umístěn na Starém Městě na Malém nám. čp. 20 (1816–18), později na náměstí poblíž masných krámů v domě čp. 59 (1820), nakonec znovu na Malém nám. čp. 12 (do 1872); po smrti F. J. K. koupil podnik Frant. Návesník.

Po celou dobu svého působení tiskl a vydával K. převážně české publikace. Zpočátku se orientoval hlavně na užitek a naučnou literaturu (k jeho prvním větším tiskům patří kuchařská kniha, stoletý kalendář a populárně zpracovaná učebnice počtů). Od poloviny 20. let se pod vlivem a za iniciativní spolupráce F. Šíra rozšířil jeho vydavatelský repertoár hlavně o publikace vzešlé z odborné aktivity profesorů jičínského gymnázia a o krásnou literaturu. Na pomezí těchto oblastí stojí Šírovy překlady z antických literatur: Výbor ze spisovatelů řeckých (I. Prostromluva, 1826; 2. Básnická mluva, 1827) a Marka Aurelia Antonina římského samovládce zápisky, kteréž sobě samému snesl (1842). Základní K. beletristická knižnice *Zábavné čtení* (1829–42, 6 sv., red. F. Šír) zahrnovala přeložené a adaptované prózy: Florianovy novely (3 sv., 1829, přel. J. F. P. Hollmann; do sv. 3 zařazeny i další novely, např. Galathea. Selanka podle Cervantesa); S. Cotin-Ristaud: Alžběta nebo Vypovězení siberští (1830, přel. F. Vetešník); A. Marliinskij: Obrazy kavkazské čili Popsání mravů a obyčejů v horách kavkazských v příběhu Mulla-Nur (1841, přel. F. Šír); Pověsti ve všelikých krajinách, nejvíce dle německého vypravované (1842, adapt. F. Šír). Ze zamýšleného vydání původních dramatických her J. F. P. Hollmanna se uskutečnil jen 1. svazek, obsahující veselohry Sáзка a Zhojení podagry (1845). Samostatně vyšlo u K. několik dalších původních beletristických prací (autoři: E. Aschenbrenner, J. N. Lhota, M. D. Rettigová, A. J. Vlček), Tobiáškův a Malochův obsáhlý společenský zpěvník České zpěvy, doplněný samostatným svazčkem nápěvů (1856), aj. Ve velkém množství se v K. produkci vyskytovaly světské i náboženské jarmareční písně (většina dochovaných exemplářů pochází z 50. a 60. let) a jiné drobné tisky (lidovýchovné spisy, úřední, spolkové, církevní a školské brožury). V českém i německém znění vydával K. programy jičínského gymnázia a sborníčky písní a modliteb pro školáky a studenty. Hlavní náplň jeho nerozsáhlé německé produkce tvoří odborné příručky A. Fähnricha, který spolu-

pracoval s K. zvláště ve 40. letech (mj. 1840–45 ročenka Pallas Athene) a publikoval u něho i česky. Mezi autory náboženské a církevní literatury jsou u K. nejvíce zastoupeni L. Kotrbelec a J. M. Sidon. – Jako jeden z prvních vydával F. J. K. krajinští časopisy (Jičínský věstník, Jičínský obzor aj.), redigoval je sám nebo s A. Zlatníkem. Z regionálních mezi se svým obsahem i ohlasem vymykal humoristický list Rachejtle, redigovaný Fabiánem Čočkou (V. Č. Bendl) s A. Štrauchem a J. Grosem (1854–55).

KNIŽNICE: Zábavné čtení (1829–42). ■ **SOUBORNÉ VYDÁNÍ:** J. F. P. Hollmann (1845, torzo). ■ **Z OSTATNÍ PRODUKCE:** Kniha kuchařská, která jak pro panskou, tak domácí kuchyň zřízená jest... (1816); Stoletý kalendář od roku 1816 až do 1916, v němž jména planet... (b. d., 1816); J. Jezdinský: Nejlepší způsob dítčím počty přijemně v paměť vpraviti, též pro dospělé... (1819); Výbor ze spisovatelů řeckých 1, 2 (1826–27, přel. F. Šír); Hymni et preces in usum studiosae juventutis... (1829); Cholera morbus čili Krátké popsání... (1831); F. Šír: Krátký přírodopis čili Poučení o věcech... (1835); J. K. Nosek: Sto otcovských naučení. Amulet pro cestující řemeslnické tovaryše (1836); M. D. Rettigová: Jaroslav a Terinka (1841) + Kuchařka domácí i panská... (1849); J. N. Lhota: Vyzvědač (1842); A. J. Vlček: Konvalinka (1842); A. Fähnrich: Kritisches-etymologisches Wörterbuch oder Vergleichende Anatomie der deutschen Sprache. Nebst Materialien für slavische und lateinische Sprachforschung (1843) + Nestranné slovo o pravopisu českém (1848) + Die Burgruine Bezděz... (1848) + Počtověda 1, 2 (1849–50); L. J. Roztočil: Krátké pojednání o poměrech města Jitčína nad Cydlinou jindy a nyní (1849); L. Kotrbelec: Modlitby a písně (1854); J. Tobiášek, A. V. Maloch: České zpěvy (1856) + Nápěvy k Českým zpěvům (sv. 1, 1856); V. Křížek: Latinsko-česko-německý slovník pro nižší gymnázia (1861); sb. Kytice. Upomínka na studentský ples v Březnici (1861); E. Aschenbrenner: Básně (1868). ■ **PERIODIKA:** Bydžovský krajský list (1841–42); Jičínér Zeitbote (1850–51); Jičínský věstník (1850–51); Rachejtle (1854–55); Jičínský obzor (1861); – ročenka: Pallas Athene. Ein aphoristisches Taschenbuch für das Jahr 1841, ... 1842, ... 1843, ... 1844, ... 1845, ... 1846 (1840–45). ■

BIBLIOGRAFIE: H. Horáková in F. J. K. 1790–1872 (účelový tisk Okr. muzea v Jičíně, 1980). ■ **LITERATURA:** H. Horáková: F. J. K. 1790–1872 (účelový tisk Okr. muzea v Jičíně, 1980). ■ J. Volf: Z kulturního života v Jičíně v době předbřeznové, Ročenka Muzejního spolku v Jičíně 1933.

oh

Jan Kaška

* 20. 8. 1810 Zbraslav

† 21. 7. 1869 Vodolenov (Odolenov) u Sušice

Herec Tylovy generace, autor memoárů a časopisecky uveřejněných povídek, překladatel, upravovatel divadelních her.

Většinu svých literárních prací podepisoval pseudonymem J. K. Zbraslavský, zvoleným podle rodiště. – Byl synem poddaného tesaře a košíkáře, vyučil se krejčím; zároveň ovládl hru na flétnu a housle, již si přivydělával na svatbách a zábavách. Jako šestnáctiletý se stal tovaryšem v Praze, 1828 začal působit mezi ochotníky na Malé Straně, nejprve jako hudebník, pak herec. V 19 letech byl přijat mezi ochotníky českých představení ve Stavovském divadle, zprvu jako statista. 1834 se stal členem Tylovy družiny v Kajetánském divadle, kde získal první rozhodující herecký úspěch (v Klicperově hře *Žižkův meč*). K Tylovi, který odhalil jeho komický talent a obsazoval ho do velkých rolí tohoto typu (zejm. lidové postavy ve hrách V. K. Klicpery, J. N. Štěpánka a ve vídeňských fraškách), byl K. poután oddaným žákovským a přátelským vztahem, předurčujícím jeho tvorbu hereckou i literární pokusy. Naproti tomu Tyl napsal pro K. řadu rolí inspirovaných jeho jevištním projevem (Kalafuna v Strakonickém dudáku, Honza v Jiříkově vidění, Kilián v Paní Marjance, mnich Blažej v Janu Husovi aj.). 1842 se K. stal hercem z povolání ve Stögrově divadle v Růžové ulici. Účastnil se revolučních událostí 1848 (jako šikovník Svornosti byl v červnu zajat a vyslýchán), 1849 byl zvolen setníkem Národní obrany a Národní gardy; pro potřeby výcviku revolučního vojska sestavil několik příruček. Vytvořil v nich po konzultacích s českými spisovateli a vědci (např. s Palackým, Erbenem, Hankou, Koubkem, Pichlem) řadu termínů českého velení (z jeho prací později čerpal M. Tyrš při tvoření sokolských povelů a jeho prostřednictvím se mnoho z K. termínů stalo trvalou složkou odborného názvosloví). 1851 dostal K. společně s herci českých představení zemského divadla výpověď, působil dočasně na venkově u Prokopovy společnosti (Jindř. Hradec, Hradec Král.), o velikonočních 1852 znovu získal angažmá u českého zemského divadla v Praze (od 1860 působil i jako inspektor garderoby). Od 1862 byl členem Prozatímního divadla, 1867

převzal též řízení divadelní šatny. Zemřel na následky žloutenky v tehdejších lázních Vodolenov u Sušice, pohřben byl v nedalekých Svojišicích; 1910 byly ostatky převezeny do rodinného hrobu na Olšanských hřbitovech v Praze. Z jeho dětí syn Ladislav K. (1851–1918) působil jako herec v divadle Urania.

V beletristických prózách, které časopisecky publikoval na počátku 40. let, navazoval K. na Tylovo pojetí povídky ze současnosti s vlastenecky výchovnou orientací (*Nesmělý ženich*); K. prózy však nadto obsahují rozvinutý plán dokumentárního popisu prostředí a životních podmínek lidových vrstev (v povídce *Hezká pletačka* např. rázovitý domácí průmysl na Zbraslavsku). Kulturně historický význam si uchoval K. pokus o beletristicky koncipovaný cestopis *Z Prahy k Šumavě a nazpět* (čas.), líčící cestu, kterou podnikl v září 1845 s J. K. Tylem ke dvěma vystoupením s klatovskými ochotníky. Poměry českého divadelnictví 30. a 40. let (do 1852) zachytil ve faktograficky cenných memoárech *Zápisky starého komedianta*, které s prostotou a bezprostředností evokují ovzduší vlasteneckých divadelních snah tylovské generace; nejvýstižnější a nejkonkrétnější jsou kapitoly o Kajetánském divadle. K. publikoval i překlady (prostřednictvím němčiny) ze světové prózy (čas. např. povídky Ch. Dickense, knižně Lesageův román *Gil Blas*). Ostatní K. literární činnost je podřízena jeho herecké profesi: obsahuje vedle dobově konvenční dramatické báchorky (*Čarodějnice Megera aneb Okouzlený zámek pana z Jednorozce*, na podkladě anonymní prózy z Landfrasovy tiskárny) četné překlady a úpravy německých a francouzských komedií a frašek pro běžné potřeby repertoáru (některé z nich vyšly knižně ve sbírkách dramatických textů a pro svou popularitu se v dalších vydáních objevovaly ještě po K. smrti). Významněji zasáhl K. do divadelní literatury příručkou *Divadelní ochotník*, kterou zpracoval podle soudobé německé předlohy (K. Mansfeld: *Taschenbuch für Freunde des Privattheaters*, 1843) a doplnil podle vlastních zkušeností. V jednotlivých radách hercům míří K. spis ke zvýšení profesionální úrovně českých představení, teoreticky kotví na pozicích v podstatě ovlivněných klasicismem 18. století (odsudek hlasového přehánění v rytířských hrách, ideál uměřené a zpěvné deklamace, vymezení systému hereckých oborů apod.). Veden původním povoláním, věnoval K. zvláštní pozornost hereckému

kostýmování, které průkopnický chápal jako podstatnou součást konkrétní charakteristiky jevištní postavy. K. byl i autorem odborných článků o módě a o krejčovství.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. K. Zbraslavský, K. Zbraslavský; J. K., J. Ka, K. S., -š. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. včela (od 1835); Květy (od 1840, i ref. o módě; 1845 cestopis Z Prahy k Šumavě a nazpět); Poutník (od 1846, PP Nesmělý ženich, Hezká pletačka); Rodinná kronika (1863–64 Zápisky starého komedianta); Zlaté dno (1862–69, odb. krejčovské články). ■ KNIŽNĚ. *Práce o divadle*: Divadelní ochotník (1845); O mimice (1861, in V. Žizala Donovský: Stručný pospyt pro ochotníky, sv. 5); – posmrtně: Kajetánské divadlo (memoáry, 1937, ed. A. M. Piša). – *Překlady*: H. F. Müller: Hrabě Waltron (1840); A. Kotzebue: Zlé rozmary aneb Otec a syn ženichem (1845); Ch. F. Bretzner: Opička aneb Vinem převrácení tchánové (1845); A. R. Lesage: Gil Blas de Santillana 1, 2 (1848); A. Mammert: Poučná knížka pro Národní gardu o vojenské službě (1848); F. Pyat: Hadrník pařížský (1854); V. Lefeuve: Dvě postele v jednom pokoji (1858); Th. Flamm: Rekrutýrka v Kocourkově (1859); Morvel: Jenom pět zlatých! aneb Mnoho lásky a málo peněz (1862); D. Kalisch: Doktor Žvanil (1865); F. Kaiser: Bratr honák aneb Venkované v hlavním městě (1867); – posmrtně: F. W. Ziegler: Stranická zuřivost (1874); Turek Vokúrka z Kozího plácku (z franc., 1878); K. Elmar (Swiedack): Pod zemí aneb Boháč v železných dolech (1879); F. Hopp: Statek Záhvozd aneb Husaři, stará věž a dětská punčoška (1880). – *Ostatní práce*: Přehled vojenského velení s výkladem německým (1848); Cvičení vojenská pro národní gardu (1849, podle B. Uhlíka); Zápiska pro vzatou míru pro mužské krejčí (1863, podle H. Klemma ml.). ■ SCÉNICKY. *Dramatizace*: Čarodějnice Megera aneb Okouzlený zámek pána z Jednorozce (1847). – *Překlady a úpravy*: T. Krones: Silfida, žinka vodní (1841); M. Stegmeier: Aleš bojovný, landkrabí turinské aneb Veselý uhlíř (1843); Holzapfel: Lisardo s ohnivou larvou (1844); J. Feslitzer: Prichta, bílá paní z Jindřichova Hradce aneb Bloudiči ochránkyně po smrti (1844); F. Kaiser: Večer, noc a jitro v Paříži (1845) + Kdo bude správcem? aneb Otcův hrob (1852) + Chyba lávky aneb Žebrákův dědic (1853) + Fraška je dobrá medicína (1854); H. Börstein: Zámecké schody a Ostruhová ulice aneb O jedno patro níž (1845); K. Haffner: Prodané spaní aneb Výstražným zjevením napravený nešlechtník (1845); J. F. Weissenthurn: Sedm let vězení aneb Zločin, lítost a pokání (1845); A. Varry, J. Schick: Křížkový král aneb Hrobař a karbaník (1845); F. Rosenau: Bulka aneb Šestadvacet (1846); H. Cuno: Zkamenělý purkrabí loketský aneb Hruzná pomsta ďábelského jezera (1846); E. Raupach: I mrtví nedají pokoje! (1848); J. Anzengruber: Františkán Bertold Švarc, vynálezce prachu aneb Záhubné pálení vzbuřených měst

(1848); Piše sama o sobě (1849, z franc.); K. Elmar: Dáblovy námluvy aneb Zlý nepřítel a dobrý přítel (1849) + Děvče z prádelny (1853); Děti druhého pluku aneb Vysloužilce staré gardy (1851, z franc.); F. Hopp: Kozíšek, perle a kamna aneb Jarmark v Pivoňkově (1851) + Čtyři páni na jednom statku aneb Husaři a dětská punčoška (1859); Dumanoir (Ph. F. Pinel), A. Ph. d'Ennery: Král, hrabě a zpěvkyně čili Zasnoubení před popravou (1852, an. účast na překl. F. Fingerhuta); F. Pyat: Zločin na nábržeji Slavkovském (1852); H. Beecher-Stowe: Strejček Tom (1853); W. Friedrich: Truhlář a jeho synové (1853); L. Feldmann: Po svatbě aneb Nehody nového manžela (1853); J. Böhm: Nepravá Pepita (1853); J. Nestroy: Bludní provazníci aneb Živí duchové (1853) + Zrzavé vlasy aneb Divotvorná paruka (1858) + Svatby na železnici (1860); A. Bourgeois, M. Masson: Sirotčí dům v Paříži r. 1638 aneb Nalezenec (1854); A. Langer: Vrátný z Karlína (1855); F. Halm: Syn pouště (1856); J. Findeisen: Jak si kdo ustele, tak lehne (1858); A. Bergen: Vražda na Uhelném trhu (1860); T. Megerl: Sněhule aneb Srdece ledové (1869); A. Elx: Liška a Lyska (1869); – posmrtně: J. Nestroy: Nehody starého mládence aneb Netušený syn (1871). ■

LITERATURA: Tylův herec, buditel a spisovatel J. K. Z. a jeho doba (1810–1869) (katalog výstavy, 1952, usp. J. Švehla; se soupisem překladů, repertoáru Kajetánského divadla a rolí; k soupisu repertoáru Kajet. div. doplňky M. Kačer, Divadlo 1952, s. 1 121). ■ K. Štorch: ref. Nesmělý ženich, Květy 1846, s. 622; H. Borovský (K. Havlíček): ref. Čarodějnice Megera, Květy 1847, s. 19; △ (J. Neruda): Jubilant na českém divadle, Hlas 17. 11. 1863 → České divadlo 2 (1951) + J. K., Humorist. listy 16. 5. 1879 → Podobizny 1 (1951); Iv. Kl. (Klicpera): Od hrobu „starého komedianta“, Světozor 1878, s. 359; J. L. Turnovský: J. K., Divadelní listy 1881, s. 37 a 49; E. Pešková in Zápisky české herečky (1886); J. Arbes in Ze zákulisí (1888); K. Janouš: J. K. 1810–1869, Máj 8, 1909/10, s. 207; O. Sklenářová-Malá in Z mých vzpomínek (1912); A. M. Piša in J. K.: Kajetánské divadlo (1937); K. P. (Polák): Vzpomínky obrozeneckého herce, PL 16. 12. 1937; J. Kopecný: J. K., Divadlo 1953, též in sb. Mistři českého jeviště 1 (1953); J. Švehla: První český kostýmář J. K., Acta scenographica 58, 1960.

||

František Kašpar

* 5. 1. 1879 *Bořečnice* (Čížová-Borečnice) u Písku

† 10. 6. 1959 *Hrusice* u Prahy

Autor duchovní lyriky a náboženských spisů.

Bratr spisovatele a novináře Václava K. Pocházel z početné rolnické rodiny. Vystudoval gymnázium v Písku (1890–98) a bohosloví v Čes. Budějovicích, kde byl 1902 vysvěcen na kněze. Zprvu působil na Klatovsku jako kaplan (krátce též administrátor) na faře v Myslívě, od 1911 jako farář v poutním místě Nicov u Plánice, poté na Tábořsku, od 1933 ve Stádlci a od 1946 v Zálší. 1955 odešel do důchodu a žil v Charitním domově v Hrusicích. Od mládí se věnoval poezii, publikovat začal v časopise brněnských bohoslovců Muzeum; 1922 se stal členem olomoucké Literární a umělecké družiny a pravidelně přispíval do jejího orgánu Archa. Osobním zájmem K. bylo včelařství, o němž psal i odborné články. Byl pohřben v Praze-Michli.

K. básnické dílo, jež navazovalo na tendence Katolické moderny, oslavuje život zasvěcený Bohu a poetizuje katolický ritus. Verše odhalují i básníkův intimní citový svět, touhu po pozemském štěstí, lásku k domovu a opojení přírodními krásami Pošumaví a Tábořska (*Granátová jablka*, *Mír neděl*, *Světlo nad Táborem* aj.), avšak lyrická spontánnost je tlumena náboženskou reflexí. Jevy skutečnosti zobrazuje K. v symbolickém duchovním významu a přírodní koloběh mu obvykle splyvá s liturgickým kalendářem. Religiózní ráz mají i básně s národními a sociálními motivy (kult národních světců, vzývání evangelické chudoby aj.) a tvorba pro mládež.

ŠÍFRA: KMB. ■ PŘÍSPĚVKY in: Archa (1917–45); Bibliofil; Čes. včelař; Lid. listy; Muzeum (1900–02); Obrod (1923); Týn (1917–21); Včelařské rozhledy; Vitrinka. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Granátová jablka (BB 1917); Visící roj (BB 1917); Vexilla regis (BB 1918); Šum rajských stromů (BB 1919); Mystické jahody (BB 1920); Zastavené hodiny (BB b. d., 1921); Mír neděl (BB 1926); Jesličky (koledy pro ml., 1927, s J. Strnadem); Červánky (BB 1927); Na paměť naší maminky Anny Kašparové (1930, básně F. K., X. Dvořáka a próza V. Kašpara); Květ v kamení (BB 1935); Kytička myrhy (BB 1935); Dům zlatý (BB pro ml., 1936); Světlo nad Táborem (BB 1937); Život začíná dnes (BB 1937); Milostné ráno (BB 1938); Můj žalov (BB 1940); Mučenky (BB 1940); Tam tichou nad Lužnicí (BB 1941). – *Ostatní práce*: Poutní místo Nicov a rodička boží nicovská (1912); Kytice myšlenek pro adorátory, kazatele a katechety (1913, s J. Strnadem); Aronův prut. Myšlenky na neděle a svátky (1916); Deník duše toužící po Ježíši Kristu (1917); Proslovy a deklamace. Veršované deklamace k nejrůznějším příležitostem pro potřeby duchovních i laiků (1939). ■

LITERATURA: ● ref. Granátová jablka: K. Fiala, MR 1917, sv. 31, s. 247; X. D. (Dvořák), Týn 1917,

s. 89; M. (J. Bělina), Hlídky 1917, s. 234 ●; -pa (F. S. Procházka): ref. Visící roj, Zvon 18, 1917/18, s. 386; J. Karásek ze Lvovic: ref. Granátová jablka, Visící roj, Týn 1917, s. 473 + ref. Vexilla regis, Týn 1918, s. 138; ● ref. Šum rajských stromů: J. Š., Týn 1919, s. 392; J. Knap, Pramen 1920, s. 322; Dom. P. (Pecka), Archa 1920, s. 150 ●●; ref. Mystické jahody: J. Karásek ze Lvovic, Týn 4, 1920/21, s. 266; M. Novotný, Cesta 3, 1920/21, s. 390; J. Vrba, Pramen 1921, s. 279; Dom. P. (Pecka), Archa 1921, s. 24 ●; S. Bouška: Básnické dílo F. K., Archa 1923, s. 122; ● ref. Zastavené hodiny: Rěk. (A. Roček), Lumír 1923, s. 383; K. H. (Híkl), Naše doba 32, 1924/25, s. 565 ●; M.: ref. Květ v kamení, Archa 1936, s. 43 + ref. Světlo nad Táborem, Archa 1937, s. 140 + ref. Život začíná dnes, Archa 1937, s. 192; Sv.: ref. Mučenky, Archa 1940, s. 217; F. Krhoun: F. X. K., kněz a básník, Výběr z prací členů hist. kroužku při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1969, č. 2.

et

Václav Kašpar

* 13. 10. 1894 *Bořečnice* (Čížov–Borečnice) u Písku

† 15. 6. 1941 *Praha*

Prozaik a dramatik orientovaný k lidovému publiku, básník intimní poezie, autor básnických a dramatických prací pro rozhlas, literární a filmový referent.

Bratr básníka Františka K. Vyšel z rolnické rodiny, studoval na gymnáziu a obchodní škole. Za první svět. války byl odveden a bojoval na italské frontě. Od počátku 20. let pracoval jako profesionální novinář; od 1922 byl redaktorem ústředního orgánu čs. lidové strany Lidové listy, kde působil až do svého onemocnění 1940, 1934–35 redigoval též Polední lidové listy; spolupracoval i s dalšími časopisy. Uplatnil se v různých novinářských rubrikách a žánrech, mj. se věnoval filmovému referátu a stal se členem výboru Sdružení filmových novinářů. Rozvíjel též intenzivní spolupráci s Čs. rozhlasem (1929 např. spolupůsobil při oficiálním zahájení ostravského vysílání, literárně přispíval do rozhlasových pořadů). Pohřben byl v Praze na Olšanských hřbitovech.

Látková a žánrová rozmanitost K. prací souvisela s novinářskou pohotovostí a schopností snadno si osvojovat literární konvence. Jeho prózy vycházely z odporovaných skutečností současného venkova a města a přizpůsobovaly

je moralizující tendenci (*Kain, Útěk před láskou* aj.); část z nich byla bezprostředně spjata s prací fejetonisty a soudnickáře projevuujícího smysl pro humorné stránky různých životních situací a inklinujícího k anekdotickému pointování příběhu (*Na břehu řeky, Vlak pro vraha a jiné historky*, soubor anekdot *Soudcové, advokáti, obžalovaní a trochu taky spravedlnost*). Z K. dramatické tvorby jsou významnější hry podložené zkušeností válečných let (zvl. *Křižovatka lásky*) a sociální drama těžící z pobytu na Zakarpatsku (*Pole na Šekulu*). K. patřil též k prvním tvůrcům české rozhlasové hry (*Ze soudní síně*, 1931; *Život Frederika Chopina*, 1932; *Na pražském nábreží*, 1933; *Návštěva*, 1934; *Paganini*, 1934; rozhlas. verze *Křižovatky lásky* s tit. *Srdce za Sočou*, 1931); pro rozhlas vznikl veršovaný dramatický triptych s legendární tematikou *O třech podivných svatých* (1940) a básnická rapsódie *Zpěvy jarních vod* (1936), spinající obraz jarní přírody–řeky a života poričí se symbolikou zmrtvýchvstání. Mimo tyto skladby určené k přednesu se K. básnický projev v intimní poezii milostného a náboženského obsahu. Z legendárních podání a z lidové tradice čerpala jediná K. knížka pro děti, vyprávějící o svěcení vánoc (*České vánoce*). Jako aktualizace národní minulosti byl zamýšlen popularizační spis *České nebe* vydaný na počátku okupace a oslavující české světce.

PRÍSPĚVKY in: Lid. listy (1922–40); Lit. noviny (1930–31); Lumír (1925–37); Pražský večerník; Rozpravy Aventina (1931–32); Světozor (1924–25). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* Vlak pro vraha a jiné historky (1925); Na břehu řeky (PP 1926); Kain (PP 1927); Útěk před láskou (P b. d., 1927); Na paměť naší maminky Anny Kašparové (1930, próza V. K., básně F. Kašpara, X. Dvořáka); Detektivní rodina (D b. d., 1932); Křižovatka lásky (D b. d., 1932, prem. 1931); Zásnubní prsten (D b. d., 1932); Bella mia fiamma (D 1933); Čtrnáctá (D b. d., 1933); České vánoce (PP pro ml., 1935); U všech dasů (D 1935); Všichni vrabci v hrsti (D 1935); Pole na Šekulu (D 1936, i prem.); Ruce lásky (B 1936); Žena na pobřeží (BB 1936); Statečná Alena (R b. d., 1937); Zpěvy jarních vod. Rozhlasová rapsódie (1937); Soudcové, advokáti, obžalovaní a trochu taky spravedlnost (anekdoty, 1939); O třech podivných svatých (D 1940). – *Překlad:* F. Herwig; Svatý Šebestian z Weddingu (1930). – *Ostatní práce:* České nebe. Život, utrpení i sláva českých světců (1939). ■

LITERATURA: J. Vodák: ref. Pole na Šekulu, Čes. slovo 27. 2. 1936; ● ref. Žena na pobřeží: va., Rozhledy 1936, s. 251; sk. (F. Skácelík), Samostatnost 28. 10. 1936; J. Strnadel, Čin 1937, s. 19 ●; V. H. (Z.

Kalista): ref. Zpěvy jarních vod, Lumír 63, 1936/37, s. 460; an.: nekrolog, Lid. listy 17. 6. 1941.

et

Katolická moderna

Vznik 1895

Literární hnutí vzniklé v 90. letech 19. století a usilující o obrodu katolicky orientované literatury.

V 80. a 90. letech 19. století byl papežskou encyklikou Lva XIII. Aeterni patris (1879) podnícen zájem o studium scholastické filozofie Tomáše Akvinského. V Čechách se tato aktivita projevovala zejména v okruhu časopisu Hlídky literární, který řídil rajhradský benediktýn P. J. Vychodil, autor čtyřdílné tomistické Poetiky. Filozofický zájem vyvolal snahu o obrodu soudobé české katolické literatury, již se chopili kněží spisovatelé S. Bouška, K. Dostál-Lutinov, X. Dvořák aj. Skupina, nazvaná F. V. Krejčím obdobou k České moderně K. m., se představila veřejnosti almanachem Pod jedním praporem (1895). Časopiseckým orgánem K. m. se stal Nový život, jehož vydavatel a redaktor K. Dostál-Lutinov byl autorem článku Co jest poezie (pův. 1895 v čas. Hlídky literární, t. r. přetištěn v Nivě), jakéhosi programového manifestu básnických snah K. m.

K. m. vyrostla z odporu vůči dosavadní katolicky orientované literatuře, která ve své většině stále vycházela z didakticko-moralistických tradic B. Jablonského a působila tak v tehdejší literární kontextu jako umělecký anachronismus. Nejvýznamnější básníci K. m. (S. Bouška, X. Dvořák) chtěli přiblížit českou katolickou literaturu soudobým literárním proudům. Ve svém programovém prohlášení se K. m. distancovala od individualismu České moderny; nad požadavek umělecké individuality stavěla víru v Boha. Nekladla si jen literárně umělecké úkoly, chtěla také prohloubit mezi lidem cyrilometodějské tradice a pomoci při reformách, jimiž by se církev přizpůsobila duchu nové doby (z tohoto důvodu se K. m. netěšila valné přízni vysoké církevní hierarchie). – Od počátku se v K. m. střetávaly dvě základní tendence. Jedna (S. Bouška, X. Dvořák) chtěla spojit úsilí K. m. s dobovou estetizující religiozitou charakteristickou např. pro autory typu J. K. Huysmanse nebo Barbey d'Aurevillyho a zejména

s novými výboji soudobého českého umění, představovaného symbolismem: proto někteří z příslušníků K. m. přispěli 1896 do Almanachu secese (usp. S. K. Neumann); druhá pak chtěla pokračovat v domácích tradicích a inspirovat se folklórními zdroji v duchu lidovychovného působení F. Sušila (K. Dostál-Lutinov). Nejvýznamnějším prozaikem K. m. byl J. Š. Baar. I když zpočátku s K. m. sympatizovali a do Nového života přispívali i J. Zeyer, O. Březina, J. Deml aj., přesto toto hnutí nedokázalo realizovat své literární cíle a zůstalo na okraji literárního vývoje. Jeho uměleckou nevýraznost podtrhuje i fakt, že na ně v žádném směru nenavazoval další vývoj, a to ani české katolicky orientované literatury.

LITERATURA: Kj. (F. V. Krejčí): Z naší nejnovější poezie, *Rozhledy* 5, 1895/96, s. 795 (k tomu K. Dostál-Lutinov, *Nový život* 1896, s. 84); Fr. H.-ek: K. m., *Lit. listy* 1896, s. 145; M. Kavanová in *Naši básníci* (1904); A. Votka: K. m. česká, *Osvěta* 1910, s. 97, 189; K. Dostál-Lutinov: Co chtěla K. m., *Archív literární* 1919, s. 169; V. Bitnar: Počátky K. m., *Archív literární* 1922, s. 111, 175 + in *Sigismund Bouška* (1932) + *Literární kritika K. m.*, sb. O českou literární kritiku (1940) + in *Inferiorita čes. literatury katolické* (1941); J. Brabec in *Poezie na předělu doby* (1964); J. Lebeda: *Česká katolická moderna, Cyrilometodějský kalendář* (1973); J. Kudrnáč: *Z typologie literárních let devadesátých*, SPFF Brno, ř. literárněvědná, 1987.

jm

Katonovy průpovědi

Před polovinou 14. století

Soubor krátkých veršovaných didaktických skladeb podávajících morální a jiné životní zásady a zkušenosti.

Nazývány též *Catonova* (*Katonova*) dvojverší, *Catonova* (*Katonova*) *disticha*, *Cato*, *Catho*, *Kato*. Původně latinské veršované průpovědi psané ve formě elegického *disticha* (*Catonis Disticha moralia*), dílo neznámého autora z 2.–4. stol. n. l. Od raného středověku byly součástí základní školní četby, převzal je i humanismus, byly často přepisovány a překládány do evropských nár. jazyků; patří také mezi prvotisky. Jejich obsah se časem proměňoval a původní (převážně stoický) myšlenkový zá-

klad byl spojen s názory křesťanskými. Podávají rozmanitá poučení pro život, která se ponejvíce týkají individuální i sociální etiky a náboženství, někdy též jiných záležitostí (mluvnice, poetika).

Český překlad vznikl před polovinou 14. stol.; dochovalo se osm opisů jediné recenze, nejstarší zápis je v Svatovítském rukopisu. V tomto volném překladu jsou dvojverší originálu většinou převedena do šestiverší (s podvojným sdruženým rýmem), čímž je oslabena gnómičká pádnost originálu. – Pozdější překlady vyšly tiskem: od J. M. Fencla (s lat. orig. a něm. překl.), od P. Aquilinata Vorličného (s lat. orig., do 1597 celkem 19 vyd.) a časoměrný v rozměru originálu od J. A. Komenského. Tento překlad byl znovu vydán V. J. Rosou v Praze 1670 a v přepracované podobě v jeho *Čechořečnosti* (1672) i samostatně, byl vcelku nebo ve výboru též přetiskován v gramatikách 18. stol. (V. Jandya, 1704, a P. Doležala, 1746) a za obrození (spolu s novými překlady nebo úpravami) v sbornících a v časopisech (např. V. Thámem v *Básních v řeči vázané* 1785, J. V. Šimkem v *Prvotinách* 1817, V. Pohanem v *Čechoslavu* 1822) i knižně (1842, 1853). Nově dílo prózou přeložil s tit. *Moudrého Katona Mravná poučování* J. Rašín.

KNIŽNĚ: *Moralissimus Catho Boemo, haudnon Teutono vulgaribus sermonibus interpretatus* (Norimberk 1518, něm. přel. J. M. Fencl); *Catonis Disticha moralia cum scholiis Erasmi Roterodami et enaratione Boiémica* (Olomouc 1558, výt. nezjišt., první dochované vyd. z 1561, přel. P. Aquilinas); *Dionysii Catonis Disticha moralia Latino et Bohemico metro edita... Moudrého Katona Mravná poučování v češtinu uvedená...* (Amsterdam 1662, přel. J. A. Komenský, krit. vyd. in *J. A. C. Opera omnia* 4, 1983). ■ *EDICE. Středověký rukopisný překlad*: M. A. Voigt (ukázky) in *Acta literaria Bohemiae et Moraviae* 1, 1774; J. Dobrovský (ukázky) in *Slavin* 1808; V. Hanka in *Starobylá skládání* 2, 1818; *Dionysia Katona Mravopisy ze starého rukopisu s připojeným původním textem latinským* (1834, ed. V. Hanka ← 2. vyd. Dobrovského *Slavína*, 1834); A. Patera: *Svatovítský rukopis* (1886); in *Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu* (1957, ukázky). – *Překlad do nové češtiny*: *Moudrého Katona mravná poučování* (1927, lat. text, Komenského překlad v úpravě Rosově, text vydání Hankova z 1818, nový prozaický překlad; ed. a přel. J. Rašín). ■

BIBLIOGRAFIE: *Knihopis č. 1* 476–1 498. ■ LITERATURA: A. M. Voigt (srovnání překl. staročeského, P. Aquilinata a J. A. Komenského) in *Acta litteraria Bohemiae et Moraviae* 1, 1774, s. 149; J. Fei-

Katonovy průpovědi

falik: Studien zur Geschichte der altböhmisches Literatur 6. Der altböhmisches Cato..., Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Klasse der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften 36, Vídeň 1861; A. Patera in Svatovítský rukopis (1886); J. V. Novák: České překlady tzv. Catonových dvojverší, LF 1915; L. Zatočil: Cato a Facetus (1952); in sb. Antika a česká kultura (1978).

zdt

Josef Polemír Kaun

* 19. 1. 1795 *Rychnov nad Kněžnou*

† 18. 9. 1859 *Kuřivody* (Ralsko-K.) u Mimoně

Prozaik a básník; většina jeho tvorby jsou původní a přeložené mravoučné povídky pro mládež.

Psal se též Koun. Na kněze byl vysvěcen 24. 8. 1819, jako kooperátor působil v Lomnici n. Popelkou, jako lokalista v Jablonci (Ralsko-J.) a jako farář v Liberku u Rychnova n. Kn., na odpočinku žil v Kuřivodech. Publikoval převážně u J. H. Pospíšila a se spisovateli z jeho okruhu (např. s M. D. Rettigovou) se přátelsky stýkal.

Svou literární dráhu zahájil v Dobroslavu 1820, knižně vycházela jeho díla do poč. 60. let. Největší počet jeho prací jsou původní i přeložené povídky pro mládež, většinou nerozsáhlé, jednoduše fabulované prózy, které svým příběhem ilustrují některou ze zásad křesťanské morálky. Překládal náboženskou literaturu a mnohdy je hranice mezi jeho beletristicky koncipovanými a náboženskými spisy neostrá (např. *Hrstka pšeničných klásků ...*, soubor příběhů pro mládež v podobě a s funkcí nábožensky výchovných exempel). I jeho časopisecky otiskovaná poezie (epigramy, balada, satira) má výchovné a moralizující zaměření. Napsal také hru pro domácí dětské divadlo provozované na počest jmenin (*Láska dětí*).

PŘÍSPĚVKY in: Čechoslav (1823–24); Dobroslav (1820–21); Jindy a nyní (1829, 1831); Květy české (1834); Poutník slovanský (1826–27). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Láska dětí* (D 1828); *Blahorod aneb Dobročinnost přináší ouroky* (P pro ml., 1831); *Čiň právě! aneb Ctnost toliko blaží* (PP pro ml., 1846); *Povídky outlé mládeži* (1847); – posmrtně: *Opatrnosti nikdy nazbyt aneb Vůdce loupežníků, Bratrská láska* (PP pro ml., 1860); *Hrstka pšeničných klásků ... k mravnému poučení a k libé zábavě outlému stavu*

... (1860). – *Překlady*: J. S. Ebersberg: *Všecka pomoc přichází shůry* (1828); Emmerich: *Slova rozloučení křesťanského otce ...* (1830); G. I. Wenzel: *Libý pokrm duše neb Kniha nábožnosti pro vzdělané a cite-dlné křesťany* (1831).

mo

Antonie Kavalířová

* 18. 1. 1804 *Těchobuz* u Pacova

† 31. 3. 1879 *Sázava*

Autorka pamětí, které pro nehledanou formu spon-tánního vyprávění znamenaly v době svého vydání na začátku 30. let 20. století výrazné oživení memoárové literatury.

Roz. Adlerová. – Nejstarší ze šesti dětí staré sklářské rodiny. Otec pracoval jako dělník v sklářských hutích v Těchobuzi u Pacova a brzy po narození K. v Chramboři (Leština u Svět-lé n. Sázavou); ze zdravotních důvodů (slabý zrak) zanechal sklářské práce a zařídil si prodej sklenic v Příbrami, později se vrátil k sklářskému řemeslu. Kolem 1817 se rodina přestěhovala nejdříve do huti Marienheimu v Otavovicích u Kralup n. Vlt., brzy nato znovu do Těchobu-ze. Do školy chodila K. jen v Příbrami (do 13 let), v Těchobuzi vypomáhala rodině šitím. 1821 se provdala za sklářského dělníka F. Kavalíra, s nímž kolem 1827 přesídlila do Frauen-talu (Pohled u Havlíčkova Brodu). 1831 si manželé najali huť v Ostředku u Benešova; 1835 koupili mlýn v Sázavě a při něm vybudovali huť, která se časem specializovala na laboratorní sklo a stala se proslulou i v cizině. Z dvanácti dětí K. se dcera Anna stala spisovatelkou a manželkou básníka a revolucionáře J. V. Friče (A. Sázavská), syn František byl pro účast na revolučním hnutí 1848 odsouzen k smrti (1854 amnestován). – K. byla pohřbena do rodinné hrobky na břehu Sázavy pod viskou Nechybou.

Paměti vznikly na přání dcery Anny v rozme-zí let 1859–62; tiskem je vydal po 70 letech vnuk J. J. Frič. Bez větší soustavnosti sledují v drob-ných záznamech i formou apostrof dětí život K. od jejich šesti let. Líčí těžce prožité mládí za napoleonských válek, manželství naplněné zprvu existenčními starostmi a péčí o zdraví dětí, zaznamenávají i sociální vzestup rodiny až k vlastní sklárně. Ze zápisů tak vystupuje ob-raz houževnaté a moudré prosté ženy, překoná-

vajíci životní překážky, obraz blízký portrétu babičky z díla B. Němcové. Paměti se vyznačují jednoduchým, ale obrazným jazykem, který stejně jako jejich humor čerpá z lidových zdrojů přísloví a rčení. Touto lidovostí a bezprostředností podání nabývají Paměti zvláštního poetického kouzla, které jim ve 30. a 40. letech 20. století získalo značnou popularitu. Zápisky jsou přetištěny diplomaticky, tj. se všemi nářečnými a pravopisnými osobitostmi, zejména s fonetickými odchylkami mluveného jazyka.

KNIŽNĚ. *Beletrie* (posmrtně): Paměti babičky Kavalírové (1930, ed. J. J. Frič za spolupráce O. Zielecké; t. r. rozšíř. vyd. o korespondenci, komentář, rodokmen, věcné vysvětlivky a soupis zvláštních rčení a slov). ■ KORESPONDENCE: Z rodinných dopisů (dětem z 1856–73), in Paměti babičky K. (rozšíř. vyd. 1930, ed. J. J. Frič). ■

LITERATURA: ● ref. Paměti ...: B. (E. Bass), LidN 7. 12. 1929; J. Zubatý, NŘ 1930; A. G. (Grund), RA 6, 1930/31, s. 23; -och- (F. S. Procházka), Zvon 30, 1929/30, s. 573; Ad. Veselý, Lumír 56, 1929/30, s. 499; Fl., Čin 1, 1929/30, s. 1130; E. Bass, LidN 30. 10. 1938 ●; V. Cvek in Lidé kraje mezi třemi vrchy (1967).

hp

František Kaván

* 10. 9. 1866 *Vichovská Lhota* (Vichová nad Jizerou) u Jilemnice

† 16. 12. 1941 *Libuň* u Jičína

Malíř krajinář, v mládí autor veršů ovlivněných secesními tendencemi v umění 90. let a několika esejů o soudobých malířích.

Podepisoval se i Franta Kaván. – Pocházel z písmácké rodiny chalupníka. Chodil do jednotřídní školy v Křižlicích a 1880–88 absolvoval gymnázium v Hradci Král. Po maturitě konal jednoroční vojenskou službu v Praze, kde pak 1890–96 studoval na Akademii výtvarných umění jako žák krajinářské školy J. Mařáka. Po odchodu z Akademie žil a maloval na různých venkovských místech (zejm. Podkrkonoší, Železné hory, Český ráj), z toho delší dobu ve Vranovém u Malé Skály (1898–1900), v Železnici u Jičína (1900–04), ve Vítanově (1904–06, 1909–22) a Svobodných Hamrech (1925–30) na Hlinecku a v Libuni u Jičína (1922–25, 1930–41). 1896 se oženil, po smrti manželky

(1926) uzavřel 1930 druhý sňatek s vdovou po malíři J. Širovi. Pohřben byl v Libuni. – Jeho sestra Marie K. (1874–1952), která mu v některých údobích pomáhala vést domácnost, přispívala rétorickou náboženskou lyrikou, reflexivní a vzpomínkovou prózou a lidovýchovnou žurnalistikou zaměřenou k vzdělávání žen do časopisů spjatých s Katolickou modernou (Nový život a zejm. ženský čas. Eva, který též 1904–05 redigovala), později do časopisu Československá žena. 1904 vydala soubor nadšených esejistických portrétů slovesných reprezentantů Katolické moderny Naši básníci (X. Dvořák, S. Bouška, K. Dostál-Lutinov, V. Bitnar), uvedený úvahou O básnictví vůbec a psaný z hlediska slučujícího estetismus s katolicismem, jedinou soudobou literárněkritickou knižní publikací o literatuře této skupiny.

Mimo několik memoárových textů byla slovesná tvorba záležitostí K. mládí. V 80. a 90. letech napsal téměř tři sta básní, z nichž asi dvě třetiny jsou epigonské juvenilie z doby gymnaziálních studií, ovlivněné poezií od májovců po Vrchlického, které nebyly určeny k zveřejnění; K. je většinou vepisoval do dopisů své studentské lásce, dceři hradeckého středoškolského profesora a spisovatele literatury pro mládež J. Vocáska-Zaričanského. Znovu se K. intenzivně přiklonil k poezii v posledních letech pobytu na Akademii, v souvislosti se svým tehdejšímsi úsilím o symbolizující vyznění obrazu krajiny. V letech 1894–98 publikoval v časopisech blízkých mladé literární generaci (Niva, Rozhledy, Moderní revue, Volné směry, Nový život) verše s prvky symbolistické a dekadentní poetiky, které vznikaly často jako paralely nebo doplňky K. secesí ovlivněných obrazů, jako jejich přímá parafráze nebo obecnější slovesná transpozice K. výtvarného hledání. Básně, mezi nimiž převládají náladové plenéry, se K. dočasně staly prostředkem schopným stejně adekvátně jako malba dosáhnout v zobrazování krajiny spirituálního podtextu. Projevem sblížení s poezií devadesátých let byly i některé K. obrazy přímo inspirované verši básníků (K. Hlaváček, J. Karásek, J. Opolský), s nimiž byl i osobně spřátelen, jindy i samy tituly malířských děl, rozvedené v básnický obraz. V 90. letech otiskl K. také průkopnické programové eseje o A. Slavičkoví, J. Panuškoví a J. Mařákoví, v posledním údobí života autobiografické texty, osvětlující i kompenzační charakter jeho vlastních literárních projevů. Knižně vyšel za K. života jen nářeční

Kaván

překlad tří pohádek L. N. Tolstého, jehož byl obdivovatelem, a později s titulem *Měsíc* výběr čtyř básní. Vydání vši K. písemné pozůstalosti, které ve 40. letech připravovali S. Klír a M. Novotný, se neuskutečnilo; ve výboru *Přesýpání nálad* jsou zveřejněny eseje a básně.

PŘÍSPĚVKY in: Lid. noviny (24. 9., 1. a 8. 10. 1934 Krajinářova životní zpověď, 8. a 16. 12. 1937 vzpomínky Bařka Dvořák); Moderní revue (1897–98, verše); Niva (1894–97, verše); Nový život (Nový Jičín, 1897–1902); Pojizerské listy (Turnov, 1939, květen-červenec: Umělecké dílo a životní zpověď mistra F. K., přeprac. verze vlastního životopisu); Rozhledy (1896–98; verše, 1897 E Antonín Slaviček, 1898 E Jaroslav Panuška); Volné směry (1897–98 verše, 1899 Julius Mařák ve vzpomínce žákově); – posmrtně: K. Vancl: F. K. (1963, s. 79–83 výběr z veršů). ■ **KNIŽNĚ.** *Básně a eseje:* Měsíc (BB Turnov 1937); – posmrtně: Přesýpání nálad (BB, EE 1989, ed. N. Obrtelová, J. Kudrnáč). – *Překlad:* L. N. Tolstoj: Poudačky. Nářečím znad Jilemnice přeložil Kavánů František (1902). ■ **KORRESPONDENCE:** Dopisy F. K. K. V. Raisovi (z 1892–1924, M. Miškové-Raisové z 1926–40; b. d., 1947, ed. M. Mišková-Raisová). ■

LITERATURA: F. Kovárna: F. K. (1941); sb. F. K., boží člověk v Českém ráji (Lomnice n. Popelkou, 1946, red. V. Aleš; obs. mj. M. Novotný: Básník F. K., K. Štika: Malíř-básník); Přátelská slova z listů psaných F. K. (1946, ed. S. Klír); K. Vancl: F. K. (1963). ■ F. Hradecký (F. X. Jiřík): Několik uměleckých portrétů, Květy 1898, sv. 2, s. 229; F. Žákavec: F. K., Umění 1937; ill (A. Novák): Malíř básníkem, LidN 4. 4. 1938; Š. Jež in Dopisy F. K. K. V. Raisovi (b. d., 1947); J. Žantovský: F. K. na hranicích krajiny a poezie, katalog výstavy v Pardubicích (1981); J. Kudrnáč in F. K.: Přesýpání nálad (1989); ● ref. Přesýpání nálad: T. Mazáč, LD 16. 1. 1990; J. Trávníček, Lit. měsíčník 1990, č. 2; R. B. Pynsent, The Slavonic and East European Review 1991, s. 545 ●. ■ O M. Kavánové: K. Dostál-Lutinov in M. K.: Naši básníci (1904); ● ref. Naši básníci: K. Z. Klíma, LidN 15. 4. 1904; L. –, Zvon 4, 1903/04, s. 446; an., Hlídka 1904, s. 597 ●.

jku

Marie Kavánová viz in František Kaván

Jan Hynek Kavka

* 27. 4. 1762 Vraž u Písku

† 2. 11. 1839 Nové Hrady u Českých Budějovic

Obrozenský básník thámovské skupiny, snad i překladatel divadelní hry.

Byl farářem na Táborsku v Borotíně a v Jistebnici (1821–30).

Přispěl do 1. sv. Thámová almanachu *Básně v řeči vázané* (1785) jednou lyrickou básní (idylický popis přírody) a několika překlady z Anakreonta a z Catulla (vůbec první překlad z C. v české literatuře). Všechny tyto básně jsou psány slabickým rýmovaným veršem. Pravděpodobně je K. i překladatelem nedochované jednoaktové divadelní předehry hrané v Boudě Pronásledované divadlo (asi podle starší německé hry *Der Sieg der Schauspielkunst*). Nejspíše mylně je ztotožňován s blíže neznámým Josefem K. a je mu připisován jeho překlad části spisu K. Eckartshausena *Porušení práva občanství anebo Soudní příběhy z našeho století ...* (1787, viz Knihopis č. 2 210).

PŘÍSPĚVKY in: alm. *Básně v řeči vázané* (1785).

■ **SCÉNICKY.** *Překlad:* Pronásledované divadlo (asi 1785–86, dub.). ■

LITERATURA: A. Procházka: Kavkův Nárek ve sbírce Thámově, ČMM 1930; viz též in alm. *Básně v řeči vázané* (1785).

mo

Josef Kejdana

* 17. 5. 1877 Hořenice (Heřmanice-H.) u Jaroměře

† 11. 6. 1928 Praha

Povídkář těžící své náměty z rodného venkova a z prostředí městské inteligence a podnikatelů.

Pocházel z malorolnické rodiny a za obtížných hmotných okolností získal vzdělání na německé reálce v Trutnově. V 17 letech odešel do Prahy za zaměstnáním, usadil se zde natrvalo a pracoval jako úředník v Ringhofferových, později Škodových závodech.

Ve většině svých povídek vypráví K. o rodném Jaroměřsku, zachycuje místní kolorit a sociální skutečnost venkova a své obrázky doplňuje zkušeností získanou ve městě. Věrohodnost vyprávěných událostí však mnohdy oslabil neumělou fabulací, která v úzkém rámci povídky kupí historie i několika generací a rodů, aniž dbá logiky děje a charakterů. Jeho příběhy mají podobu otřesných mileneckých a manželských tragédií (*Šilenci, Na proklatém gruntě*) nebo osudných generačních roztržek, kdy se zpanště-

lý, městem zkažený syn proviňuje na prostých rodičích (*Doktor Petřík, Matčin hřích* aj.). Náznak sociální kritiky zde ústí v obecně morali-zování.

PŘÍSPĚVKY in: kal. Český západ (1906); Polaban (Jaroměř, od 1901). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie*: Šilenci (P 1903); *Matčin hřích* (P 1904); *Bezdětná* (P 1906); *Evangelička* (P 1906); *Doktor Petřík* (P 1906); *Na proklatém gruntě* (P 1920); *Bez maminky* (PP 1923). – *Souborné vydání*: *Souborné spisy* (nakl. J. Kotík, 1906–23, 7 sv.). ■

LITERATURA: ● ref. *Bezdětná*: Ds. (J. D. Konrád), *Máj* 4, 1905/06, s. 640; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1906, s. 756 ●; an.: *Kalendáře* (ref. o P Jiříček v kal. Český západ), *Besedy Času* 1906, s. 375; Ds. (J. D. Konrád): *Souborné spisy* J. K., *Máj* 5, 1906/07, s. 394; F. V. Vykoukal: ref. *Evangelička*, *Doktor Petřík*, *Osvěta* 1907, s. 550; -btk- (V. Brtník): ref. *Matčin hřích* (2. vyd.), *Na proklatém gruntě*, *Zvon* 20, 1919/20, s. 391.

et

Josef Ladislav Kendík

* 20. 6. 1818 *Všeň* u Turnova

† 18. 1. 1884 *Dříteň* u Hluboké nad Vltavou

Básník, zejména autor oblíbených písní, které se šířily převážně ústním podáním.

Pocházel z učitelské rodiny, otec v době K. studii působil v Sobotce. Po vysvěcení na kněze 1841 kaplanoval K. v Lysé n. L. a ve Mšeně, od 1857 byl farářem v Mlazolech u Klatov, získal hodnost biskupského vikariátního sekretáře; od 1870 žil na odpočinku v Dřítíně. Aktivně se projevoval jako vlastenecký kněz, a to nejen přímou účastí v politickém dění 1848 (příčinil se např. o založení národní gardy), ale předtím i potom také národně uvědomovací a společensky organizační činností (české besedy). V Dřítíně se do konce života věnoval jazykovědné problematice (vztahy mezi jazyky projevující se v kmenech slov).

Rozsahem velká beletristická tvorba K. (většinou z předbřeznových let) nebyla nikdy knižně vydána. Značnou proslulost si získalo několik jeho písňových skladeb z konce 30. a počátku 40. let, k nimž sám jako talentovaný hudebník skládal i hudbu a které se šířily odpolsloucháním; některé byly až mnohem později

otiskovány v sbírkách společenského zpěvu. Do tohoto okruhu K. tvorby patří hlavně sólové písně humorné (*Co bývá na světě pro falešnou lásku – muk!*) a vlastenecké (*Důvěra Čechů*, podle refrénu uváděna též *Pánbůh Čecha neopustí!*), je mezi nimi také píseň pro sbor a sólisty *Čestí muzikanti*. Těmto skladbám se obsahem, stylem i technickou zručností blíží K. humoristické básně a jeho sentimentální lyrika vlastenecká, přírodní a ohlasová, ponejvíce otiskovaná v Květech (např. *Zpěvy polabské*). Psal i drobné epické básně s mravním naučením, zpracovával pověsti veršem (*Kráska krumlovská*) nebo prózou (*Pověst o bledém plavci*), překládal z latiny církevní zpěvy, otiskl několik překladů povídek a pohádek. Publikoval i jazykové úvahy a glosy, přispíval do zpravodajských rubrik a časopisů.

ŠIFRA: J. L. K. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: *Blahověst* (1847–52); alm. Krakonoš (1860); *Květy* (1845–47); sb. *Památník soboteckých a okolních rodáků* (1882); sb. *Pastýř duchovní*; *Pražské noviny* (od 1846); R. E. Turnovský: *Českomoravský zpěvník* (b. d., po 1876). ■ **KORESPONDENCE**: K. A. Vinařický: *Korespondence a spisy pamětní* 3 (K. A. Vinařickému z 1854–55; 1914, ed. V. O. Slavík). ■

LITERATURA: in *Památník soboteckých a okolních rodáků* (1882, ed. V. J. Černý); F. Český: nekrolog, *Osvěta* 1884, s. 466; -Vr-: *Skromný vlastenec*, *Katol. noviny* 17. 6. 1984.

zk

Hugo Kepka

* 22. 6. 1889 *Klatovy*

† 10. 2. 1912 *Turnov*

Básník a prozaik, anarchistický, pak národně sociální novinář a publicista.

Starší bratr spisovatele a novináře Rudolfa K. Otec byl vojákem z povolání. H. K. studoval na gymnáziu v Klatovech, 1905 (na konci kvarty) byl z něho vyloučen pro protirakouské po- buřování. V Klatovech pak vydával s několika přáteli protiklerikální čtrnáctideník *Havlíček* (zanikl po několika číslech), nato odešel bez prostředků do Prahy, kde se ho ujali žižkovští anarchisté. Vstoupil mezi ně a přispíval do jejich časopisu *Bezvládí*. Brzy odešel do Pardubic, kde působil jako anarchistický agitátor mezi dělnictvem a pracoval v čas. *Proletář*. Pod policejním nátlakem musel Pardubice opustit; vrátil se do Prahy a nedlouho byl redaktorem

Kepka

Venkova. 1908 pracoval krátce v Teplicích v anarchistickém čas. *Tribuna*. Vstoupil do národně sociální strany a ještě t. r. odešel do Mostu, kde se stal členem redakce čas. *Stráž českého severu* (od 1911 s tit. *Naše menšiny*). 1909 byl odsouzen v procesu s antimilitaristy a strávil 10 měsíců v pankrácké věznici v Praze. Z vězení se vrátil s podlomeným zdravím do Mostu a pokračoval v novinářské činnosti; všiml si především sociální problematiky a potřeb českého menšinového školství, působil také v Národní jednotě severočeské. 1911 odešel ze zdravotních důvodů do Turnova, kde žili jeho rodiče; byl pohřben na místním hřbitově.

V K. poněkud toporné a v tradičním lumírském duchu psané poezii (*V cele č. 67*) převládají pocity smutku a zoufalství, pramenící jednak z vězeňských zážitků, jednak z citlivého prožívání lidské bídy. Tam, kde v jeho verších zaznívají sociální motivy, zvyrazňuje K. krutost vykořisťování až naturalisticky křiklavými podrobnostmi. I K. próza (*Za bídy psů a jiné povídky, Stíny*) těží z poznání vězeňské reality a bídy severočeských horníků. K. hrdinové, společenští vydědění nebo hladovějící horníci, jsou plni nenávisti k vykořisťovatelskému řádu a sní o pomstě. K. citový vztah k sociální otázkě se mísí s nenávisťou anarchistickou agresivností, což se projevuje i v stylové rovině jeho tvorby. Řada naturalistických detailů provázených útočnými exklamacemi a blasfemiemi se prolíná se sentimentalitou žánrových obrázků, v nichž K. většinou líčí trýznivou bídu proletariátu. Celá jeho tvorba je v podstatě výrazem anarchistické revolty a silné životní deziluze se zřetelnými vlivy raných anarchistických próz F. Šrámka a poezie F. Gellnera. K. novinářská a publicistická činnost byla orientována silně nacionalisticky a měla výrazné rysy anarchistického radikalismu. V pozdějších člancích a úvahách usiloval K. o syntézu nacionalismu s utopicky zabarveným a nedůsledně materialisticky pojatým socialismem.

PRÍSPĚVKY in: *Bezvládí* (1906–07); *Havliček* (Klatovy, 1905); *Mladé proudy; Naše menšiny* (Most, 1911); *Proletář* (Pardubice); *Stráž českého severu* (Most, 1908–11); *Tribuna* (Teplice, 1908); *Venkov*. ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie: Za bídy psů a jiné povídky* (1908); – posmrtně: *V cele č. 67* (BB b. d., 1912); *Stíny* (PP 1919). – *Ostatní práce:* *Úkoly dělnické mládeže* (1907); *Několik poznámek do vřavy* (úvahy a myšlenky, 1910). – *Výbor:* *Výbor z básní a prózy* (b. d., ed. J. David). ■

LITERATURA: J. David in *Výbor z básní a prózy* (b. d.); F. Buriánek in *Literární Klatovy* (1962); P. Koukal: *Rebel s otevřeným srdcem, Svob. slovo* 9. 2. 1972.

jm

Rudolf Kepka

* 20. 10. 1891 *Klatovy*

† 27. 8. 1961 *Praha*

Prozaik, národně socialistický novinář a publicista.

Mladší bratr spisovatele a novináře Huga K. – Studoval na gymnáziu v Klatovech (mat. 1911). Už jako student přispíval do novin a politicky se angažoval v hnutí národně sociální (později nár. socialistické) strany. Po studiích působil jako redaktor v Kladně, Benešově a Plzni. Od 1919 žil a pracoval v Praze, nejprve jako redaktor *Českého směru* (1919–20), 1920 se stal redaktorem *Českého slova*, později redaktorem *Večerního Českého slova*.

Povídková tvorba je svázána především s dvěma tematickými okruhy: s intimitou milostného vztahu a s prožitky první světové války. V povídkách inspirovaných láskou dvou lidí (*Studentské lásky, V závěji květů*) rozvíjí K. téma většinou na pozadí neutěšených sociálních podmínek ovlivňujících nebo znemožňujících naplnění citového vztahu; nedokázal se přitom vyhnout sentimentálně mravoučné teozovitosti, která mnohdy ostře kontrastuje s naturalistickou drsností popisovaného prostředí. V prózách inspirovaných první světovou válkou (*Jiskry z plamenů, Vojna*) má výraznou převahu autenticita nad uměleckou stylizací; řada těchto próz kolísá mezi povídkou a črtou, stroze zaznamenávající okamžitý válečný zážitek či náladu. V pokusech o humoristickou povídku (*Trampoty Josefa Špejbla, Trampoty pana Kroupy*) nepřekročil K. hranice starosvětského figurkaření; to poznamenalo i jediný K. román (*Život se vrací*), v němž je realita rodných Klatov zachycena se zkrslující idyličností a sentimentalitou. Jako novinář a publicista se K. věnoval především národohospodářské problematice. Zejména po první světové válce se, obdobně jako dříve jeho bratr Hugo K., zabýval menšinovou otázkou, hlavně jejími hospodářskými aspekty (*Češi v území zněmčeném*). Kniha *Kasárna Kristova* pojednává o činnosti jezuitů na Klatovsku.

PŘÍSPĚVKY in: Čes. slovo; Lid. noviny (1945); Pravda (Plzeň, 1960); Právo lidu (1938); Slovesná věda (1952); Sobota (1936); Světozor (1914–20); Šumavan (Klatovy); Večerní Čes. slovo; Zlatá Praha (1922); Zvon (1940–41); Ženský obzor (1914–15). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Studentské lásky (P b. d., 1915); V závěji květů (PP b. d., 1916); Život se vrací (R 1917); Jiskry z plamenů (PP 1921); Vojna (PP 1922); Na horoucí skále (PP 1922); Trampoty Josefa Špejbla (P 1923); Putování na Milostivé léto do Říma (P 1926); Trampoty pana Kroupy (P 1928). – *Ostatní práce*: Československé mládeži socialistické... (1919); Češi v území zněmčeném (1922); Novinářské články (1939); Kasárna Kristova (1961, s J. Krausem). ■

LITERATURA: ● ref. V závěji květů: -L, Akademie 20, 1915/16, s. 357; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 17, 1916/17, s. 42; V. M. Augusta, MR 1917, sv. 31, s. 98 ●; O. L. in R. K.: Novinářské články (1939); F. Buriánek in Literární Klatovy (1962).

jm

Terezie Kepková-Novotná

* 1. 6. 1868 *Smíchov* (Praha-S.)

† nejištěno

Herečka, autorka konverzačních divadelních her.

Roz. Novotná, provd. Kepková. Byla dcerou zámečníka. Po studiu na dramatické škole E. Peškové v Praze působila 1884–86 v brněnském Nár. divadle. Od 1887 byla členkou divadelní společnosti V. Budila v Plzni a pak plzeňského městského divadla (hrála pod jm. Novotná). 1892 se provdala za pokladníka okresního zastupitelství v Plzni, zanechala herectví a věnovala se psaní divadelních her. Později žila v Praze.

Dramatická tvorba K.-N. patří k žánru salónní konverzační hry, konvenční jak v konfliktech, tak v celkovém pojetí. Tato konvenčnost také oslabuje satirický nebo naopak tragický akcent her. Jejich děj je zpravidla situován do maloměstského rodinného prostředí, z jehož atmosféry vyrůstají i vnitřní konflikty postav: rozhodování mezi manželstvím a službou umění (*Dýchánek paní doktorové*), porušování neprozřetelných slibů (*Achillova pata*). Tragédie *Vykoupení* chce ilustrovat své motto „Ne smrt – život je vykoupení!“; na scéně umírá v kolébce dítě svobodné matky, jejíž zoufalství a myšlenky na smrt jsou překonávány perspektivou šťastného manželství.

PŘÍSPĚVKY in: Čes. svět (1907–08); Divadelní listy (1901, scéna Záhada); Divadlo (1905); Rudé květy (1902-03). ■ KNIŽNĚ. *Divadelní hry*: Dýchánek paní doktorové (1901, i prem.); Finále (b. d., prem. 1901); Vykoupení (1902); Achillova pata (1903, i prem.). ■

LITERATURA: ● ref. Vykoupení: Luisa, LidN 5. 2. 1902; F. Skácelík, Samostatnost 19. 4. 1902 ●; ● ref. Achillova pata: K. Z. Klíma, Rozhledy 1904, s. 724; Dačický (J. Rudloff), Divadlo 3, 1904/05, s. 162 ●.

zk

Mikuláš František Kernerius

† asi 1689

Autor historických zápisků o třicetileté válce a životě moravských městeček v 2. pol. 17. stol.

Kolem 1669 byl školním rektorem ve Zvoli u Zábřehu, asi od 1674 v Hnojicích u Mor. Šternberka, v 80. letech v Bouzově u Litovle.

K. je autorem rukopisně dochovaných výpisů z kronik a historických záznamů hlavně o době od začátku třicetileté války, v nichž zachytil s prvky osobitého humoru zejména dobově příznačné drobné události ze svého blízkého okolí z 1660–89. Názorově se zřejmě ztožňoval s lidovým prostředím, a proto jeho zápisky – třebaže byl katolík – tlumočí i kritický vztah k církevní vrchnosti a k jejím institucím.

EDICE: in *Kniha o bolesti a smutku* (1948, výňatky z kroniky, ed. J. Polišenský). ■

LITERATURA: F. Hrubý in *Moravské korespondence a akta z let 1620–1636 I* (1934); J. Polišenský: *Historické spisování M. F. K. a dějepisná próza pobělohorská*, Slovesná věda 4, 1951.

jk

Jiří Kezelius Bydžovský

* 1576 *Nový Bydžov*

† 1655 *Mladá Boleslav*

Autor široce založené a pramenně hodnotné městské kroniky dovedené do bouřlivé doby 1. pol. 17. století.

Rodovým jménem *Kožišek*, syn zámožného bydžovského soukeníka a městského hodnostáře. Studoval na pražské univerzitě (1599 bakalář, 1604 mistr). Od 1599 byl rektorem školy

u Sv. Petra na Poříčí, 1602 u Sv. Martina ve zdi, pak u Sv. Mikuláše na Malé Straně. 1605 byl na žádost boleslavské městské rady ustanoven správcem školy v Ml. Boleslavi, ale ještě téhož roku opustil školu a působil do 1618 jako první městský písař. V této funkci projevil energii i organizátorské schopnosti a nabyl právní praxe a správních zkušeností. Smysl pro hospodářské záležitosti osvědčil péčí o městské finance i vlastním majetkovým vzestupem, podporovaným obratnými obchodními transakcemi s nemovitostmi i dvojím výhodným sňatkem (1606 a 1611). Kulturní iniciativu projevil péčí o obnovu činnosti boleslavského literátského bratrstva, o něž jako přední člen pečoval i hospodářsky a organizačně. 1612 byl jedním z inspektorů školy. 1618 byl poprvé zvolen primasem a funkci zastával až do 1623, kdy byl jako čelný zastánce utrakvismu a vlivný měšťanský politik násilně sesazen plnomocníky bělohorských vítězů. Odolával protireformačnímu nátlaku na přestup ke katolictví (provázenému uvězněním 1626 a 1627) za postupného ozebračování až do 19. 6. 1627, kdy byl vypovězen ze země a den nato odešel do exilu. Žil zpočátku v Žitavě, 1628–32 v Sabnici (Sebnitz) u Budyšína, pak v Perně až do švédského dobývání města 1639. Tam snad napsal i diplomatickou obhajobu svého náboženského stanoviska a neochoty podřídit se tamní církevní organizaci. V létě 1639 se vrátil do Ml. Boleslavi, kde ho zatím švagři připravili o zbytek majetku. Začátkem 1640 byl nakrátko znovu uvězněn a žil pak i dál v nepříznivých poměrech za dlouhých majetkových sporů s příbuznými a s městskou radou. Asi 1640 přestoupil ke katolictví. Později působil jako prokurátor u soudních příj, 1651 je doložen jako jeden ze správců literátského kúru.

Z potřeb K. funkce městského písaře vplynul jeho překlad latinské právní příručky novoměstského primase V. Ophthalmia z Oskořina (Proces práva městského po slavném Království českém těchto časů se užívající, rukopis z 1607). V rozsáhlé rukopisné *Kronice mladoboleslavské* sledoval K. osudy svého města a život v něm od založení až do 1653 se zvláštním zřetelem k obecnému stavu království v politicky vyhraněných letech 1608–11, k stavovskému povstání a k širším domácím i zahraničním dějům třicetileté války. Dílo vynikající pramenné hodnoty vzniklo v definitivní podobě asi až po autorově konverzi ke katolicismu, která jeho základní měšťansko-reformační názorové východisko

poznámenala vnějškovými projevy katolické pravověrnosti, kontrastujícími s vylíčením vlastních osudů vyhnance a se sympatií k Jednotě bratrské. Do suché věcnosti faktických sdělení proniká autorovo stanovisko a hodnocení, nezřídka formou ironie a sarkasmu. Dílo bylo pro svou historiografickou hodnotu předmětem živého zájmu a bylo v 18. stol. rukopisně latinsky zpracováno J. F. Hammerschmidtem.

EDICE: Omluva jednoho Čecha starého při confessii české stáležo, řádům církevním německým obcovati nechtícího, sepsaná in exilio 1632 (ed. J. Volf jako dílo P. Stránského), *Věstník KČSN* 1910; O povstání českém léta 1618–1620 (1914, výňatek z *Kroniky mladoboleslavské*, ed. F. Bareš); *Kronika mladoboleslavská* od M. Jiřího Bydžovského sepsaná (1935, ed. Z. Kamper). ■

LITERATURA: V. V. Tomek: Paměti o školách českých z rektorských let M. Martina Bacháčka, *ČČM* 1845; K. Tieftrunk: J. B., Boleslavan 1, 1860/61; F. Dvorský in *Paměti o školách českých* (1886); J. Peřka: M. Jiřík K. B., *Památky archeologické* 14, 1887–89; A. Rezek: *Osudy exulantů v Perně r. 1639*, *ČČM* 1891; F. Bareš: *Zprávy životopisné, Památky archeolog. a místopis.* 19, 1900/01, s. 353; H. Jireček in *Právnícký život v Čechách a na Moravě* (1903); F. Bareš in *Paměti města Ml. Boleslavě 2* (1920); J. Volf: *Z dějin českých exulantů v saském Perně, Naše zahraničí 1923 + Čeští exulanti v matrikách perenských, Sb. Jednoty potomků pobělohorských exulantů poutníků 4*, 1933; K. Krofta in *Nesmrtelný národ* (1940); F. M. Bartoš: *Boleslavský primátor, in Bojovníci a mučedníci* (1946).

jk

Ladislav Khás

* 29. 6. 1905 *Stříbrné Hory*

(Nalžovské H.) u Sušice

† 21. 2. 1976 *Praha*

Povídkař a novinář spjatý svou žurnalistickou činností zejména s Lidovými novinami, později průkopník vědecké publicistiky a organizátor vydávání vědeckého tisku ČSAV.

Podepisoval se též Lada Khás. – Pocházel z rodiny hostinského. Navštěvoval obecnou školu v Myslivě a v Nepomuku; z arcibiskupského gymnázia v Praze přestoupil v kvintě na klasické gymnázium v Plzni (mat. 1925). Studii práv na UK zanechal po první státní zkoušce a věnoval se žurnalistice. Základům novinářského řemesla se vyučil v plzeňském Českém deníku; po

krátkém působení v královéhradecké Osvětě lidu (1928) se do Českého deníku vrátil a stal se ve svých 24 letech jeho šéfredaktorem. Žeň z těchto let vydal ve výběru knižně (*Plzeňské fejtony*, básnická sbírka *Torzo*, epigramy v Albu sólistů a stálých hostů Městského divadla v Plzni). Od sezóny 1930/31 začala v Plzni též jeho víc než dvacetiletá spolupráce s divadélkem Spejbla a Hurvínka J. Skupy. Už za plzeňského působení byl dopisovatelem Nár. listů a Lid. novin. Do Prahy přešel 1938; nejdříve do redakce Venkova a 1939 na popud E. Basse do redakce Lid. novin. Zde byl pověřen funkcí parlamentního zpravodaje a řídil i pondělní humoristické sloupky *Pražský film*; za války (pracoval v odboji a byl za Pražského povstání členem tiskového odboru České národní rady) převzal po K. Poláčkovi rubriku soudniček a posléze se věnoval divadelnímu, filmovému a rozhlasovému referátu. Po celá léta v Lid. novinách publikoval i fejetony, causerie, sloupky, humorné povídky i články politické a spoluvytvářel tak nejen zpravodajský, ale i beletristický profil listu. 1945 odešel do Práva lidu (zastával opět funkci parlamentního zpravodaje), 1948 se vrátil do obnovených Lid. novin, kde prosazoval vědeckou publicistiku nejen vlastní činností (zasloužil se zejm. o popularizaci archeologie), nýbrž i výchovou nové generace vědeckých publicistů (M. Smetana, M. Rektorsová, B. Bílek). Po zrušení Lid. novin působil krátce (1952) ve Světě práce, ještě t. r. byl povolán do ČSAV, aby zorganizoval a řídil její tiskové oddělení; redigoval *Věstník ČSAV*, *Bulletin ČSAV*, edici původních vědeckých prací *Rozpravy ČSAV*, byl iniciátorem knižnice *Nové obzory vědy a časopisu Dějiny a současnost*. Vědecké poznatky a osobnosti popularizoval nejen v akademickém tisku (*Nový Orient*, *Lidé a země*, *Živa* aj.), ale stovkami zpráv, článků, reportáží a rozhovorů i v kulturních časopisech a denním tisku a také prostřednictvím rozhlasu, filmu a televize. Do důchodu odešel 1965, po hřben byl na vinohradském hřbitově.

K. knihy obsahují jen malou část jeho rozsáhlé literární činnosti, v níž se projevil jako mistr malých žánrů. Soubory *Plzeňské fejtony*, *Sebranka a Druhá sebranka* jsou uměleckou projekcí jeho bystrého pozorovatelského talentu, s nímž vyhmátl bohatou galerii lidských typů; pro jejich slabosti projevoval především shovívavé pochopení, jindy je však též ironicky glosoval. Spíše než v jejich společenské charakte-

ristice (jako např. K. Poláček) nazíral své figurky v jejich konkrétních životních vazbách nebo vlastnostech obecně lidských. Jazyková a stylistická vynalézavost, patrná v celé struktuře vtipně budovaného textu, vrcholí v pointě, založené zpravidla na lidovém rčení nebo filozofické sentenci. K. vtip a esprit se uplatnily dále v epigramech v Albu sólistů a stálých hostů Městského divadla v Plzni, v souboru válečných anekdot doprovázených autorovým komentářem *Nové pověsti české* a ve scénkách pro Divadlo Spejbla a Hurvínka. Spolupracoval scénaristicky i s filmem (celovečerní *Z růže kvíték* – 1945, krátké dokumentární filmy *Československá akademie věd*, *Znojemská rotunda*, *Staletá kráska*, *Betlémská kaple*, *Co není psáno*), byl členem poradního sboru krátkého filmu, spolupracoval s rozhlasem (*Pod svícem je světlo*, *Zloděj tónů*, *Happyend s kouzly* aj.) i s televizí (scénář filmu *Zlatý kůň* spojený s televizní besedou s objeviteli koněpruských jeskyní). K. studie s odbornou tematikou (většinou cizojazyčně) sledovaly propagační cíle (*Československá věda ve službách lidu*, *Jaroslav Heyrovský* aj.). Literárně zpracoval vzpomínky své manželky, automobilové závodnice E. Junkové. Jako vykonavatel literární pozůstalosti svého přítele E. Basse v ní uspořádal archiv pragensí a vytrídil soubor kabaretní a cirkusové literatury; podílel se i na vydávání Bassova díla.

ŠIFRY: kh, Ks, ks, LK. ■ PŘÍSPĚVKY in: Album sólistů a stálých hostů Městského divadla v Plzni 1933–1934 (1934, ed. J. Dohnal; epigramy); *Bulletin ČSAV* (od 1955); *Českosl. novinář* (od 1956); *Čes. dělník* (od 1940); *Čes. deník* (Plzeň, od 1925); *Dějiny a současnost* (od 1959); sb. *Deset let lidové demokratického Československa* (1955); *Dvacáté století* (ročenka, 1959, 1962); *Groš* (1938); *Kultura* (od 1957); *Květy* (od 1956); *Lidé a země* (od 1961); *Lid. demokracie* (od 1953); *Lid. noviny* (od 1928); *Lit. noviny* (od 1953); *Mladá revue* (Plzeň, 1926); *Nár. listy*; *Nový Orient* (od 1963); *Nový život* (od 1957); *Obrana lidu* (od 1955); *Osvěta lidu* (Hradec Král., 1928); *Práce* (od 1954); *Praha–Moskva* (od 1958); *Právo lidu* (od 1946); *Přítomnost* (od 1939); *Rudé právo* (od 1954); *Slovanský přehled* (od 1954); *Svět práce* (od 1946); *Svět v obrazech* (od 1953); *Svobodné noviny* (od 1948); *Svobodné slovo* (od 1954); *Technické noviny* (od 1954); *Večerní Praha* (od 1955); *Věda a život* (od 1954); *Venkov* (od 1937); *Vesmír* (od 1953); *Věstník ČSAV* (od 1953); *Živa* (od 1963). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Torzo* (BB 1931); *Plzeňské fejtony* (1936); *Sebranka* (FF 1944); *Nové pověsti české* (sbírka válečných anekdot, 1946); *Druhá sebranka* (FF 1970, ed. Z. Jirotko, obs. i výbor z kn. *Sebranka*). – *Ostatní*

práce: La science tchécoslovaque au service du peuple (Praha 1955, i v jiných svět. jazycích); Jaroslav Heyrovský (životopis, anglicky, Praha 1968). – *Literární spolupráce:* E. Junková: Má vzpomínka je bugatti (1972). ■ **SCÉNICKY.** *Loutkové hry:* Pod jižní oblohou (1931, s J. Entnerem); Loutkové grotesky (1945); Haló, haló, přepínáme (1946); Spejblovo čestné prohlášení (1949); Spejbl, člověk důvěřivý (1952); Kufri; Užovky. ■ **REDIGOVAL časopisy:** Mladá revue (Plzeň, 1926, 1 číslo), Český deník (Plzeň, 1929–38), Věstník ČSAV (1953–65), Bulletin ČSAV (1955–61); *knižníci:* Rozpravy ČSAV (1953–58, 1959–62 s J. Hainem). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** E. Bass: Čtení o roce osmačtyřicátém (1948, obnovení původního textu ve vyd. 1940 zcenzurovaného) + Prašivá ulice (výbor z próz, i z pozůstatosti, 1949). ■

LITERATURA: B. Polan in L. K.: Torzo (1931); amp (A. M. Piša); ref. Torzo, PL 16. 4. 1932; K. Čihař in L. K.: Plzeňské fejtony (1936); kp. (K. Polák); ref. Sebranka, Nár. práce 29. 4. 1944; ● ref. Spejblovo čestné prohlášení: eas (E. A. Saudek), LidN 10. 2. 1949; věk (K. Vaněk), RP 10. 2. 1949; Hk, Loutková scéna 5, 1948/49, s. 93 ●; J. Turek in L. K.: Druhá sebranka (1970); ● ref. Druhá sebranka: -kf- (Z. Kufnerová), RP 13. 10. 1970; (alner), Matičné čítanie 1970, č. 21 ●; ● nekrology: P. Grym, Čs. loutkář 1976, s. 103; sm (M. Smetana), Tvorba 1976, č. 10; (ft) (J. Turek), Práce 6. 3. 1976 ●; J. Turek: O dvou psacích stolech (též o E. Bassovi), Práce 7. 2. 1981.

vv

František Khol

* 4. 11. 1877 *Praha*

† 3. 1. 1930 *Praha*

Prozaik, libretista a překladatel z okruhu Lumíru, zvláště pak pěstitel novoklasicistní novely, literární a divadelní referent, autor odborných i popularizačních článků přírodovědných a kulturně historických.

Narodil se v rodině obchodníka, která se 1878 přestěhovala do Pardubic. V dětství utrpěl úraz s trvalými následky. Vystudoval reálku v Pardubicích (mat. 1896) a na pražské technice chemii (inženýr 1900); 1901–02 studoval na filoz. fakultě UK obor geologie jako mimořádný posluchač. 1900–01 pracoval jako chemik v pardubickém cukrovaru, pak působil v Praze: do 1904 na technice jako asistent stolice geologie a mineralogie u prof. A. Slavíka, do 1918 jako bibliotekář v knihovně Nár. muzea, od sezóny 1915/16 jako literární tajemník, od další sezóny jako dramaturg činohry ND (po Kvapilově od-

chodu řídil 1919–20 činohru sám, od Hilarova příchodu 1. 1. 1921 vykonával svou funkci v podstatě formálně); 1925 odešel na trvalý odpočinek. Po válce založil se svou ženou (sňatek 1921) divadelní agenturu Centrum, která měla hlavní zásluhu na pronikání nové české dramatiky (zejména bratří Čapků, F. Langra, F. Šrámka) do ciziny a která rovněž zprostředkovávala uvádění her cizích moderních dramatiků u nás. Náležel ke skupině Lumíru, byl činný v mnoha literárních spolcích (Umělecká beseda, Spolek českých bibliofilů, Penklub, jehož byl od 1925 prvním jednatelem, aj.). Od 1900 často cestoval po Německu, Francii a zejména Itálii, jejíž renesanční kulturou a literaturou se dal bezprostředně ovlivnit ve vlastní beletrii. Od 1925 žil střídavě v Praze a Podhrázi u Ouběnic na Voticku, zde od 1928 ve vlastní vile. Zemřel po těžké srdeční chorobě, pohřben byl v Praze na Olšanských hřbitovech.

Rejstřík K. literární práce byl široký. Její velký díl byl věnován divadlu; K. psal operní libreta pro K. Moora a pokoušel se i o původní hry, jeho referentská a překladatelská činnost souvisela s povoláním dramaturga. Další složkou své práce zůstával věren původnímu oboru: publikoval odborné i popularizační články z geologie, mineralogie, historie přírodních věd a ochrany přírody. Intenzivní byl jeho zájem o italskou kulturní historii 16.–18. století; na tomto poli vynikl jako první český casanovista. Sama umělecká próza (konkrétně novoklasicistní novela) tvořila v rámci K. literární aktivity jen úzkou, zato však nejvýraznější část, aniž přitom byla od ostatních jejích složek izolována: s K. dramatickými snahami ji spojovalo úsilí o účelnou kompoziční konstrukci, s monografickými pracemi (Haenke, Casanova) zájem o lidský osud koncipovaný svým nositelem jako dobrodružství, s italistickými studii okouzlení renesancí. Příznačnými rysy K. novely, ovlivněné bezprostředněji Boccacciem než dobovou novoklasicistickou teorií P. Ernsta, jsou osamostatnění vypravěče a vypravěčské vedení děje, napínavý, až dobrodružný příběh, stavebná účelnost a vyváženost, tematika lidských vášní (zejména milostné), zpracovaná bez psychologizování. Vedle vypjatého formového úsilí souvisel K. s literárním kontextem nejúže postavami svých „iluzionistů“, dosahujících vyrovnání se světem jen za cenu krutých osobních ztrát.

ŠIFRY: K. H., Kh- ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach spolku akademiků pardubických (1909); Besedy Času (1902–04); Cesta (1921, 1925); ČČM (1909–10); Čes. demokracie; Den (od 1907); Hlas národa (1901); Květy (1908–10); Lid. noviny (od 1921); Lumír (1903–26); Mor. listy (od 1913); Moravskoslez. revue (1908); Nár. obzor (1908–11); Nůše pohádek 1 (1918); Osvěta lidu (Pardubice, od 1900); Pokroková revue (1911–13); Pražská lidová revue (1907–09); Rozpravy Aventina (1927); Samostatnost (1908–12); Smetana (od 1906); Stopa (1910–11); Topičův sborník (od 1914); Tribuna (1920); Venkov; Zlatá Praha (1904–19); Živa (od 1911). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Vij (libreto podle N. V. Gogola, 1903, hudba K. Moor); Zlatý věk (slavnostní scéna k plesu posluchačů Umprum, b. d., 1904, i prem., hudba K. Moor); Hjoerdis (libreto podle H. Ibsena, 1905, i prem., hudba K. Moor); Iluzionisté (PP 1911); Rozmary lásky (PP 1915); Zrcadlo v baru (PP 1916). – *Překlad*: E. Scribe, E. Legouvé: Adriena Lecouvreurůvá (1918). – *Ostatní práce*: In memoriam prof. dr. Alfréd Slavík (1907); Benátčana Jakuba Casanovy život a dílo (1911); Tadeáš Haenke, jeho život, dílo a listy ze zámořských krajín (1911); Město minulosti (1916). ■ SCĚNICKY. *Překlad*: F. Wedekind: Nápoj lásky (1920). ■ REDIGOVAL časopisy: Samostatnost (přil. pro kritiku a vědu Kulturní snahy 1911–12); Pokroková revue (1912–13); Zlatá Praha (říjen, listopad 1915, s J. Kvapilem; neuveden v tiráži, protože redigoval za uvězněného redaktora V. Červinku); *knižnici*: Knihovna dobrých her (od 1924). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: G. Casanova: Correspondance avec J. F. Opiz 1, 2 (Lipsko 1913, s O. Pickem). ■

LITERATURA: an.: ref. Vij, Přehled 1, 1902/03, s. 570; ● ref. Hjoerdis: Z. Nejedlý, Osvěta 1905, s. 1115; -lh-, Přehled 4, 1905/06, s. 116 ●; ● ref. Iluzionisté: A. Novák, NL 30. 4. 1911; A. M. (Macek), PL 20. 8. 1911; B. B-ová (Benešová), Novina 4, 1910/11, s. 443; A. Procházka, MR 1910/11, sv. 23, s. 480; K. Sezima, Lumír 39, 1910/11, s. 447 ●; A. Novák: ref. Tadeáš Haenke..., Přehled 10, 1911/12, s. 546; ● ref. Benátčana Jakuba Casanovy život a dílo: Mil. H. (Hýsek), LidN 24. 9. 1911; K. (F. V. Krejčí), PL 8. 10. 1911; Ant. Veselý, Čes. revue 1911/12, s. 62 ●; ● ref. edice G. Casanova: Correspondance...: H. Jelínek, Lumír 42, 1913/14, s. 137; F. Novotný, ČČM 1914, s. 345 ●; ● ref. Rozmary lásky: K. (F. V. Krejčí), PL 21. 2. 1915; Ant. Veselý, Čes. revue 1914/15, s. 507 ●; Kaz.: ref. Město minulosti, Zvon 16, 1916/17, s. 546; ● ref. Zrcadlo v baru: K. (F. V. Krejčí), PL 31. 12. 1916; A. Novák, Lumír 45, 1916/17, s. 140; G. Palas, Topičův sborník 4, 1916/17, s. 233; -t., Akademie 21, 1916/17, s. 139 ●; ● k padesátinám: G. (F. Götz), NO 4. 11. 1927; K. Čapek, Prager Presse 4. 11. 1927 → O umění a kultuře 3 (1986); an., LitN 1927, č. 14; H. Jelínek, Lumír 54, 1927/28, s. 382; AMP (A. M. Piša), Lit. svět 1, 1927/28, č. 3 ●; ● nekrology: A. N. (Novák), LidN 3. 1. 1930; K. Čapek, LidN 4. 1. 1930 → O umění a kultuře 3 (1986); AMP (A.

M. Piša), PL 4. 1. 1930; Ot. F. (Fischer), PL 5. 1. 1930; E. Konrád, RA 5, 1929/30, s. 183; Mk., Lit. rozhledy 14, 1929/30, s. 177; O. Pick, Panoráma 8, 1930/31, s. 8; K. Titz, Naše věda 1931, s. 139 ●; J. V. Sedlák: Vzpomínka na F. K., RA 7, 1931/32, s. 155; kd (E. Konrád): Deset let od smrti, LidN 3. 1. 1940; J. Petráň: Čapkovský motiv z Podhrázi, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 28 (1987).

jo

Dominik František Kinský viz Dominik František Kynský

František Matouš Klácel

* 7. 4. 1808 Česká Třebová
† 17. 3. 1882 Belle Plaine (Iowa, USA)

Filozof vycházející z Hegla, sociálně utopistický myslitel, autor encyklopedických a vzdělávacích příruček, básník a překladatel.

Psal se též Matouš František K. (Matouš je klášterní jm.), v emigraci užíval jm. Ladimír K. – Byl synem ševce. V rodišti navštěvoval triviální školu, v Litomyšli od 1817 vzorovou školu hlavní, 1819–25 gymnázium a 1825–27 tzv. filozofii, kde na něho měl krátký, ale určující vliv profesor filozofie B. Buzek (1788–1839). 1827 odešel do augustiniánského kláštera v Brně, 1829–32 absolvoval brněnský teologický ústav, 1833 byl vysvěcen na kněze a po složení tří rigoróz na olomoucké univerzitě jmenován 1835 profesorem filozofie na brněnském filozofickém učilišti. Mezi studenty si vybudoval značnou autoritu, kterou posílila i jeho účast na českém kulturním dění a prestiž básnická. Jako filozof navázal na G. W. F. Hegela a usiloval samostatně rozvíjet jeho podněty jak v estetice, tak směrem k obecné teorii věd i k aktuální problematice vlasteneckého hnutí (mj. stať *Kosmopolitismus a vlastenectví s obzvláštním ohledem na Moravu*, která byla pokusem o programově protišovinistickou koncepci nár. hnutí jako předstupně k všelidskosti a humanitě). Po filozofickém debutu *Erklärungen der wichtigsten philosophischen Ausdrücke* a studii *Mostek*, v níž nastínil hlavní zásady etického učení B. Buzka, zveřejnil knižně *Počátky vědecké*

mluvnictví českého, první český soustavný pokus o filozofii řeči. Rozsáhlá práce *Philosophie der Vernünftig-Guten dargestellt zur Nachhülfe für wissenschaftlich sich bildende Jugend* nebyla 1844 povolena cenzurou (K. ji později přepracoval česky s tit. *Dobrověda*) a K. byl pro své filozofické názory a pro podezření z panslavismu z profesury odvolán. Po krátkém pobytu v Praze, kde se sblížil s vlasteneckými kruhy, a po návštěvě Drážďan a Lipska (seznámení s lužickosrbským spisovatelem a pozdějším svým vydavatelem J. P. Jordanem) byl pozván mecenášem A. Veithem do Liběchova, aby pořádal zámeckou knihovnu; v intelektuálním prostředí liběchovské společnosti literárně pracoval a ve volných chvílích se podílel se sochařem V. Levým na úpravě jeskyně v blízkém okolí (tzv. Klácelka). Na zákrok církevních úřadů byl v květnu 1845 donucen k návratu do Brna. Od 1846 se zde pokoušel založit časopis; list s tit. Týdeník, pod nominálním redaktorstvím J. Ohérala, ale se značným K. podílem, začal vycházet v lednu 1848. V dubnu 1848 se musel K. pod tlakem německého prostředí uchýlit do Prahy, kde se pak podílel na činnosti Nár. výboru. Po porážce pražského povstání odešel do Čes. Třebové a v září do Brna, aby se opět ujal redakční práce v Týdeníku. Od listopadu 1848 vydával z pověření zemských stavů Moravské noviny. Zde 1849 publikoval mj. *Listy politické*, jejichž tematicky ucelený soubor, adresovaný Ludmile, tj. B. Němcové, vyšel vzápětí knižně s tit. *Listy přítele k přítelkyni o původu socialismu a komunismu* (práce se materiálově opírala o něm. studii L. von Steina); 1850 pokračoval v Mor. novinách novým cyklem listů B. Němcové s tit. *Světovzor*, tentokrát o obecných otázkách přírody. Důležitou zpravodajskou složkou Mor. novin jsou K. informace o založení a činnosti moravského spolku matičního typu Národní jednota sv. Cyrila a Metuda, jejímž členem (nejprve starosta, později vedl přírodovědný odbor) byl od října 1849 do nuceného odchodu 1851. 1851 skončil nezdarem K. pokus o utvoření tzv. Českomoravského bratrstva (B. Němcová s manželem, J. Helcelet, I. J. Hanuš s manželkou aj.) a jeho konfliktní vyústění narušilo i přátelství s B. Němcovou. Po změně Mor. novin v Moravský národní list (od 1852) působil zde K. jako redaktor do konce 1852 a jako přispěvatel také později, i po 1861, kdy list (od 1858 opět s tit. Mor. noviny) zaujal jednoznačně centralistické zaměření. K. se po-

stupně odcizoval vlastenecké společnosti, publikoval řídčeji a věnoval se jednak přírodopysku (od 1849 byl členem společnosti Mährisch-Schlesische Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde a měl v péči pokusnou klášterní zahradu), jednak soukromému vyučování (pro své žáčky vydal německy svévolně upraveným pravopisem *Enkyklopaedische erinerungen...*, chystané vydání estetiky v dopisech *Průklest ku ladovědě* už nebylo realizováno). Neshody s novým představeným kláštera J. G. Mendelem a komplikované a kompromitující intimní vztahy se K. staly podnětem k dávno zvažované emigraci. V létě 1869 odjel do USA, aby převzal na vybidnutí J. Bárty Letovského v Racine a posléze v Iowa City vydávání čas. Slovan americký (redigoval ho do února 1872). Připojil se k volnomyšlenkářskému hnutí a pro nově utvořenou Jednotu svobodomyšlných založil 1872 v Iowa City Hlas Jednoty svobodomyšlných. Po roztržce s vydavatelem přešel i s listem do Chicaga, kde krátkodobě vydával také čas. Svojan. Střídal místa svých pobytů: Cooperstown u Manitowoc, nynější Krokotown (podle K. utvořeného názvu) u Kossuthtownu, Milwaukee ve Wisconsinu. Překládal a popularizoval práce R. G. Ingersolla a K. Gravesa a tiskl řadu populárních příruček polemizujících s církevními dogmaty a propagujících K. utopické vize a životní zásady. Jeho činnost rozcházející se s všední skutečností amerického života nacházela malý ohlas, takže se dostával do rostoucích finančních potíží (1879 v USA mezi čes. přistěhovalci a též v Čechách dobročinné akce na K. podporu). Před smrtí napsal závět shrnující základní teze svého učení. Byl pohřben v Belle Plaine, pomník mu byl postaven i na českém hřbitově v Chicagu.

Filozofické východisko představuje svorník K. mnohotvárné životní tvorby. Propojuje se v něm jak podnět Hegelovy filozofie nahlížející lidské dějiny jako vývoj ducha, tak bezprostřední působení etické soustavy B. Buzka se samostatným promyšlením vztahu individua a celku, ať již sociálního či přírodního, které se odrazilo v teoretickém konceptu „vesměrnosti“. Tento filozofický postoj ústí nutně jednak v kritické přehodnocování závaznosti pravd, jejichž platnost je vázána časově i místně, a hledání pravd platných „pro všechny, vřdycky, všude“, jednak v důraz na svobodu jedince ve volbě vlastní cesty. V akcentu na svobodu individua se K. ta-

ké rozcházel s dobovými socialistickými a komunistickými teoriemi, jakkoliv byl první, kdo na ně u nás obrátil soustředěnou pozornost zvl. v *Listech přítele k přítelkyni...* K. tak vstupoval do sporu i s jednostranným obrozenským nacionalismem, zejména chápáním národního sebeuvědomění jako předstupně skutečného sjednocení národů, a dostával se do opozice vůči státu a konečně i vůči církvi. Tento K. myšlenkový vývoj i vnitřní krizi obráží zřetelně i literární tvorba. V *Lyrických básních* a *Básních* vychází K. z tradičního modelu vysoké obrozenské lyriky, orientující se na antické vzory (časomíra, žánr ódy, vzývání múz, využívání příznačných strofických útvarů, zvl. sapphické a alkajské strofy), ale její uzavřený a umělý okruh témat rozbíjí nastolováním otázek, které ho zajímaly jako filozofa (svoboda, Bůh a svět, proměnlivost a konstanty bytí) a často předznamenávaly jeho trvalé motivy (např. *Píseň Svojanova*). Svobodomyšlný patos K. veršů, přes autocenzurní, často až groteskně mechanické zásahy, byl současníky zřetelně pocítován a také z pohledu mladší literární generace zčásti vyvažoval tradiční formu a nejednou i křečovitý, chvatný literární výraz. V *Jahůdkách ze slovanských lesů* se již K. neživotné a ve své podstatě ještě klasicistní konvence vzdával, přikláněl se k sevřenějšímu, gnómičkému tvaru. Jeho verš se oprošťoval od dekorativnosti a výrazněji využíval prostředků didaxe a satiry. Tento posun dokresluje i K. zájem o satirické využití aktualizačních možností zvířecí alegorie, ať již v podobě středověkého zvířecího eposu či indické Pančatantry (adaptace *Bájky Bidpajovy* z něm. verze). K. zpracování *Feriny Lišáka* příznačně odmítá hexametru Goethova novověkého přebásnění, opírá se o verš s výraznými sylabickými názvuky odkazujícími k původní, „nekultivované“ středověké předloze a také slovesně i myšlenkově pevně zakotvuje v demytizujícím lidovém pohledu „zdola“ na zdánlivě neotřesitelné normy společenských institucí. – O filozofickou koncepci vesměrnosti se opírá i univerzalistická šíře K. zájmů, která ho staví po bok K. S. Amerlinga. Projevuje se v celožitovním úsilí po encyklopedickém pořádku sumy vědění. Oblíbeným K. literárním žánrem se stává slovník. K. je tvůrcem prvního českého slovníku cizích slov (*Slovník pro čtenáře novin*), vytváří četné slovníky terminologické a encyklopedie. Řada z nich byla publikována pouze v K. redigovaných novinách (např. mytologický lexikon

– *Slovník pověry*) nebo zůstala v rukopise (*Máme to také!, Výklad a překlad slov z cizích jazyků do češtiny zabloudilých*). – V americké emigraci se veškeré oblasti K. tvůrčí činnosti dostávaly do podřízenosti vůči chimérickému úsilí po organizaci ideálních utopických společností. Filozofie poklesá v jednoduchou dogmatiku Jednoty svobodomyšlných a věda v statický soubor racionálních argumentů proti církevní věrouce, univerzálnost je omezena na sektářsky uzavřený myšlenkový svět ideálně projektovaných bratrstev. Zcela se utilitarizuje i literatura, která se stává plně nástrojem spolkového vzdělávání. Ve vesměs časopisecky publikovaných K. textech jsou preferovány satirické prózy často proticírkevně zahrocené, dialogy rozvíjející formou rozprav poučených s nepoučenými základní zásady K. myšlení, krátké didaktické básně vycházející z tradice Jahůdek ze slovanských lesů (část veršů tohoto typu přinesl i *Věčný kalendář*) a konečně písně opírající se většinou o melodii obecně známé hymny (Marseillaisa, Kde domov můj? Ktož jsů boží bojovníci aj.) a modifikující původní text novým potřebám (např. *Slavme Purkyně našeho; Slavme Havla Borovského; Vesměrná* – všechny složené na melodii rakouské hymny). Úbytek tvůrčích sil v záplavě každodenní spolkové, novinářské a vzdělávací činnosti prozrazovaly i nové, méně zdařilé verze starších K. prací, zvl. nová, amerikanizovaná verze *Feriny Lišáka* a nová podoba *Listů přítele k přítelkyni...* s tit. *O pořádku v pospolitosti lidské*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: František Třebovský, F. Terebowich (dub.), J. P. Jordan (lipské knižní tisky z 1845), Julianus Felix Apostata... (v Rukopisu ladoměřském, Hlas Jednoty svobodomyšlných 1875), Paleček M. (tj. Mladší v tzv. Rukopisu Palečka M., Hlas Jednoty svobodomyšlných 1877), Tichovský (dub.); F. K., F...ovský, F. T., F. T...ovský (poslední šifra v Čes. včele, všechny uvedené šifry jen do 1869), K., Kl (obojí obecně), KlI (Riegrův slovník naučný), Lad. Kl., Lad. Kl., Ld. Kl., L. K., L. Kl. (vše v čechoamerickém tisku), α (Mor. nár. list). ■ PŘÍSPĚVKY in (tuzemská periodika a kalendáře): Časopis pro katol. duchovenstvo (1836); ČČM (1840–47; 1841 Rozvinutí vědectva, 1842 Kosmopolitismus a vlastenectví s obzvláštním ohledem na Moravu, 1843 O citu a o rozumu, i sep.); Čes. včela (1836–43); Koleda (Brno, 1854); Květy (1836–39); Mor. noviny, pokr. Mor. nár. list, pokr. Mor. noviny (Brno, od 1848; 1849 Listy politické); Nejnovější moravskoslez. domácí přítel (1854); Týdeník (Brno, 1848); Věvec ze zpěvů vlasteneckých 5 (1839); Zlaté klasy (1854); – (čechoamerická periodika a kalendáře): Americký besedník

Klácel

(1875); Amerikán. Prostonárodní kalendář (Chicago, 1880); Denice novověku (Cleveland); Hlas Jednoty svobodomyšlných (Iowa City, Chicago, Milwaukee, New York, 1872–81; 1876–78 nová verze Listů přítele k přítelkyni... s tit. O pořádku v pospolitosti lidské, 1880 nová verze Feriny Lišáka... a Slovník pověry); Hospodář americký (Milwaukee, 1880); Slovan americký (Iowa City, 1869–72); Svojan (Chicago, 1873); – posmrtně: Besedy Času (1908); Sborník prací fil. fak. Brno, B 19, 1972 (přednáška Darwin); Slovník naučný (red. Rieger, 1885–87). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Lyrické básně (1836); Básně (1837); Ferina Lišák z Kuliferdy a na Klukově (B Lipsko 1845, aktualizovaný překlad Goethova zpracování středověkého eposu jako an. slovanský rukopis, pod jm. vydavatele J. P. Jordana); Jahůdky ze slovanských lesů (BB Lipsko 1845, an., pod jm. vydavatele J. P. Jordana); Bájky Bidpajovy 1, 2 (1846, 1850, adaptace indické Pančatantry podle něm. verze F. Wolffa Calila und Dimna, pseud. František Třebovský); – příležitostné tisky: Vítání jejich c. k. Milostí Františka a Karoliny do Moravy (B 1833); Vítání jejich c. k. Milostí Ferdinanda I. a Marie Anny do Moravy 17. 8. 1836 (B 1836); Hlas úcty Pavlovi Josefovi Šafaříkovi (B 1838); Vysoce důstojnému... panu Cyrilovi Františkovi Nappovi... (B 1842); Píseň k Panně Marii na horách Česko-třebovských (1844); Starý sokol v zajetí (B Chicago b. d.). – *Překlady*: H. Beecher–Stowe: Strýc Tomáš (1854); K. Graves: Šesnácte ukřižovaných spasitelů neb Křesťanství 1200 let před Kristem (Milwaukee 1877) + Životopis Satana (Milwaukee 1877) + Bible Biblií aneb Dvacet sedm zjevení božích (Milwaukee 1880); R. G. Ingersoll: Bohové (Milwaukee 1878); W. Mac Donnell: Pustí na poušti (Milwaukee 1878); J. Meslier: Jádro ze závěti či poslední vůle (Milwaukee 1879, z angl. překl. Voltairovy edice od E. Carrolové); – posmrtně: K. L. Immermann: Tulipáněk (1910, ed. J. Kabelík). – *Ostatní práce*: Erklärungen der wichtigeren philosophischen Ausdrücke (1836); Mostek aneb Sestavení skromných myšlének o tom, na čem každému záležeti má (1842); Počátky vědecké mluvnictví českého (1843); Dobrověda (1847); Slovník pro čtenáře novin, v němž se vysvětlují slova cizího původu (1849); Listy přítele k přítelkyni o původu socialismu a komunismu (1849, an.); Enkyclopaedische erinerungen an fortraege aus logik, ethik, aesthetik, literaturgeschichte, stylistik, pflanzenymbolik (1868, an.); Věčný kalendář čili Kniha svojanovská (Milwaukee 1877); Sepher Toldoth Jeschu, kniha o tom, jak a kdy se byl narodil Ježíš (adaptace, Milwaukee 1879); Svata legenda aneb Životopisy svatých (Milwaukee 1879); Historie Spojených států severoamerických (Milwaukee 1879–80); Vesměrnost (Chicago 1882); – posmrtně: Manželka a matka (Milwaukee 1883, adaptace něm. předlohy); Svoboda a nemýlenství (Chicago 1887). – *Výbory*: in J. Kabelík: F. M. K. (1908); Nejdůležitější památky L. K. z jeho spisů v Americe (Chicago 1908); Výbor z díla (1964, ed. D. Jeřábek); in Z. Dvořáková: F. M. K. (1976). ■ KO-

RESPONDENCE: an. (F. A. Urbánek): Dopis prof. K. z Ameriky knihkupci F. A. Urbánkovi (z 1881); Urbánkův věstník bibliografický 1881, s. 220; an.: Dva z nejposlednějších dopisů Klácelových (V. Šnajdrovi a Č. Černému z 1882); Denice novověku 16. 4. 1908; H. Traub: Z cesty pražské deputace do Inšpruka r. 1848 (V. Štulcovi z 1848), ČČM 1918; P. Vychočil: Z korespondence družiny Sušilovy (A. V. Šemberovi z 1840–68, J. Bílému z 1848, M. Mikšíčkovi a rodině z 1869–76), Hlídka 36, 1919/20; Z. Záhoř: Z korespondence F. M. K. (F. Palackému z 1844, aj.), LidN 22, a. 25. 1., 5. a 15. 2., 8. a 30. 3. 1921; M. Novotný: Život B. Němcové 2, 3 (A. V. Šemberovi z 1850–52, V. Hankovi z 1851, D. Němcové z 1851, V. B. Nebeskému z 1852, V. Vrbíkové z 1850–52; 1951, 1953); V. V. Škorpil: Jak se dostal filozof a básník M. K.... (A. V. Šemberovi z 1869), Zvon 24, 1923/24; m. n. (M. Novotný): Z dopisů F. M. K. (A. V. Šemberovi z 1850, J. E. Purkyňovi b. d., úryvek), LidN 17. 3. 1932 (odpol. vyd.); A. Neumann: Z K. dopisů (T. Bratrankovi z 1842–45 a 1852–54, J. E. Rambouskovi z 1848), Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1937; F. M. K.: Výbor z díla (A. V. Šemberovi z 1844–51, I. J. Hanušovi z 1848, V. Hankovi z 1850, V. Vrbíkové z 1852, M. Mikšíčkovi z 1869–81, M. Mikšíčková z 1877–79; 1964, ed. D. Jeřábek); Z. Dvořáková: F. M. K. (Mikšíčkovým z 1869; 1976); J. Růžička: F. M. K. a jeho rodný kraj (A. V. Šemberovi z 1840–52; 1978); J. Skutil: Šmidkovy „Výjimky z listův K. k Aloisu Šemberovi“ (z 1840–68), LA PNP 17–18 (1988). ■ REDIGOVANÉ noviny: Moravské noviny (1848–51, do 21. 11. 1849 s A. V. Šemberou), pokr. Moravský národní list (1852); – v USA: Hlas Jednoty svobodomyšlných (1872–81), Hospodář americký (1880, do 15. č. s T. Juránkem), Slovan americký (1869–72), Svojan (1873). ■

BIBLIOGRAFIE: an. (F. A. Urbánek): Co K. sepsal nebo přeložil, Urbánkův věstník bibliografický 1883, s. 304; Z. Dvořáková in F. M. K. (1976, výběr lit. o K.); J. Růžička in F. M. K. a jeho rodný kraj (1978, výběr lit. o K.). ■ LITERATURA: J. Kabelík: F. M. K. (1908); J. J. Král: L. K. (Chicago 1908); V. Šnajdr: L. K. (Cleveland 1908); Z. Dvořáková: F. M. K. (1976); J. Růžička: F. M. K. a jeho rodný kraj (1978). ■ ● ref. Lyrické básně: V. Zahradník, Časopis pro katol. duchovenstvo 1836; J. K. Chmelenský, ČČM 1836; S. Tomiček, Čes. věla 1836; V. S. Štulc, Květy 1836, příl.; J. K. Tyl, Květy 1836, příl. → O umění (1954) ●● ref. Básně: F. Wanitschek, Morgenblatt 1837, č. 102; J. Malý, ČČM 1837, s. 486 (k tomu polemika: K. Kuzmány, Hronka 1837; Citelé K.: Něco o K., Květy 1837, příl.) ●● ref. Počátky vědecké mluvnictví českého: K. (asi J. P. Koubek), Květy 1844, s. 64, 68; J. Malý, ČČM 1844, s. 284; S-k (K. Šmídek), ČČM 1844, s. 458; J. Kalina, Ost and West 1844, s. 143; J. Pelikán, Přítel mládeže 1846, s. 108; A. Š. (A. V. Šembera), Moravia 1844, č. 11; E. Krátký, Oesterreichische Blätter 1844, č. 48 ●; an.: ref. Jahůdky ze slovanských lesů, Ferina Lišák, Bájky

Bidpajovy, Jahrbücher für Slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft 1845 a 1847; ● ref. Bájky Bidpajovy: H. B. (K. Havlíček), Čes. včela 1846 → O literatuře (1955); an. (K. V. Zap), Poutník 1846 ●; Fr. D. (Doucha): ref. Slovník pro čtenáře novin, ČČM 1850; V. Brandl: Příspěvky k životopisu M. F. K., ČMM 1881; J. Neruda: Ladimír K., Humoristické listy 1882 → Podobizny 2 (1952); V. Brandl: Vzpomínky, Obzor 1881–82 → Vzpomínky (1882) a Obzor 1886–88; ● nekrology: F. Čenský, Osvěta 1882, s. 469; an., NL 19. 3. 1882; F. Chalupa, Ruch 1882; an., Světozor 1882, s. 156 a 250; an., Denice novověku (Cleveland) 1882 ●; J. V. Hrubý: L. K. v Americe + L. K. a jeho učení, Nár. noviny (USA) 1884, č. 12 a 14; S. Souček: K. „filozofie řeči české“ a spor jí vznícený, LF 1905; J. Kabelík in F. K. M.: Ferina Lišák (1906) + Literární pozůstalost M. F. K., ČMM 1907; Mil. H. (Hýsek): Památka stého výročí narození F. M. K., MSIR 4, 1907/08, s. 278; J. Borecký: Vzpomínka na profesora L. K., Denice novověku (Cleveland) 5. 3. 1908; Denice novověku 9. a 16. 4. 1908 (K. čísla); J. Kabelík: Ke stým narozeninám F. M. K., Čas 1908; J. Vlček: Památce K., Den 1908 → Kapitoly z dějin české literatury (1952); R. Dvořák: F. M. K. a založení Moravských novin r. 1848, ČMM 1908; J. Krejčí: Goethes Reineke Fuchs in čechischer Bearbeitung, Prager Deutsche Studien 1908; T. Čapek: Svobodomyslnost a L. K., in Padesát let českého tisku v Americe (New York, 1911); M. Balcárek: Učitelské posláni K., Pedagogické rozhledy 29, 1915/16; S. Souček: Husita ze starobrněnského kláštera, LidN 17. a 23. 7. 1919 + První verše naše s náměty sociálními, LidN 7. 1. 1920 + K dějinám naší politické poezie, sb. Z dějin české literatury (1920); L. Neuman: Sto let české filozofie v ČČM, ČČM 1926; F. Fajfr: Měl Hegel vliv na českou literaturu?, Čes. mysl 1932; ne (A. Novák): Jubileum F. M. K., LidN 17. 3. 1932; hjk: Kampilík o A. V. Šemberovi a M. K., LidN 6. 10. 1936 (překlad policejního protokolu); M. Novotný: Z počátků českého socialismu + K. Českomoravské bratrstvo, Tvorba 1946, č. 44 a 46; L. Svoboda: K. a Helcelet, sb. Přátelský kruh B. Němcové (1946); V. Černý: O naší národní socialistické tradici a co s ní souvisí, KM 1946 (zvl. o K. Listech přítele k přítelkyni); J. Páta: Nové příspěvky k dějinám slovenské literární spolupráce v 19. stol., Slavia 1947 (dopisy J. P. Jordana F. M. K.); L. Svoboda in F. M. K.: Listy přítele k přítelkyni o původu socialismu a komunismu (1948); K. Krejčí: F. M. K. a petraševci, LF 1948 + Český slovník revolučního myšlení, LitN 1948, č. 5–6; M. Trapl: Pedagog K., sb. Tyl–Němcová–K. Výchovný význam jejich díla (1955, ed. E. Koukal) + K. naučný slovník z r. 1868, SVŠP Olomouc, Historie 2, 1955; A. Gregor: F. M. K. 1808–1882, Věda a život 1958, č. 10; J. Růžička: F. M. K., Vlastivědný sb. Pardubický kraj (1959); J. Skalička: Záhadný „chaldejský“ nápis v K. Ferinovi Lišákovi, ČLit 1960; M. Trapl: K. korespondence jako historický pramen,

Sborník prací jazykovědných a literárněvědných AUP Olomouc, Philologica 1, 1960; J. Bartušek: Dva příspěvky o myšlení F. M. K., SPFF Brno, ř. lit. věd. 7, 1960; M. Trapl: K. Politické listy z r. 1849, Sborník prací historických 3, 1962; V. Mastný: Americká léta F. K., Čes. svět 1962; M. Trapl: O ztracené korespondenci B. Němcové s F. M. K., sb. Krkonoše-Podkrkonoší (1964); D. Jeřábek: F. M. K. a obrozená Morava, in F. M. K.: Výbor z díla (1964); E. Winter: F. M. K. als Vermittler zwischen P. J. Šafárik und dem Bolzano-Kreis, Sborník filoz. fakulty Univerzity Komenského, Philologica 10, 1964; J. Skalička: Ideové zápolení předbrěznové satiry. Alegorické skladby K. Vinařického a F. M. K., AUP Olomouc, Philologica 10, 1964; K. Krejčí in Heroikomika v básnictví Slovanů (1964); Z. Hruban: L. K. Ke stoletému výročí K. příjezdu do USA, Hospodář (West Texas) 15. 7. 1969 + L. K., Denní hlasatel (Chicago) 6.–8. 11. 1969; M. Trapl: F. M. K. a Pařížská komuna, ČMM 1971 + K. úvahy a zprávy o socialismu a dělnickém hnutí v americkém tisku, SISb 1975 + F. M. K., sb. České národní obrození na Moravě v době předbrěznové a v revolučních letech 1848–1849 (1977); J. Trojan: F. M. K. jako muzická osobnost, Opus musicum 1978; J. Loužil: „Vesměrné“ vlastenectví F. M. K., ČLit 1983; H. Lorenzová: K. Průklest ku ladovědě, Estetika 1983 + Sen o české filozofii, sb. Proudý české umělecké tvorby 19. století – Sen a ideál (Ústav teorie a dějin umění ČSAV 1990).

vm

Klaret

* asi kolem 1320 *Chlumec nad Cidlinou*

† asi kolem 1370 *Praha*

Představitel naukového úsilí Karlovy doby, hlavní autor, spoluautor nebo redaktor veršovaných slovníků, které shrnují a do češtiny tlumočí latinskou terminologii základních soudobých vědních oborů, a básnické sbírky exempl.

Nazýván též Bartholomaeus de Solencia dictus Claretus, Bartoloměj z Chlumce, Claretus (de Solencia). – Fyzická osoba tohoto autora je nedostatečně známa. Téměř do konce 19. stol. se z chybného čtení rukopisu udržovala verze, že autorem je Klen Rozkochaný, později byl K. ztotožňován s učeným pražským benediktýnským knězem a lékařem Mistrem Bartolomějem, dnešní badání se domnívá, že K. tvorba je dílem Bartoloměje z Chlumce, který byl nejprve učitelem nižší školy, snad klášterní v Opatovicích, potom nejspíše školmistrem katedrální školy u Sv. Víta v Praze.

K. se obvykle připisuje autorství tří veršovaných latinsko-českých slovníků, které jsou konvenčně nazývány *Vokabulář gramatický* (ze zač. 50. let, 731 veršů), *Bohemár* (z poloviny 50. let, 981 v.) a *Glosář, zvaný též Poklad chudých* (z 1359–64, 2 688 v.). Díla byla určena hlavně posluchačům artistické fakulty (její studium bylo povinnou přípravou k studiu na ostatních fakultách univerzity). Shrnují a vykládají terminologii jednotlivých vědních oborů; verše (hexametru) bylo užito z mnemotechnických důvodů. Na rozdíl od obdobných cizích a starších prací, které byly K. předlohou a které vykládají latinské termíny latinsky, jsou v K. díle kladeny vedle latinských výrazů jejich české překlady (někdy i zásluhou komentátorů, rubrikátorů ap.). Studijní příručky se tak zároveň staly díly vytvářejícími českou terminologii pro hlavní soudobé vědní obory. Nejrozsáhlejší slovník, *Glosář*, je rozdělen do osmi částí (o Bohu, světě a ovzduší; o plectvu; o vodě a vodních tvorech; o savcích a nižších zvířatech; o rostlinách; o druzích lidí a jejich vlastnostech; o životě světském a duchovním; o umění a řemeslech) a obsahuje téměř 7 000 českých slov. Stručnější, rovněž osmidílný *Bohemár* byl asi určen elementárnějšímu poučení, neboť se vyhýbá odlehlejšími pojmy a jazykovým novotvarům. K. slovníky zaznamenaly mnoho jinde nedoloženého jazykového materiálu z 14. stol., četná česká slova nově utvořily; i když se většina těchto neoterismů neujala, byl K. slovníky vytvořen předpoklad pro možnost vyjadřovat se česky v celé sféře tehdejší vzdělanosti. – Na K. slovnících se zřejmě autorsky podíleli i jiní domácí učenci a spolupracovníci a za díla K. nebo jeho autorského okruhu („Klaretovy družiny“) jsou považovány i další veršované naučné práce, např. *Medicaminarius* (Medikaminář), *Complexionarius* (Komplexionář, pojednávající o lidských letorách, o živlech a o čtveru ročních období), *Astronomicus* (Astronomiář), *Secundus liber de naturalibus* (Druhá kniha o přírodě), *Ortulus phizologye* (Fyziologická zahrádka, Fyziologiář). Jako folkloristický pramen je významný *Enigmaticus* (Kniha hádanek). Didaktická báseň *Exemplarius auctorum* (Vzorník exempel podle různých autorů) shromažďuje a ve čtyřverších zpracovává 200 exempel (vždy 2 verše resumé obsahu a 2 verše moralizace); v první čtvrtině básni jsou hrdiny exempel mytologické postavy a lidské bytosti, v druhé ptáci, v třetí ostatní zvířata, v čtvrté věci.

EDICE: V. Flajšhans: K. a jeho družina 1, 2 (1926, 1928); B. Ryba: K rukopisným latinsko-českým slovníkům ostráhomským (závěr Pokladu chudých), LF 1951; Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, ukázka z Glosáře, Bohemáře a Vokabuláře gramatického); Enigmaticus (California 1957, ed. F. Peachy); in sb. Sestra Múza (1990, ed. A. Vidmanová). ■

LITERATURA: V. Hanka: Sbirka nejdávnějších slovníků (1833); V. Flajšhans: K. a jeho družina 1, 2 (1926, 1928); A. Wesselski: K. und sein Glossator (Brno 1936). ■ F. Menčík in Prešpurský slovník Vocabularium latino bohemicum Posoniense (1893); F. Prusík: Prešpurský slovník latinsko-český i poměr jeho k Bohemariu a k Nomenklatoru, Věstník KČSN 1893; V. Flajšhans: Nový pramen české lidovědy, Národop. věstník československý 1922 + K. staročeským slovníkům, ČČM 1922 + K., LF 1923 + Slovenská pohádka o 12 měsíčkách doložena r. 1366, ČL 1924 + Povídka o třech lenoších, ČL 1924 + K. hádanky, Máchalův sborník (1925); F. M. Bartoš: M. Klaret a jeho spolupracovníci a předchůdci, ČNM 1928; J. Vilikovský: K. a jeho družina, Bratislava 1928 + Ještě K. a jeho družina, Bratislava 1928 + Polemické intermezzo, Bratislava 1929; F. M. Bartoš: Magister Claretus de Solencia a Petrus Clarificator, LF 1933; B. Ryba: K. autorství Enigmatiku, LF 1937; V. Flajšhans: Lvovské Dialogi Bohemarii, LF 1937; V. Šmilauer: Česká jména ptáků v K. Fyziologiári, LF 1940; B. Ryba: Několik nejasných latinsko-českých dvojic jmen ptáků v K. Glosáři, LF 1940 + Několik temných slov z K. Glosáře, ČMF 1940 + K. latinsko-českým mamotrekům, LF 1940 + Staročeská jména antických Múz, větrů a podsvětních řek, Čes. časopis filologický 1, 1942/43 + Nové jméno Mistra K., Věstník KČSN 1943; F. M. Bartoš: Ještě jednou o Mistru K., Čes. časopis filologický 2, 1943/44; V. Cha (Chaloupecký): Ještě jednou o mistru K. (k čl. F. M. Bartoše z Čes. čas. filolog. z 1943/44), ČČH 1946; J. Baum: Náš nejstarší ornitologický spis, ČNM 1946; V. Machek: Příspěvky k výkladům K. slov., LF 1946; F. M. Bartoš: Záhada Mistra K., in Kniha a zápasy (1948); F. Jílek: K. názvosloví mluvnické, Věstník KČSN 1950; B. Ryba: K rukopisným latinsko-českým slovníkům ostráhomským, LF 1951; F. Jílek: První české termíny z dialektiky, AUC Praha, Philologica 1, 1955; M. Blahynka: Poznámky k výkladu Claretova Enigmatiku, SVŠP Olomouc, Jazyk a literatura 2, 1955; E. Paulíny: K. Glosář a Bohemář na Slovensku, Jazykovedný časopis 1958; B. Ryba: K. novější pracím o středověkém latinsko-českém slovníkářství, LF 1963; E. Petru: Vývoj českého exemplu v době předhusitské (1966); D. Martínková: Poznámka k 421. a 438. verši K. Glosáře, Zprávy Jednoty klasických filologů 1968; E. Michálek: Příspěvek k výkladu K. lexika, Slavia 1973; K. Dvořák in Nejstarší české pohádky (1976); E. Michálek: Ke K. slovtvornému systému, SaS 1976 + Z K. biblického názvosloví, Slavia 1977; A. Vidmanová: Prolegomena k latinským spisům Mistra K., LF 1978; K. Dvořák in

Soupis staročeských exempel (1978); A. Vidmanová: Mistr K. a jeho spisy, LF 1980 + Ze středolatinšské světské poezie, Zprávy Jednoty klas. filologů 1980; E. Michálek: K. překlady ozuble zibron, paříž pelepepus, svada compada + K jhoslovanským prvkům v K. Glosáři, Slavia 1981; E. Michálek: Česká slovní zásoba v Klaretových slovnících (1989).

zdt

Edvard Klas viz in Jaromír Jedlička

Antonín Klásterský

* 25. 9. 1866 Mirovice u Písku

† 3. 10. 1938 Praha

Básník a překladatel, spolutvůrce tzv. žánru, jimž se měla česká poezie na přelomu 80. a 90. let 19. století přiblížit všední skutečnosti. Organizátor literárního života.

Od dětství žil v Praze, kde byl jeho otec spolujednatel menší továrny na likéry (po jejím zániku se stal obchodním cestujícím). K. vystudoval gymnázium v Jindřišské ul. (mat. 1885) a právnickou fakultu (1885–90), pak nastoupil jako praktikant u Zemské školní rady; 1894 až 1928 pracoval jako úředník Zemského výboru v Praze. 1896 a 1900 podnikl cestu po Itálii, 1898 navštívil Německo, několikrát byl v Jugoslávii. 1898 uzavřel sňatek. Působil v ČAVU (1897 dopisující, 1915 mimoř., 1923 řádný člen), 1926–38 byl tajemníkem její 4. (literární) třídy. Patřil k čelným organizátorům soudobého literárního života: byl spoluzakladatelem (1889) a řadu let členem výboru Spolku českých spisovatelů beletristů Máj (jako právník se zabýval otázkami autorského práva), členem výboru podpůrného spolku spisovatelů Svatobor, spoluzakladatelem a od 1927 předsedou Společnosti J. Vrchlického, členem spisovatelského družstva Zvon, předsedou Společnosti přátel antické kultury. – Pohřben byl na vyšehradském hřbitově.

Básnické dílo A. K. představuje přechod mezi lumírovskou poezií a básnickou tvorbou generace 90. let. Spolu s J. S. Macharem a A. Sovou usiloval K. o přiblížení poezie k všední skutečnosti. Jako jeden z prvních u nás začal po

vzoru francouzského básníka F. Coppéa pěstovat tzv. realistický žánr, lyrickoepický útvar zachycující příběhy ze života obyčejných lidí (*Živým i mrtvým, Spadalé listí*). Tato poezie navozovala určitou citovou atmosféru zobrazované skutečnosti, přitom její častou polohou, příznačnou hlavně pro básně se sociálními motivy (*Písně z práce*), byla sentimentalita a mlhavý humanismus; v oblasti přírodní lyriky hledala paralely mezi přírodou a životem člověka, mnohdy však ulpívala na přemíře popisných detailů. Zatímco A. Sova a J. S. Machar typ žánru záhy opustili, K. ho znovu a znovu obměňoval v dalších sbírkách (*Drobtý života, Epické básně, Pražské motivy*). Psal i poezii reflexivní a vlasteneckou. V jeho pozdějších sbírkách převládla lyrika melancholického usmíření a rodného štěstí. Stálou pozornost věnoval K. menším básním epickým (*Noční violy, Nové básně*), v některých sbírkách je zřetelný vliv folklórní lyriky i epiky (*České balady a romance a jiné básně, Chodský písně*). Spojitost K. tvorby s lumírovskou poetikou, zejm. s dílem J. Vrchlického, dokumentují nejzřetelněji jeho básnické pokusy o virtuózně ztvárněné strofické útvary (*Sonety prchavých okamžiků, Ironické siciliány*). K. je také autorem několika veršovaných knih pro děti a mládež a překladů pohádek. Pro poznání osobního života a organizátorských literárních a kulturních snah K. mají značný význam jeho *Vzpomínky a portréty*. Řadu let také psal časopisecké referáty o soudobé básnické tvorbě. K. překladatelská činnost, uvědoměle navazující na odkaz J. V. Sládky, byla významná zejm. objevným uváděním angloamerické poezie do českého kulturního prostředí (první český výbor z moderní americké poezie) a dokončením českého vydání Shakespearovy dramatické tvorby, zahájeného Sládkem. K. překládal i E. Barret-Browningovou, G. G. Byrona, O. Wilda aj. V menší míře věnoval pozornost literatuře německé (N. Lenau aj.). Ve svých překladech kladl až přílišný důraz na co nejuvěrnější převod, ať už po stránce myšlenkové, nebo formální, což mu bránilo pochopit hlubší zákonitosti překládaného díla a jeho specifické básnické rysy.

PSEUDONYMY: A. K. Lešan, Petr Jasmín (počáteční tvorba v čas.). ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach ČAVU (1926–37); Besedy lidu (1893–97); Cesta (1924–25); Čes. revue (1897–1900); Čes. Thalia (1888–90); sb. České besedě liberecké (1905); Čes. svět (1915–16); sb. Čeští spisovatelé českým dělníkům

Klásterský

národním... (1898); Hlas národa (1890–1906, hl. překlady angloamer. poezie); alm. Chudým dětem; sb. Karneval v Benátkách (1902); Květy (1886–1910); Květy mládeže; Lid. noviny (1929–38); Lit. rozhledy (1925–26); Lumír (1885–1904); Lyrická prémie spolku Máj na rok 1910; Máj (1902–13); Malý čtenář (1891–1924); Nár. a Stavovské divadlo (1925); Niva (1892–95); Osvěta (1894–1921); Panoráma (1931–32); Pramen (1922–23); sb. Przewodnik po Tatrach (1902); Rozhledy literární (1886–87); Rozprawy Aventina (1929–30); Ruch (1888); Samostatnost (1924); Světozor (1885–1932); Švanda dudák (1887–1902); Topičův sborník (1916–25); Venkov (1918–37); Vesna (1885); Výstavní almanach (1891); Zábavné listy (1887–88); Zlatá Praha (1885–1922); Zvon (1900–38); Ženský obzor (1925–27); Ženský svět (1924–25). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Salón paní starostové (D 1888); Ptačí svět (BB 1889); Živým i mrtvým (BB 1889); Spadalé listí (BB 1890); Písně z práce (BB 1891, pseud. A. K. Lešan); Polí a lesy (BB 1891); Drobty života (BB 1892); Epické básně (1892); Pražské motivy (BB 1893); Srce a duše (BB 1894); Noční violy (BB 1894); Živé stíny (BB 1895); Vzpomínky z jihu (BB 1897); Tmavé růže (BB 1898); Myška na zkoušce (B pro ml., 1899); Sonety tiché pohody (1900); Nové básně (1901); Cestou podle moře (BB 1902); Modré zvonky a jiné verše pro děti (1904); Sny a toulky (BB 1905); Sonety prchavých okamžiků (1907); Z čarovné studánky (BB pro ml., 1909); Z českých žalmů (BB 1911); České balady a romance a jiné básně (1912); Ironické sicilány (BB 1913); Ze zápisníku mrtvého (B 1917); Zaváto (BB 1917); Slunný den a jiné verše pro děti (1918); Na českém jihu a jiné básně (1919, rozš. vyd. 1922); Dojmy a nálady (BB 1920); J. V. Sládek (studie a výbor, 1922); Dědův odkaz (libreto podle A. Heyduka k hudbě V. Nováka, 1923, i prem.); V záři svobody (BB 1923); Sonety babího léta (1926); Chodský písně (1926); Modlitba selské nevěsty (B 1927); Zimní pohádka a jiné básně (1927); Svatý Václav (libreto k hudbě J. B. Foerstra, 1929, i prem.); Probuzení (BB 1929); Nové jihočeské melodie (BB 1930); Jedlík Tytypán (BB pro ml., 1931, s J. Rodenem); Z cest malých i větších (BB 1932); Janošik (libreto k opeře K. Háby, 1933, prem. 1934); Chvilé zasnění a vzpomínky (BB 1934); Vzpomínky a portréty (1934); Vánoce (BB 1935); Padesát let Spolku českých spisovatelů beletristů Máj (1938). – *Překlady*: N. Lenau: Výbor básní (1893); G. G. Byron: Vězeň chillonský (1900) + Mazeppa (1902) + Parisina (1904); H. W. Longfellow: Básně (1902); T. B. Aldrich: Výbor z poezie jeho (1903) + Mercedes (1925); Ali Baba a čtyřicet zlodějů (1903); 1925 in Uzliček pohádek; Jan Obrobijce a Krasava a zvíře (1903); 1925 in Uzliček pohádek; Modrovous a Kocour v botách (1903); 1925 in Uzliček pohádek; Pohádka o Popelce a Jan a Boby (1903); 1925 in Uzliček pohádek; Moderní poezie americká 1, 2 (1907, 1909); E. Barret-Browning: Sonety portugalské (1908) + Sonety portugalské (po-

změn. vyd.), Pláč dětí (1914); E. Lee-Hamilton: Sonety imaginární a sonety bezkřídlych hodin (1908); W. C. Bryant: Thanatopsis a jiné básně (1910); O. Wilde: Básně (1910); M. Macleod: Zlatá kniha ze Shakespeara (1912); L. Fulda: Pán a sluha (1912); W. Shakespeare: Král Jindřich VI. (2. díl 1913, s J. V. Sládkem, 3. díl 1914) + Král Jindřich VIII. (1914) + Titus Andronicus (1915) + Perikles, kníže tyrský (1922) + Sonety (1923) + Zneuctění Lukrecie, Nářek milencin, Vášnivý putník (1925); N. Hawthorne: Dům o sedmi štítech (1914); W. M. Thackeray: Růže a prsten (1914); J. Lang: Cesty a příhody Odysseovy (1915); K. Schönherr: Řezbáři (1919); P. Calderón de la Barca: Chudý muž musí mít za ušima (1920); R. Thákur: Domov a svět (1920); W. D. Howells: Zdvíží (1921); A. Wildgans: Láska (1923); Ch. Pollock: Když krále vyženou (1925) + Znamení na dveřích (1926); Uzliček pohádek (b. d., 1925, z angl.); A. Uhle: Oldřich a Božena (1926); F. Lonsdale: Jarní úklid (1927); P. B. Shelley: Epipsychidion (1931). – *Ostatní práce*: O správě a kontrole okresních záložen hospodářských (1912, t. r. též německy); Vývoj okresních záložen hospodářských od nepatrných počátků až do nynějšího stavu (1929). ■ KORESPONDENCE: Vrchlický v dopisech (J. Vrchlickému z 1896–97; 1955, ed. A. Pražák). ■ REDIGOVAL časopis: Zvon (1931–38, s F. S. Procházkou, K. Legerem, F. X. Svobodou); sborníky: Černá hodinka (1892, s jinými); Sborník Společnosti J. Vrchlického (1915–37, s J. Boreckým, P. M. Haškovec); knižnice: Dětské besedy Máje (1902–05), Knihovna Novin mládeže (1906), Sborník světové poezie (1912–38), Knižnice Fondu Julia Zeyera (1924–38). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Česká poezie 19. věku 1–5 (1898–1901, s jinými); Básně R. Mayera (1902); V. Šolc: Píseň o bledé dívce (1906). ■

BIBLIOGRAFIE: K. Nosovský: Bibliografie spisů A. K., Lit. rozhledy 11, 1926/27, č. 1; J. Vrba in A. K. (1941); J. Mikuškovicevová: Personální bibliografie A. K. (Čes. Budějovice 1971). ■ LITERATURA: J. Vrba: A. K. (1941). ■● ref. Ptačí svět: P. Marek, Lit. listy 1889, s. 158; F. V. Vykoukal, Světozor 1889, s. 12; J. V. (Vrchlický), Hlas národa 29. 5. 1889; T. N. (Nováková), Domácí hospodyně 1889, s. 217 ●;● ref. Živým i mrtvým: B. Čermák, NL 30. 5. 1889; -p., Světozor 1889, s. 382; Č., Lit. listy 1889, s. 242 ●;● ref. Spadalé listí: J. Vrchlický, Hlas národa 2. 11. 1890; -s., Lumír 1890, s. 372; B. Z., Světozor 1890, s. 600; Astur (H. G. Schauer), Lit. listy 1891, s. 12 ●; Astur (H. G. Schauer): ref. Písně z práce, Lit. listy 1891, s. 321; ● ref. Polí a lesy: J. V. S. (Sládek), Lumír 1891, s. 396; R. (M. A. Šimáček), Světozor 1892, s. 96 ●; F. X. Šalda: ref. B. Kaminský: Z Příkopů (též o poezii A. K.), Lit. listy 1892 + ref. Drobty života, Lit. listy 1893, obojí → KP 1 (1949); J. Karásek: ref. Epické básně, Rozhledy 1894, s. 26; ● ref. Pražské motivy: J. Karásek, Rozhledy 1894, s. 472; E. z Čenkova, Lit. listy 1894, s. 32; an., Niva 4, 1893/94, s. 47 ●; F. V. Krejčí: ref.

Srdce a duše, Lit. listy 1895, s. 10 a Rozhledy 1895, s. 419; ● ref. Noční violy: J. Karásek, Niva 5, 1894/95, s. 79; M. A. Š. (Šimáček), Světozor 1895, s. 94; F. V. Krejčí, Rozhledy 1895, s. 419 ●; J. Karásek: ref. Živé stíny, MR 1895, sv. 3, s. 114; ● ref. Tmavé růže: Quidam (F. X. Šalda), Lit. listy 1898 → KP 4 (1951); -p., Světozor 1898, s. 92; jv. (J. Vodák), Rozhledy 7, 1897/98, s. 324 ●; ● ref. Nové básně: E. Krásnohorská, Osvěta 1901, s. 739; F. Sekanina, Čes. revue 4, 1900/01, s. 871 ●; Q (J. Vrchlický): ref. Sny a toulky, Máj 3, 1904/05, s. 487; ● ref. překl. Moderní poezie americká 1: fs. (F. Sekanina), Zvon 7, 1906/07, s. 301; B. Heritesová, Lumír 35, 1906/07, s. 90 ●; M. Jahn: Překlady A. K., Máj 9, 1910/11, s. 304; E. Krásnohorská: A. K., Osvěta 1915, s. 764, 849; F. Sekanina: K abrahamovinám A. K., Zvon 16, 1915/16, s. 719; V. Mráz: ref. Modré zvonky..., Úhor 1915, s. 157; ● ref. Ze zápisníku mrtvého: -tr. (G. Winter), PL 8. 12. 1917; jv. (J. Vodák), LidN 19. 12. 1917; F. X. Šalda, Kmen 1, 1917/18 → KP 10 (1957) ●; Promyk (H. Sedláček): ref. Slunný den..., Úhor 1918, s. 69; A. N. (Novák): ref. Zaváto, Lumír 1918, s. 280 + ref. Na českém jihu..., Lumír 47, 1918/20, s. 473 + Dověření překladu Shakespeara, LidN 8. 9. 1925; ● k šedesátinám: A. N. (Novák), LidN 25. 9. 1926; F. Götz, NO 26. 9. 1926; V. Brtník, Lit. rozhledy 11, 1926/27, č. 1 a Zvon 27, 1926/27, s. 20, 34, 48, 58, 79 ●; ● ref. Chodský písně: K. H. (Hikl), Naše věda 34, 1926/27, s. 376; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 279; Š. J. (Jež), Lumír 54, 1927/28, s. 388; Č. Zibrť, ČL 27, 1926/27, s. 232 ●; A. N. (Novák): ref. Probuzení, LidN 22. 2. 1930 + ref. Nové jihočeské melodie, LidN 13. 1. 1931; J. Kvapil in O čem vím (1932); ● ref. Vzpomínky a portréty: B. V. (Václavek), Index 1934, s. 127; z. v. (E. Vachek), LitN 7, 1934/35, č. 6; F. X. Šalda, ŠZáp 7, 1934/35; A. Pražák, Naše věda 1935 ●; Benj. J. (B. Jedlička): A. K. sedmdesátiník, LidN 25. 9. 1936; B. F. (Fučík): Vlastenecká poezie 1936, LUK 1936; SK (F. Skácelík), Jubilea, Lumír 63, 1936/37, s. 61; ● nekrology: od., LidN 4. 10. 1938; jkc (J. Kunc), Čtme 1, 1938/39, č. 4; H. J. (Jelínek), Lumír 65, 1938/39, s. 54; J. Svítíl-Karník, LidN 3. 10. 1939; A. Pražák, Naše věda 1941 ●; K. Sezima in Z mého života 1–4 (1945–48); L. Boháček: A. K. v české hudbě, Knihkupec a nakladatel 1946; vbá: A. K., Rovnost 25. 9. 1946; J. Polák: Báseň J. V. Sládka a A. K. v albu A. I. Jacimírského, ČLIT 1957; J. Brabec in Poezie na předělu doby (1964).

jm

Mikuláš Klaudyán

† 1521 nebo 1522 *Mladá Boleslav*

Knihtiskař a vydavatel, významná osobnost Jednoty bratrské; lékař.

Psal se i Nicolaus Claudianus (šifra N. C.), M. Klaudian, Klaudyn; pův. jm. snad Belha či Kulha, Kulhavý. – Pocházel patrně ze Žatecka, získal hodnost mistra a už před 1504 byl lékařem v Ml. Boleslavi, tehdejším středisku Jednoty bratrské. Zájem o knihtisk a vydávání bratrské literatury ho přivedl do Norimberka, kde se spojil s impresorem H. Höltzelem a zapracoval se v jeho tiskárně. Zde byly K. přičiněním, popřípadě i nákladem, vytištěny mj. latinská verze Lukášovy bratrské Apologie, graficky náročné dílo Jana Černého Knieha lékarská, kteráž slove Herbář aneb zelinář..., a obsažný nástěnný list nazývaný Klaudyánova mapa Čech (v dochovaném exempláři titul chybí); tento tisk (dokončený 1517) v mnoha významově propojených obrazových (dřevorezy) i textových komponentech znázorňuje a komentuje soudobé právní a soudní zřízení a náboženskopolitické poměry v zemi, jejíž kartografické zobrazení zaujímá jeho dolní třetinu. Po návratu domů založil K. v Ml. Boleslavi vlastní tiskárnu, jejíž produkci zaměřil převážně ve prospěch Jednoty. Byl současně nakladatelem, editorem a korektorem; překládal z latiny a němčiny. Vytiskl český Nový zákon, Lukášovu Apologii (Spis dosti činieci z viery), překlady z prvokřesťanských autorů (Hermas, Lactantius Firmianus), ale i hojně překládané dílo Roeslinovo z lékařského oboru. Na jaře 1520 vyslali bratři K. a bakaláře Vavřince Votíka do Antverp k Erasmovi, aby mu předložili bratrskou Apologii k posouzení a pozitivnímu vyjádření (jež z taktických důvodů veřejně nezískali). O rok později K. na obchodní cestě v Lipsku za morové epidemie onemocněl a sepsal zde 28. 8. 1521 závěť, z níž je patrná jeho značná zámožnost. Zemřel pravděpodobně v Ml. Boleslavi někdy po tomto datu; 24. 11. 1522, kdy byla závěť zapsána do boleslavských dědických knih, už nežil.

Kromě K. tiskařské činnosti byly pro Jednotu cenné i jeho zkušenosti a literární rozhled. Díky jim dokázal K. rozpoznat spřízněnost prvokřesťanského písemnictví s bohoslovným učěním Jednoty a souvislost soudobých humanistických proudů s reformním hnutím za hranicemi. Nejspíše jeho prostřednictvím byli bratři upozorněni na Erasma a jeho názory na Jednotu, vyslovené v korespondenci s J. Šlechtou ze Všehrd. K. se tak podílel na utváření vztahu Jednoty k okolnímu světu a na její cestě z izolace.